

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta
Ústav dějin křesťanského umění

Bc. Barbora Smetanová

**MÍSTNÍ ÚCTA PATRONŮ
V KRÁLOVÉHRADECKÉ DIECÉZI**

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Tomáš Petráček, Ph.D., Th.D.

PRAHA 2009

Poděkování

Děkuji PhDr. Tomášovi Petráčkovi, Ph.D., Th.D., za vedení této práce a za ochotnou pomoc při její přípravě.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a v seznamu literatury a pramenů uvedla veškeré informační zdroje, které jsem použila.

V Praze dne

Obsah

Úvod	6
1 Patrocinium	8
1.1 <i>Patroni</i>	9
1.1.1 Na území ČR	9
1.1.2 Ve světě	10
1.2 <i>Královéhradecká diecéze jako územně–historický kontext šíření úcty ke svým patronům</i>	11
2 Svatý Kliment Římský	14
2.1 <i>Historická postava svatého Klimenta</i>	14
2.1.1 List sv. Klimenta Korintským	15
2.2 <i>Úcta ke sv. Klimentu</i>	15
2.2.1 Legenda	15
2.2.2 Atributy	17
2.2.3 Barokní legenda	17
2.3 <i>Sv. Kliment v královéhradecké diecézi</i>	18
2.3.1 Kaple sv. Klimenta v Hradci Králové	18
2.3.2 Farní kostel sv. Klimenta v Dobřenicích	20
2.3.3 Další umělecká díla	21
2.3.4 Ostatky sv. Klimenta	21
2.4 <i>Liturgická úcta ke sv. Klimentu</i>	23
3 Svatý Jan Nepomucký	24
3.1 <i>Postava Jana z Pomuku</i>	24
3.1.1 Příčina umučení	25
3.2 <i>Úcta ke sv. Janu Nepomuckému</i>	26
3.2.1 Atributy	27
3.2.2 Blahořečení	27
3.2.3 Svatořečení	28
3.2.4 Světcova relikvie	28
3.2.5 Objasnění Janovy identity	29
3.3 <i>Oslavy sv. Jan Nepomuckého v královéhradecké diecézi</i>	30
3.3.1 Prohlášení za patrona diecéze	32
3.3.2 Jan Nepomucký versus Jan Hus	33
3.3.3 Současný stav úcty ke sv. Janu Nepomuckému	35
3.4 <i>Místa a umělecká díla spojená s kultem sv. Jana Nepomuckého</i>	36
3.4.1 Sochy sv. Jana Nepomuckého	36

3.4.2	Seminární kostel sv. Jana Nepomuckého v Hradci Králové.....	37
3.4.3	Další kostely zasvěcené sv. Janu Nepomuckému v diecézi královéhradecké.....	39
3.4.4	Oltáře sv. Jana Nepomuckého.....	40
3.4.5	Ostatní umělecká díla.....	41
4	Svatý Vojtěch.....	43
4.1	Životopis.....	43
4.2	Úcta ke sv. Vojtěchu.....	46
4.2.1	Legendy.....	47
4.2.2	Kosterní ostatky.....	48
4.2.3	Svatořečení.....	49
4.2.4	Atributy.....	49
4.3	Úcta ke sv. Vojtěchu v královéhradecké diecézi.....	50
4.3.1	Libice nad Cidlinou coby místo narození sv. Vojtěcha.....	50
4.3.2	Benediktinské opatství sv. Václava s klášterním kostelem sv. Vojtěcha v Broumově...	52
4.3.3	Kaple sv. Vojtěcha v Tisové.....	54
4.3.4	Adalbertinum.....	54
4.3.5	Nové Adalbertinum.....	55
4.3.6	Jubilejní roky svatovojtěšské.....	56
4.3.7	Prohloubení úcty k sv. Vojtěchu.....	57
4.4	Slovo biskupů ke vstupu České republiky do Evropské unie.....	58
5	Svatá Anna.....	60
5.1	Historická postava svaté Anny.....	60
5.2	Úcta ke sv. Anně.....	61
5.3	Sv. Anna coby ochránkyně Orlických hor.....	62
5.3.1	Kaple sv. Anny v Rokytnici v Orlických horách.....	62
5.3.2	Anenský vrch.....	63
5.3.2.1	Pověsti a příběhy.....	64
5.3.3	Další svěcené sv. Anně v Orlických horách.....	65
5.4	Další místa spojená se svatoanenskou úctou v královéhradecké diecézi.....	65
5.4.1	Kostel sv. Anny v Hradci Králové.....	65
5.4.2	Kostel sv. Anny v Kostelci nad Orlicí.....	67
5.4.3	Kostel sv. Anny v Litomyšli.....	67
5.4.4	Kostel sv. Anny v Lanškrouně.....	68
5.4.5	Poutní místa.....	69
5.4.6	Ostatní sakrální budovy zasvěcené sv. Anně.....	69
5.4.7	Oltáře zasvěcené sv. Anně.....	71
5.4.8	Sochy a další umělecké předměty.....	72

5.5	<i>Současná úcta ke sv. Anně v královéhradecké diecézi</i>	73
6	Svatý Vavřinec	75
6.1	<i>Historická postava svatého Vavřince</i>	75
6.2	<i>Lidové zvyklosti spojené s úctou ke sv. Vavřinci</i>	76
6.3	<i>Sv. Vavřinec coby patron Krkonoš</i>	76
6.3.1	Kaple sv. Vavřince na Sněžce	77
6.3.2	Kostely sv. Vavřince v Krkonoších	78
6.3.3	Jilemnice	78
6.3.4	Příroda	80
6.3.5	Pout' ke sv. Vavřinci na Sněžce	80
6.4	<i>Místa spojená s úctou sv. Vavřince v jiných částech královéhradecké diecéze</i>	82
6.4.1	Benediktinský klášter s kostelem v Opatovicích	82
6.4.2	Děkanský kostel sv. Vavřince v Náchodě	83
6.4.3	Kostel sv. Vavřince ve Vysokém Mýtě	84
6.4.4	Kostel sv. Vavřince v Potštejně	85
6.4.5	Ostatní kostely	86
6.4.6	Zaniklá církevní stavba v Broumově	88
6.4.7	Sochy sv. Vavřince	88
7	Další projevy úcty ke světcům v královéhradecké diecézi	90
7.1	<i>Poutní a mešní písně</i>	90
7.2	<i>Kult svatých v dnešní době</i>	90
	Závěr	92
	Použité prameny, literatura, stati z periodik a internetu	95
	Seznam příloh	101
	Resumé	129
	Annotation	130

Úvod

Téma diplomové práce reaguje na skutečnost uvádění určitých světců jako patronů královéhradecké diecéze. Diecézní biskup ThLic. Dominik Duka, OP často hovoří o patronech diecéze, klade na ně důraz. Dokonce hovoří o tom, že spiritualita diecéze má být vystavěna právě na jejích patronech. Při slavení eucharistie v eucharistické modlitbě jmenuje sv. Klimenta, sv. Jana Nepomuckého a sv. Vojtěcha jako diecézní patrony, sv. Annu jako patronku Orlických hor a sv. Vavřince jakožto patrona Krkonoš.

Protože žiji v této diecézi, rozhodla jsem se pozorněji prostudovat tyto světky a zjistit, kdy a z jakého důvodu se stávají patrony celé diecéze či specifické části diecéze. Snažím se objasnit, proč právě tyto světky byli prohlášeni za patrony diecéze, co v dané době vedlo diecézní biskupy k volbě patrocina. Jaký vztah měli a mají obyvatelé diecéze k těmto světkům a jaká je spojitost těchto světců s královéhradeckou diecézí, jak je vidět na sakrálních stavbách, uměleckých dílech.

Ale kde se vzala úcta k těmto světkům? Oficiální vyhlášení patronů předcházelo, anebo následovalo lidovou zbožností? Kteří z těchto světců jsou opravdu oficiálně vyhlášenými patrony diecéze, případně jednotlivých oblastí? Má volba jednotlivých svatých vztah k určitým historickým momentům života věřících na území dnešní královéhradecké diecéze, případně k jejich profesi, životním podmínkám atd.?

Abychom mohli najít odpověď na položené otázky, budu se v této práci zabývat u každého ze světců o jeho skutečný, historický život, o jeho život v pozdějších legendách. Jaký vztah má světec k diecézi, ať již oficiální, tradiční či uměle vytvořený, jaká umělecká díla a patrocina tuto úctu v jednotlivých obdobích dějin dokládají.

U každého světky uvádím obecný životopis, legendu, atributy, případně vysvětlení některých specifík, např. příčinu úmrtí. Stručně popisuji specifickou úctu v diecézi v době vyhlášení patronátu, její přetrvání a dílčí proměny v kontextu doby, vliv tradice na současnost a uctívání patronů v dnešní době. V neposlední řadě je také důležitá skutečnost ohledně zasvěcení kostelů jednotlivým světkům na území diecéze, umělecké předměty s vyobrazením světky.

V práci postupuji chronologicky od nejstaršího patrona diecéze, dle vyhlášení jeho patronátu nad královéhradeckou diecézí.

Patroni diecéze jsou ve většině publikací uváděni jednotlivě, v žádné literatuře nejsou uvedeni souborně jako ochránci diecéze královéhradecké.

Cílem práce je doložit na prostudovaném materiálu, zda tito světci jsou oficiálními patrony diecéze či jednotlivých oblastí, a zda tato patrocinia byla vytvořena uměle. Jedná se též o uspořádání diecézních patronů do jednoho souborného celku.

1 Patrocinium

Před rozborem životopisů, kultu a dalších specifík u jednotlivých patronů je třeba vymezit, kdo je považován za svatou osobu, jaký význam má termín patronství.

Svatí jsou příkladem a povzbuzením v našem každodenním životě. Postupně se svatými stávají osoby, které převyšují ostatní lidi v oddanosti Bohu a které jsou veřejně uctívány, protože konaly a milovaly dobro a heroickým způsobem osvědčily svou lásku ke Kristu příkladnou a obětavou službou svému bližnímu. Je na ně vzpomínáno nejen ve výroční den jejich smrti, byly jim ke cti konány bohoslužby, skládány chvalozpěvy, pořizovány jejich obrazy a sochy, nad jejich hroby či poblíž byly budovány svatyně a věřící se dovolávají jejich přímluvy u Boha.

Za první svaté byli věřícími spontánně prohlašováni křesťanští prvomučedníci a mučedníci, kteří svou svatost dosvědčili smrtí. Později měli právo svatořečit diecézní biskupové, kteří na základně místní úcty, pověsti svatosti a doložených zázraků dávali přenést světcovo tělo do své katedrály a zapsat jeho jméno do seznamu svatých. Takováto kanonizace se nazývá neformální (zvyková) a úcta příslušnému světci náležela jen v místě či v jeho okolí, popř. i v diecézi, v jejímž seznamu světců byl dotýčný svatý zapsán. Aby úcta zevšeobecněla na celou církev, začali se biskupové obracet na papeže se žádostí o potvrzení svatořečení. Takto byl svatořečen např. sv. Vojtěch roku 999 papežem Silvestrem II. (999–1003). Docházelo však i k přehmatům, proto si Alexander III. (1159–1181), roku 1171 vyhradil výlučné kanonizační právo pro sebe a své nástupce. Takto nastává tzv. kanonizace formální, musí proběhnout místní šetření, při němž jsou verifikovány ostatky světce, vyslechnuti hodnověrní svědkové a došlo k posouzení zázraků, teprve poté je celá záležitost postoupena do Říma. Toto formální svatořečení neboli kanonizace (kánon, zde znamená seznam, do něhož bylo zapsáno světcovo jméno) představovalo oficiální potvrzení svatosti a bylo platné pro celou církev. Jelikož dal Bůh svatým dar milosti uznáním a oficiálního prohlášení za svaté, mohly být slaveny jejich svátky, jsou jim zasvěcovány oltáře, kaple i chrámy, jsou jim zřizovány obrazy a sochy, jsou vzýváni v modlitbách a jejich ostatky se staly předmětem uctívání.

Další zpřísnění kanonizačního procesu přinesl dekret vydaný dne 5. července 1634 papežem Urbanem VIII. (1623–1644), který stanovil podrobně zkoumat nejen kandidátův život, jednání a skutky, ale i jeho názory a přesvědčení. Za pečlivé provedení celého procesu odpovídá Kongregace svatořečení.

Prvním stupněm římské kanonizace je tzv. beatifikace neboli blahořečení, přičemž uctívání se týká jen řádu, místa, diecéze, církevní provincie či země, odkud blahoslavený

pochází. Blahoslaveným mohou být zřizovány obrazy, sochy, mohou jim být zasvěceny oltáře, nikoliv však (pokud není papežský dispens) chrámy. Teprve po blahořečení může být zahájen vlastní kanonizační proces, který je ještě přísnější a který by neměl být ukončen dříve než za deset let po beatifikaci.

Je nezbytné při zobrazování blahoslavených a svatých zajistit jejich identifikaci: k tomu slouží tzv. atributy, které světce doprovázejí, někdy i světcovo vyobrazení nahrazují. Bývají to nástroje mučedníků, symboly povolání či ctností, popř. předměty a symboly odvozené z událostí světcova života.¹

1.1 Patroni

Patronem se rozumí světec, jemuž se přisuzuje přímluva nebo ochrana buď na určitém území, nad určitými osobami nebo v některé lidské činnosti. V ikonografii tuto přisuzovanou pomoc často představuje určitý symbolický předmět. Své patrony mají např. země, diecéze či jednotlivá města, řemesla anebo povolání. Jménem svatých či blahoslavených je označeno též mnoho katolických kostelů, bazilik a klášterů. Toto pojmenování – patrocinium - se obecně chápe i jako způsob prosby o ochranu označeného místa.

Patrocinia měst se většinou odvíjí od zasvěcení kostela, která jsou výrazem oficiálního kultu církve v té či oné oblasti. Patrocinia v mnohém osvětlují mentalitu náboženských společenství, ideové proudy, působení misijních nebo poutních středisek, duchovních center nebo i angažovanost určitých církevních kruhů v popularizaci úcty ke světcům. Ve výběru patrocinií se uplatňovaly i mocensko-politické zájmy státu, církevních institucí i vlivných jednotlivců.²

1.1.1 Na území ČR

Patrocinia kostelů v Čechách lze rozdělit podle časového sledu asi do čtyř základních skupin. Tři z nich náleží do předhusitského období a váží se k významným etapám rozsáhlejší výstavby kostelů vymezeným přelomem 12. a 13. století, 13. a 14. století a počátkem 15. století. Za další významnou etapu lze považovat poměrně dlouhé období baroka od počátku třicetileté války, vrcholící v období všestranného rozkvětu

¹ Srov. BUBEN Milan: KUČERA Rudolf: KUKLA Otakar: Svatí spojují národy, Praha: Panevropa, 1995, 8nn.

² Srov. BOHÁČ Zdeněk: Patrocinia v Čechách v době předhusitské a barokní, in: Pražské arcibiskupství 1344 – 1994, Praha: Zvon, 1994, 164.

hospodářského a kulturního života od osmdesátých let 17. století a provázené obnovou husté sítě farní organizace a výstavbou nových kostelů. Při výběru zasvěcení pro nové svatyně se vedle zintenzivněné úcty k Panně Marii prosadili sv. Anna, sv. Josef, Nejsvětější Trojice, sv. Kříž a ze zemských patronů nově kanonizovaný Jan Nepomucký. Daleko za nimi následují ostatní zemští patroni a významní světci františkánského a jezuitského řádu.³

I jednotlivé diecéze na území České republiky uctívají své ochránce a přímluvce. Hlavním patronem českého národa je sv. Václav. Sv. Jan Nepomucký je hlavním ochráncem Čech a sv. Vojtěch je hl. patronem pražské arcidiecéze. Dominantní význam v brněnské diecézi má katedrála sv. Petra a Pavla, tudíž i patroni této diecéze jsou sv. Petr a sv. Pavel. Hlavním poutím místem v diecézi olomoucké je Velehrad, sv. Cyril a sv. Metoděj patroni diecéze olomoucké. Sv. Mikuláš je hlavní patron českobudějovické diecéze. Sv. Zdislava byla prohlášena za patronku litoměřické diecéze 24. října 2000 papežem Janem Pavlem II. (1978–2005) a patronku celého Libereckého kraje na jaře roku 2002. Patronem druhé nejmladší diecéze u nás, zřízené bulou papeže Jana Pavla II. 31. května 1993, diecéze plzeňské, je blahoslavený Hroznata. Nejmladší diecéze ČR, zřízená až roku 1996, diecéze opavsko-ostravská má ochránců a přímluvců několik: sv. Jana Sarkandera, sv. Hedviku Slezskou, sv. Melichara Grodeckého, bl. Marie Antonínu Kratochvílovou, a bl. Metoděje Dominika Trčku.

1.1.2 Ve světě

Volba konkrétního patrona je závislá na mnoha okolnostech. Zatím nebyl vytvořen dokument, který by mapoval patrony jednotlivých částí světa. Některé země nemají žádného patrona, ke kterému by se obraceli pro pomoc a ochranu, jiné země mají patronů více. Např. patronkou Rakouska je Panna Marie, patronem Belgie sv. Josef, Portugalsko ochraňuje sv. Jiří, Švédsko má svou přímluvkyni sv. Brigitu a Španěle uctívají jako svého patrona sv. Jakuba. Jedno z nejznámějších patrocinií se vztahuje k sv. Patriku jakožto ochránci Irsko. A tak bych mohla pokračovat i u jednotlivých světových měst, např. v Římě je řada kostelů pojmenována po místních mučednících. Nejdůležitější jsou baziliky sv. Petra, sv. Pavla za hradbami, sv. Vavřince, sv. Sebastiana.⁴

³ Srov. BOHÁČ Zdeněk: Patrocinia v Čechách v době předhusitské a barokní, in: Pražské arcibiskupství 1344 – 1994, Praha: Zvon, 1994, 176.

⁴ Srov. <http://newadvent.org/cathen/11562a.htm>, 6. 1. 2009

1.2 Královéhradecká diecéze jako územně–historický kontext šíření úcty ke svým patronům

Církev působí z vůle svého zakladatele ve světě, není oddělena od ostatní společnosti a na jejím životě aktivně participuje. Spolupůsobí tak na utváření procesu světových dějin a ovlivňuje bezprostředně formování jeho výstupů, tj. společenských systémů, především pak jejich základních ideových postojů. Místní církev je spjata s osudy lidí obývajících určité teritorium a spiritualita lokální církve může být blízká, snad i totožná s prvky fenoménu, který bychom mohli nazvat *spiritualitou kraje*.⁵

Specifikace diecéze je dána vlastní kulturou, v níž a skrze niž se křesťanská zvěst projevuje a je i prožívána. Partikulární církev⁶ stojí na dialogickém setkání a v jistém slova smyslu perichoretickém sjednocení místní kultury s evangeliem a s podstatou univerzální církve.⁷

Partikulární církev je sjednocena osobou biskupa, který stojí jako služebník společenství v jejím čele. Sama diecéze musí být do jisté míry hnutím, dynamickou silou, která naplňuje mysl a srdce věřících a je pro ně přímou cestou k ideálu univerzality. Budování vědomí příslušnosti k vlastní diecézi, vyslovení určitých specifik, vědomí osobitosti a zdravé míry svébytnosti vlastní církve, to všechno přispívá k prožívání nevýslovného tajemství církve jako společenství.⁸

Odlehlé území na východě Čech, vzdálené od pražského centra české církevní provincie, si vyžádalo samostatnou organizaci v podobě vlastní diecéze, a to jak ve středověku, tak později. Tato myšlenka se znovu objevuje koncem 16. století.

Královéhradecká diecéze nevyrostla z organicky vzniklého centra, ale byla určena zvnějšku. O jejím centru se vedly dlouhé diskuze. Mohlo být v Chrudimi. Mohlo také podle plánu cílevědomého Valdštejna být v Jičíně, kdyby jeho život nebyl tragicky ukončen.⁹

Restaurace církevního života, známá pod označením rekatolizace, je bezesporu historickým faktorem určujícím ve svých důsledcích nutnost vzniku nového církevně-správního útvaru, tj. diecéze, spravované ze svého jurisdikčního centra – biskupství. Historickou kulisu vzniku biskupství královéhradeckého tvoří doba, kterou

⁵ Srov. PÍTHA Petr: Sv. Kliment Římský patron města a diecéze, České Budějovice: Poustevník ve spolupráci s Biskupstvím královéhradeckým v nakl. Studio Gabreta, 2004, 47.

⁶ Ecclesiae particulares – jedná se o církve pod vedením biskupa, partikulární církve je tedy diecéze

⁷ Srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav: Trojice – Partikulární církve – Inkulturace, in: O služebním kněžství, Svitavy: Trinitas, 2006, 171.

⁸ Srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav: Problematika partikulární církve v současné eklesiologii a její význam pro život diecéze, in Identita církve – identifikace s církví, Svitavy: Trinitas, 2002, 79.

⁹ Srov. PÍTHA Petr: Sv. Kliment Římský patron města a diecéze, 47.

v intencích pro ni typického uměleckého slohu označujeme za dobu barokní¹⁰. Jedná se patrně o poslední období v dějinách lidstva, kdy původně umělecký sloh přerostl v zásadní determinantu životního stylu všech vrstev obyvatelstva, bez ohledu na jejich sociální postavení. Katolická církev, která stála u zrodu této epochy jako její aktivní spolutvůrce, pochopitelně využila jejího prokatolického potenciálu ve svůj prospěch. Důsledkem byla i nutná reforma církevní správy. Její reflexí na území Čech byl vznik biskupství litoměřického¹¹ a biskupství královéhradeckého.

Založení biskupství v Hradci Králové a zřízení nové diecéze 10. listopadu 1664 na území severovýchodních Čech se řadí nesporně k významným událostem v českých dějinách. Počátky a existence biskupství souvisejí s obnovou katolické církevní organizace, která z větší části v husitství a v průběhu 15. století zanikla. Nové centrum církevní správy do určité míry navazovalo na starší tradici biskupství litomyšlského, založeného v roce 1344, které zaniklo za husitských bouří.

V papežské bule Alexandra VII. (1655–1667) se mimo jiné zdůrazňuje význam Hradce Králové jako výhodného místa k šíření víry. Území historického hradeckého kraje se oddělilo od pražského arcibiskupství a stalo se samostatnou diecézí. Papež současně Hradec Králové povýšil na *civitas* – město biskupské – a arciděkanský kostel Svatého Ducha na katedrálu s kapitulou o šesti kanovnících.¹²

Po epizodním postulátu opata Juana Caramuela z Lobkowicz na královéhradeckého biskupa byl dne 15. března 1665 vysvěcen na biskupa opat benediktinského kláštera sv. Mikuláše na Starém Městě pražském, Matouš Sobek z Bilenberka, OSB (1665–1668), jehož rok předtím císař Leopold I. (1658–1705) na toto místo prezentoval a papež potvrdil. Do Hradce přijel nový biskup 29. července. Předtím, dne 22. července, se zastavil na svém mensálním statku v Chrasti u Chrudimě a jmenoval některé kanovníky a úředníky nového biskupství. Měšťané jej podle dobového svědectví uvítali vřele, ale záhy došlo k prvním roztržkám mezi kanovníky a městem, k nimž se přidaly rozepře mezi biskupem a podkomořím Janem z Coennesu.¹³

¹⁰ Všeevropské kulturní slovo, jehož původ se odvozuje od portugalského slova barroco, znamenajícího nepravděpodobnou perlu. Označení slohu však je podle některých až sekundárním projevem pejorativně zabarveného označení vyznačů následného období, tj. klasicismu, kteří použili tento výraz jako označení předchozího slohu. Srv. Rejzek J., Český etymologický slovník. Voznice 2004, 71.

¹¹ Bulla Alexandra VII. *Primitiva illa Ecclesia* ze 3. 7. 1655. Opis in: Schlenz J., Geschichte des Bistums und der Diözese Leitmeritz. I. Teil – Geschichte der Gründung. Warnsdorf 1912, 340nn.

¹² Bulla Alexandra VII. *Super universas* z 10. 11. 1664. Orig. ztracen. Opis v kopii královéhradeckých biskupů (dnes SOA Zámorsk, Fond biskupství v Hradci Králové). Později dal z této kopie pořídit biskup Hanl von Kirchtreu opis pro sbírku pramenů a listinných dokladů k pamětnici biskupství. Srv. Quellen= und Urkunden=Sammlung, d.c., s. 152, No LXXXVIII.

¹³ Srov. Bienenberg J. C. von, Dějiny města Hradce Králové. Podle druhého opisu původního manuskriptu z r. 1780 přeložil v r. 1954 Jan Balcar. Tento překlad byl v r. 1968 opsán pro soukromou potřebu R. D.

Jedním ze zvláště ožehavých problémů bylo podací právo na arciděkanství u Svatého Ducha nebo otázka biskupské rezidence. Tyto rozpory byly k oboustranné spokojenosti urovnány až za prvního nešlechtice v biskupském úřadě, Tobiáše Beckera (1701–1710). Skutečná konsolidace mezi městem, královninými místodržícími a biskupstvím se však počíná od jeho nástupce, Jana Adama hraběte Vratislava z Mitrovic (1710–1721), jehož příbuzní zastávali často v Hradci spíše zájmy královny. Právě tento biskup je úzce spjat s prvním oficiálním patronem královéhradecké diecéze.

Františkem Pecinou, který zároveň provedl korekturu některých citovaných dokumentů, zvláště církevních. Dosud nepublikováno, díl II., č. 2., r. 1665, 318.

2 Svatý Kliment Římský

2.1 Historická postava svatého Klimenta

Sv. Kliment Římský (v řečtině doby cyrilometodějské se jméno vyslovovalo jako Kliment, v latině Clement), též uváděn jako sv. Kliment I., hlavní patron města a diecéze Hradce Králové, byl v pořadí čtvrtým papežem katolické církve. Údaje o Klimentově životě jsou poměrně kusé. Některé mají navíc charakter legend, takže sestavit světcův exaktní biografický profil de facto nelze. Také jeho údajné podobizny jsou vesměs fiktivní.

Přesně víme pouze tolik, že sv. Kliment I. žil v prvním století po Kristu. Rok jeho narození ani smrti neznáme, ale podle indicií se dá usuzovat, že se dožil vysokého věku. Žil v době, kterou můžeme označit jako závěr doby apoštolské. V době jeho mládí se tedy odehrávají události, jejichž průběh nám popisuje novozákonní kniha *Skutky apoštolů*.

Také o přesném vymezení sociálního původu tohoto papeže můžeme pouze spekulovat. To, že pocházel z významné rodiny, můžeme usoudit z jeho vzdělání, které bylo pravděpodobně budováno od dětství. Existuje jistá pravděpodobnost, že se jednalo o rodinu židovskou, na což můžeme usuzovat z jeho znalosti Starého zákona.

Sv. Kliment pocházel pravděpodobně z města Filip v Makedonii. Obrátil se kázáním sv. Pavla, ke kterému se přidal a provázel jej na cestách.¹⁴

Dále s určitostí víme, že byl jedním z prvních římských biskupů (90–97) a že byl vysvěcen samotným sv. Petrem, ale již není tak jasné, zda sv. Kliment nastoupil ihned a přímo po sv. Petrovi, anebo až jako třetí po Linovi a Kletovi. Tak je ostatně uváděn i v připomínce svatých mučedníků v římském mešním kánonu.

Z doby jeho pontifikátu je znám jeho list do Korinta. Tento dopis sehrál velkou roli v zápasech o papežský primát, i když z této pozice psán nebyl. Autoritu Klimentovu ovšem upevňoval fakt, že mu apoštolský stolec předal sám sv. Petr, Kristem Pánem označený jako skála, na níž bude zbudována církev.

O mučednické smrti Klimentově rovněž není sporu. Nejpravděpodobnější se jeví obecně přijímaná historie zahrnující postupně vyhnanství, práce v lomu a svržení do moře. Méně pravděpodobná se zdá úvaha o jeho možné popravě přímo v Římě.

¹⁴ Srov. PÍŤHA Petr: Sv. Kliment Římský patron města a diecéze, 117.

2.1.1 List sv. Klimenta Korinským

K důležitým historickým dílům připomínajícím činnost sv. Klimenta patří jeho list Korinským, členům zdejší křesťanské obce zmítané vnitřními rozpory. S určitostí víme, že napsat tento *1. list sv. Klimenta Korint'ánům*, nemůžeme vyloučit ani potvrdit jeho autorství *2. list sv. Klimenta Korint'ánům*, ale vše ostatní bylo sv. Klimentovi pouze přičteno.¹⁵

O sv. Klimentovi a jeho dílech píše s velikým respektem snad všichni křesťanští spisovatelé prvních století. Vzdělanci té doby často citují Klimentův list do Korinta, jehož význam šel tak daleko, že býval považován i za součást *Nového zákona*.¹⁶

Nyní zde nastíním obsah listu sv. Klimenta, který byl pravděpodobně napsán roku 96. Sv. Kliment Korint'any nejprve pozdravil způsobem podobným pozdravu sv. Pavla, udává zde příčinu své pozdní odpovědi a vychvaluje ctnosti, které u Korint'ánů před roztržkou panovaly (k. 1–2). Dále líčí jejich nynější smutný stav, jeho příčinu, hanebnost a záškodnost (k. 3–6), vyzývá je k pokání a uvádí jim různé příklady zbožnosti (k. 7–12). Ukazuje cestu k pokání, především pokoru, již znázorňuje na Kristu a na svatých Starého zákona (k. 13–18). K pokojnosti povzbuzuje poukázáním na sám příklad Boží a na harmonii světa (k. 19–20). Líčí zde, jak by měl být každý ve svém stavu pilný (k. 21), poté přistupuje k víře, na níž se zakládají všechna ta napomínání (k. 22), rozsáhle se zmiňuje o zmrtvýchvstání, načež nabádá k radostné naději a k bohabojnosti (k. 23–28). Aby ale Korint'ané byli povzbuzeni všemožně k dobrým skutkům, k lásce Boží, ke svornosti, pokoře a pilnosti ve svém povolání, vysvětluje, že Boží požehnání lze získat jen skrze ony ctnosti (k. 29–35), které zde na příkladech připomíná (k. 36–39). Ukazuje Krista jako cestu ke svatému a blahoslavenému životu, píše o potřebě svornosti a pořádku. A znovu vybízí k pokání, laskavosti, šlechetnosti a modlitbě za zbloudilé (k. 41–59). List uzavírá zbožným přáním a prosbou, aby se vyslanci mohli brzy vrátit s radostnou zprávou.¹⁷

2.2 Úcta ke sv. Klimentu

2.2.1 Legenda

Přesto (nebo možná právě proto), že sv. Kliment žil v prvním století našeho letopočtu, se k jeho životu váže rozsáhlá legenda, obsažená v latinském hagiografickém souboru Jakuba de Voragine.

¹⁵ Srov. PIŤHA Petr: Sv. Kliment Římský patron města a diecéze, 125.

¹⁶ Srov. PIŤHA Petr: Sv. Kliment Římský patron města a diecéze, 104.

¹⁷ Srov. SUŠIL František: Spisy sv. Otcův apoštolských a Justina mučedníka, třetí opravené a rozhojňené vydání, Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1874, 18.

Když sv. Petr viděl, že přichází doba jeho umučení, určil za svého nástupce sv. Klimenta. Ten však ve své moudrosti ustoupil dvěma starším biskupům, kteří byli pomocníky sv. Petra za jeho života, totiž Linovi a Kletovi (někdy se uvádí Anaklét). Učinil tak proto, aby v budoucnosti byl papež vždy volen a nemohlo dojít k tomu, aby někdo jen ze své vůle označil svého nástupce. Svým mravným životem a shodou mezi slovem a činy i celkovým vystupováním si získal vážnost, úctu a lásku všech křesťanů bez rozdílu původu.

Jednou se dostal do sporu s císařovým přítelem Sisinniem, neboť jeho manželka Theodora, ovlivněna Klimentovým kázáním, začala věřit v Boha a docházet na bohoslužby. Sisinnius byl rozhněván jejím jednáním, a proto šel za ní do kostela, aby se dozvěděl, co tam dělá. Kliment právě zahajoval mešní oběť. Sisinnia náhle opustil zrak a sluch a přikázal svým sluhům, aby ho vyvedli. Když si Theodora všimla, že se jejímu muži něco stalo, ptala se jeho služebníků, co. Oni jí řekli, že ztratil zrak i sluch, pravděpodobně proto, aby nemohl vidět ani slyšet, co nezasvěcený nemá poznat. Prosila proto Klimenta o pomoc a on Sisinnia zbavil hluchoty a slepoty. Když ho ale žárlivý manžel uviděl vedle své ženy, rozkázal ho svázat řetězy. Sluhové však začali poutat sloupy v domnění, že je to Kliment. Kliment vybídl Theodoru, aby se za svého muže modlila. Ona tak učinila a zjevil se jí sv. Petr, který jí přislíbil manželovo obrácení. Ten dal zavolat Klimenta, aby ho vyučil víře a mohl tak přijmout křest spolu s celým svým domem. Jeho prostřednictvím a pro jeho odvážné svědectví přijalo křesťanství mnoho vznešených mužů a přátel císaře Nervy.

Za tyto skutky byl Kliment poslán do lomu na mramor nedaleko Chersonu, což bylo místo, odkud se nikdo nikdy nevrátil. Vězni zde trpěli stálou žízňí, a tak je Kliment vyzval k modlitbě a prosil Boha, který rukou Mojžíšovou dal vytrysknout prameni v bezvodé poušti, aby i teď dal vodu svým žíznivým synům. Na nedalekém kameni se náhle zjevil beránek, který do kamene ťukal kopytem. Vězni tedy kámen odvalili a na jeho místě vytryskl ze země mohutný pramen čisté vody. Zpráva o tomto zázraku se rychle rozšířila a mnoho dozorců v lomu přešlo na křesťanskou víru. Dozvěděl se ji však i císař Traján, který poslal svého důstojníka, aby zabil všechny křesťany v lomu. Ten byl ovšem překvapen jejich množstvím i jejich odhodláním za svého Boha zemřít, a proto vybral pouze Klimenta, neboť k němu všichni vzhlíželi. Nechal mu na hrdlo uvázat kotvu a svrhnout ho do moře. Ze břehu to vidělo množství věřících, kteří se modlili za to, aby jim moře vrátilo Klimentovo tělo. Náhle začala voda ustupovat, až odkryla nevelký mramorový chrám na skále na dně moře a v něm v rakvi Klimentovy ostatky. Vedle ležela kotva jako znamení víry, pro niž zahynul.

Velmi se zaradovali, ale uslyšeli hlas, který jim zakázal ostatky světce pozvednout a přenést. Každý rok pak v den výročí smrti mučedníka Klimenta, biskupa římského, ustupovalo moře na jeden týden a věřící mohli přicházet k jeho hrobu. K tomu se váže jeden veliký zázrak – jakási žena, která sem přišla, se tak zabrala do modlitby, že odcházela na poslední chvíli, kdy už se voda vracela na své místo. Myslela, že dítě, které měla s sebou, už někdo odvedl. Ale to se nestalo a dítě zůstalo v hlubinách. Po roce bolesti šla nešťastná matka opět ke hrobu světcovu a našla tam své dítě zdravé, tiše spící.¹⁸

2.2.2 Atributy

Svatý Kliment Římský je znázorňován v biskupském oděvu, často s tiárou a palliem; u sebe má vyobrazené jehně, kotvu nebo studnu, někdy i knihu. Často má papež na obrazech tonzuru. Ke scénám, které v Klimentových znázorněních nacházely častěji svůj výraz, patří zázrak s pramenem, svěcení na biskupa Petrem a mučednictví.

Sv. Klimenta též na obrazech v královéhradecké diecézi vidíme jako světce s atributem kotvy a často je v pozadí scéna s beránkem nebo alespoň beránek na balvanu. Tyto obrazy nepřinášejí k pochopení života a osobnosti Klimentovy nic než potvrzení toho, že byl papežem mučedníkem, zprávy o způsobu mučení a o zázračném nalezení vodního pramene. Takřka klasickým příkladem užití těchto symbolů – atributů je dnešní znak apoštolského exarchátu církve řeckokatolické v ČR.¹⁹ (Příloha I.)

2.2.3 Barokní legenda

Václav Hájek z Libočan v Kronice české, vydané v roce 1541, učinil ve svém výkladu z kaple sv. Klimenta nejstarší kostel v Čechách a položil tak základ k lokální tradici, jež v závěru 17. století přerostla rámeč města a patřila k pozoruhodným projevům barokního historismu.

Autor Kroniky české zaměnil hradiště na Levém Hradci s Hradcem Králové a spojil mylně zdejší gotickou kapli sv. Klimenta s první křesťanskou svatyní v Čechách, zmiňovanou v legendách a založenou knížetem Bořivojem v osmdesátých letech 9. století na Levém Hradci, jak jednoznačně později prokázala osvícenská historiografie.

Hájkova teorie měla ohlas již v předbělohorském období mezi místními vzdělanci, ale většího ohlasu a významu nabývala až v posledních dvou desetiletích 17. století a v průběhu 18. století.²⁰

¹⁸ Srov. VORAGINE Jacobus de: *Legenda Aurea*, Praha : Vyšehrad, 1984, 255nn.

¹⁹ Srov. PÍŤHA Petr: *Sv. Kliment Římský patron města a diecéze*, 121.

²⁰ Srov. HRUBÝ Vladimír: *Katedrála sv. Ducha, Kaple sv. Klimenta, Biskupská rezidence*, 128nn.

2.3 Sv. Kliment v královéhradecké diecézi

Legenda o nejstarším kostele v Čechách vedla ke vzniku lokálně velmi živé tradice a tím přispěla k neustálému vzrůstání svatoklimentské úcty, a tak biskup Jan Adam hrabě Vratislav z Mitrovic v době moru vyhlásil světce za ochránce města proti nákaze a téhož roku 1713 zavedl k jeho počtě exercicie. Rok nato z vděčnosti za odvrácení morové rány prohlásil sv. Klimenta za patrona diecéze a jeho svátek za zasvěcený svátek. Sv. Kliment I. byl prohlášen královéhradeckým biskupem Janem Adamem hrabětem Vratislavem z Mitrovic za prvního patrona královéhradecké diecéze roku 1714.²¹

V oběžníku z 2. ledna 1714 podepsaném generálním vikářem Tobiasem Josefem Neumannem se mimo jiné pojednává, jakým způsobem bude slavnost sv. Klimenta, papeže a mučedníka, který byl vybrán jako přímluvce této diecéze proti moru, slavena. Tato slavnost byla závazná pro celou diecézi, sv. Kliment je zde uveden jako patron královéhradecké diecéze.²² (Příloha II.)

2.3.1 Kaple sv. Klimenta v Hradci Králové

Tradice, ovlivněná prastarým patrociniem a také příběhem o nalezení ostatků svatého Klimenta moravskými věrozvěsty u Černého moře, připisuje založení kaple již slovanské misi Metodějově.

Je jisté, že kaple byla postavena již v době, kdy do Čech pronikalo křesťanství. Farním kostelem přestala být až na počátku 14. století, kdy byl postaven v její blízkosti chrám Svatého Ducha. Při požáru Hradce Králové v roce 1339 kaple sv. Klimenta nepochybně vyhořela a byla znovu postavena z cihel. V 16. a 17. století byla nazývaná „starou“ nebo také „českou kaplí“, protože před husitskými válkami se v ní konaly bohoslužby pro Čechy, kdežto v přilehlém chrámu Sv. Ducha pro Němce. V 16. století se však již kaple nepoužívala k bohoslužebným účelům, ale sloužila jako skladiště soli.

V roce 1575 město přistavělo ke kapli Bílou věž tím způsobem, že byl zbořen jihozápadní roh kaple a na jeho místo byla postavena věž. V roce 1680 byly z kaple odstraněny vojenské nástroje, které tam byly uskladněny, a kaple byla následujícího roku opravena a navrácena svému původnímu účelu.²³

²¹ Srov. PIŤHA Petr: Sv. Kliment Římský patron města a diecéze, 42.

²² Srov. Oběžník z 2. ledna 1714, podepsaný generálním vikářem Tobiasem Josefem Neumannem, Státní okresní archiv v Hradci Králové, Biskupská konzistoř HK II. – Knihy: Nařízení a dekry královéhradeckého biskupa a konzistoře, nařízení panovníka a českého místodržitelství (1705–1722) „Publicationes ab Anno 1705 ad Annum 1722“ in č. 37, 107nn.

²³ Srov. CECHNER Antonín: Soupis památek historických a uměleckých v Království Českém od pravěku do počátku 19. století. [díl] 19, Politický okres Královéhradecký, Praha : Archaeologická komise při České Akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění: 1904, 59nn.

Gotická cihlová úprava kaple utrpěla stavbou renesanční Bílé věže. Hradecký biskup Jan Adam hrabě Vratislav z Mitrovic dal roku 1713 kapli zbořit a na své náklady znovu vystavět. Kaple sv. Klimenta v barokní architektuře byla postavena v letech 1714–1717. Biskup přitom zachoval původní patrocinium kaple, zřejmě proto, že sv. Kliment byl uctívaným patronem proti moru a právě morového roku 1713 biskup Vratislav z Mitrovic sloužil exercicie ke cti tohoto světce. Architektem, jehož si vybral, nebyl nikdo jiný než Jan Blažej Santini-Aichel, který se už předtím podílel na biskupských stavbách na jeho panství v Chrasti. Právě podíl na biskupských stavbách je jedním z podpůrných důkazů Santiniho autorství. První mše zde byla sloužena 23. listopadu 1717, ale k vysvěcení kaple došlo až 14. září 1721, zřejmě pro úpravu interiéru.²⁴

V siluetě města se projevila nová kaple štíhlou převýšenou lucernou s atributy sv. Klimenta, papežskou tiárou se zkříženými svatopetrskými klíči, které se staly demonstrativním poukazem katolické víry k počátkům křesťanství v zemi, k patrociniu, k tradici svatyně považované tehdy za nejstarší v Čechách a symbolizovaly pro současníky i budoucí ochranu světce-papeže nad městem a diecézí.²⁵

Hlavní oltář s obrazem sv. Klimenta vznikl před polovinou 18. století. Představuje světce v krajíně, na jejímž pozadí se objevuje moře jako symbol jeho mučednictví. Řezbářský program výzdoby úzce souvisí s ústředním námětem hlavního oltáře oslavou sv. Klimenta, jehož atributy, berlu a kotvu, drží dva andílci po stranách retáblu. Doplňuje je dvojice andílků na tabernáklu a hlavičky andílků na vrcholu nástavce. Jednoduchou symboliku uzavírá reliéfní motiv beránka. Dílo bylo hypoteticky připsáno Ondřeji Deckerovi, který v druhé polovině dvacátých let 18. století zahájil svoji činnost v Hradci Králové.²⁶

Roku 1991 byla kaple převedena zpět do majetku katolické církve, a proto bylo možné začít uvažovat o její obnově. Všechny mobiliář – tedy hlavní oltář, oltář Piety, boční oltář s ostatky sv. Klimenta, rakev s ostatky světce, další relikviáře a původní lavice, prošel v letech 1995–1998 rukama restaurátorů. Po zdařilé rekonstrukci kaple farnost u chrámu Svatého Ducha cítila pastorační potřebu doplnit prostor dle liturgické reformy iniciované konstitucí *Dei verbum* 2. vatikánského koncilu. Nový obětní stůl, sedes a ambon jsou vytesány z dubenského pískovce a jsou velmi citlivě posazeny do původního prostoru kaple, tak aby nerušily symetrický prostor kaple. Autor, Stanislav Malý z Vysokého

²⁴ Srov. HRUBÝ Vladimír: Katedrála sv. Ducha, Kaple sv. Klimenta, Biskupská rezidence, Hradec Králové : Garamon, 2002, 127.

²⁵ Srov. HRUBÝ Vladimír: Katedrála sv. Ducha, Kaple sv. Klimenta, Biskupská rezidence, 127.

²⁶ Srov. HRUBÝ Vladimír: Katedrála sv. Ducha, Kaple sv. Klimenta, Biskupská rezidence, 132.

u Vysokého Mýta, již předtím tesal taktěž z pískovce nové liturgické zařízení pro sousedící katedrálu Sv. Ducha; kaple sv. Klimenta je nyní tímto způsobem s katedrálou sjednocena.

V roce 2004 se poprvé rozezněly nové varhany, vyrobené přímo pro tento sakrální prostor. Nástroj z dílny Kánský-Brachtl, umístěný ve výklenku vlevo od oltáře, působí v barokním prostoru kaple zcela přirozeně. Novobarokní prospekt se zdobenými pišťalami, inspirovaný výtvarnými prvky varhanáře Abrahama Starcka z Lokte, citlivě koresponduje s ostatním mobiliářem.

Farnost kapli nyní po dlouhých letech opět pravidelně a často využívá pro všední bohoslužby, je vyhledávaná i pro události slavností, např. křtiny a svatby. (Příloha III.)

2.3.2 Farní kostel sv. Klimenta v Dobřenicích

V královéhradecké diecézi se nacházejí pouze dvě sakrální stavby zasvěcené tomuto světcovi. O kapli v historickém centru metropole východních Čech jsem se již zmínila a druhá budova se též nachází ve vikariátu královéhradeckém: jedná se o farní kostel sv. Klimenta v Dobřenicích.

Farní kostel, který byl vystavěn v roce 1740 nákladem Alžběty Stakové z Nedabylic, vdovy po Karlu Ferd. Dobřenském, stojí uprostřed obce, v místě dřívějšího dřevěného kostelíku neznámého zasvěcení, který tam stál od 13. století. Jedná se o barokní stavbu s věží nad hlavním oltářem. K věži přiléhá na sever sakristie, na jih přízemní oratoř. Před hlavním vchodem v západním průčelí rozkládá se terasa o 12 m stupních. Střed průčelí západního, prolomený velkým segmentovým oknem, vystupuje v plochém risalitu, blíže jehož konců pnou se dva toskánské pilastry, od trnože společné celé stavby, až pod hlavní římsu. Mezi pilastry zdvihá se hlavní římsa v nízkém oblouku, jehož pole plní alianční znak Dobřenských a Straků z Nedabylic. Nad obloukem se zvedá na plné vyzdívce vysoký štít o rovných ramenech se závity na obou bocích. Na obou koncích vyzdívky stojí baňaté vázy s plameny. Ve štítu stojí ve výklenku pískovcová socha sv. Klimenta.

Vnitřek kostela činí ladný dojem bohatou členitostí a štukovou výzdobou. Valenou klenbu s lunetami podporuje pěkně profilovaná římsa s hladkým vlysem a dvojdílným architrávem. Vrcholky pásu nad okny, nad vítězným obloukem a nad kruchtou jsou dekorovány štukovými rámci. Nad vítězným obloukem proveden ve štku pod korunou alianční znak Dobřenských (s čápem) a Straků (s kohoutem) a nápis.

Bohatá barokní výprava z poloviny 18. století, velmi dobré koncepce, v dokonalém provedení ve dřevě bleděžlutě natřeném s hojným zlacením. Hlavní oltář tvoří pouze tabernákl s výklenkem, v němž kříž pod baldachýnem, zdobeným dvěma andílky nesoucími tíaru. Za oltářem visí v širokém řezaném rámci obraz, představující

sv. Klimenta mezi anděly. Dobrá kresba a živý kolorit je prý dílem malíře Raaba. V jižním rohu lodi stojí oltář se sochami sv. Jana Nepomuckého, který uděluje almužnu žebrákům, pod baldachýnem s archandělem Gabrielem na vrcholu.

Cínová křtitelnice stojí na třech kouličkách, o které se opírají ptačí nohy, které končí ve tři bezvousé hlavy. Kotlík je šestiboký, na hranách zdobený prosekávanými pásky. Na hranách byly druhy přidělány hermy v akanty ukončené; z nich zachovány jsou dvě. Uprostřed tří polí je přiletována lví hlava a na jednom poli znak Dobřenských. Víko přechází ze šestistěnu v oblý stonek hladce profilovaný, končící velkou koulí, na které stojí soška sv. Klimenta.²⁷ (Příloha IV.)

2.3.3 Další umělecká díla

Na území královéhradecké diecéze se mnoho uměleckých předmětů spojených se svatoklimenskou úctou nenachází.

Jedním z nich je zvon Kliment. Jedná se o jeden ze čtyř dochovaných zvonů, které se nacházejí na věžích katedrály Sv. Ducha v Hradci Králové. Zvon o průměru 119 cm a výšce 1 m vznikl v roce 1510 v dílně Ondřeje Žáčka. Jeho plášť zdobí dva reliéfy – Ukřižování s P. Marií a sv. Janem Evangelistou a na druhém se objevuje Madona s dítětem. Zvon se nachází v I. patře jižní věže.²⁸

Další vyobrazení sv. Klimenta nalezneme v Neratově u domu čp. 117. Zde se nachází sloup se sousoším Piety z roku 1830, vlevo na podstavci reliéf se sv. Klimentem (veden beránkem nalézá vodu), vpravo na podstavci reliéf Smrt sv. Františka Xaverského.²⁹

Kult sv. Klimenta je patrný i v kostele sv. Jana Křtitele v Janských Lázních. Nad hlavním oltářem je obraz sv. Jana Křtitele a dvě postranní sochy – sv. Kateřina a sv. Kliment. Oltář byl postaven patrně roku 1885 Antonínem Suchardou z Nové Paky.

2.3.4 Ostatky sv. Klimenta

Tak jako i k ostatním svatým bezesporu i k úctě sv. Klimenta v královéhradecké diecézi patří jeho ostatky. Jak se v pramenech uvádí, pravděpodobnost jejich nalezení je následující: Sv. Kliment byl umučen na Krymu, kde byl také pochován, ale když byli místní obyvatelé častými vpády nepřátel vyhubeni, upadl Klimentův hrob v zapomnění. Jeho ostatky byly nalezeny 30. ledna 861 soluňskými bratry Konstantinem a Metodějem

²⁷ Srov. CECHNER Antonín: Soupis památek historických a uměleckých v Království Českém od pravěku do počátku 19. století. [díl] 19, Politický okres Královéhradecký, 10nn.

²⁸ Srov. HRUBÝ Vladimír: Katedrála sv. Ducha, Kaple sv. Klimenta, Biskupská rezidence, 69.

²⁹ Srov. MAXOVÁ Ivana, NEJEDLÝ Vratislav, ZAHRADNÍK Pavel : Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okrese Rychnov nad Kněžnou, Praha: Státní ústav památkové péče, 1999, 52.

a r. 867 přeneseny do Říma, kde je římský papež Hadrián II. (867–872) uložil v bazilice sv. Klimenta.

Otázka pravosti ostatků a jejich totožnosti s pozůstatky skutečného papeže a mučedníka je dosud otevřená. Je však jisté, že je Konstantin považoval za pravé. Podobně i v Římě je uctíváni jako autentické. Ostatky se staly paládiem misijní činnosti Konstantinovy.³⁰

V roce 1737 tehdejší biskup Jan Josef hrabě Vratislav z Mitrovic (1733–1753) získal od papeže Klimenta XII. (1730–1740) pro katedrální kostel Sv. Ducha vzácný dar v podobě ostatku, který demonstroval úctu ke sv. Klimentu, k patronu biskupství a diecéze. Část ostatků sv. Klimenta byla vyzdvižena z baziliky San Clemente v Římě a ostatky papeže a mučedníka byly přeneseny do Hradce Králové. K ostatkům byla připojena listina papeže Klimenta XII.³¹

V roce 1747 byly ostatky, po provizorním umístění v kostele sv. Jana Nepomuckého, ve slavném procesí přeneseny do katedrály Sv. Ducha. Kapitulní děkan Michael Sardagna z Hohensteinu objednal novou ostatkovou skříň v podobě částečně prosklené rakve s pozlacenou dřevěnou konstrukcí, která byla umístěna na pilíři přímo proti kazatelni.³²

Ostatky světce však nezůstaly v katedrále dlouho. V roce 1788, za biskupa Jana Leopolda rytíře z Hájů (1780–1794), kdy došlo k rozsáhlé úpravě katedrály, byly přeneseny do kaple sv. Klimenta, kde měly být umístěny provizorně, ale zůstaly tam už trvale.³³

A tak v kapli sv. Klimenta na epištolní straně stojí oltář se skleněnou, ozdobně kovanou rakví, která uchovává tyto ostatky sv. Klimenta (srov. nápis S. CLEMENTIS M.). Je však otázkou, o kterého Klimenta se jedná. Antropologický posudek zjišťuje, že všech pět lebek uložených v relikviářích a skleněných rakvích kaple sv. Klimenta je somatického pohlaví mužského. To samo ovšem nic neříká o pravosti ostatků. Na zadní straně dřevěné pyramidové konstrukce s ostatky sv. Klimenta je sice cedulka s letopočtem 1782 a textem CORPUS HOC SACRUM. S. CLEMENTIS M. IN RECOGNITIONEM OBTENTI A DEO PER INTERCESSIONEM STI. MARTYRIS ...BENEFICII NOVITER DONAVI FECI MAURITII KTIER: H: D: CAM: DES:, (12, s. XL), přesto s ohledem na množství ostatků, které zde jsou uloženy, a význam Klimenta, čtvrtého římského biskupa, a navzdory symbolické tíře na vrcholu kaple, nelze předpokládat, že ostatky patří tomuto

³⁰ Srov. BARTŮNĚK Václav: Soluňští bratři: 1100 let od příchodu sv. Cyrila a Metoděje na Moravu, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1962, 28.

³¹ Srov. HRUBÝ Vladimír: Katedrála sv. Ducha, Kaple sv. Klimenta, Biskupská rezidence, 132.

³² Srov. HRUBÝ Vladimír: Katedrála sv. Ducha, Kaple sv. Klimenta, Biskupská rezidence, 134.

³³ Srov. PÍTHA Petr: Sv. Kliment Římský patron města a diecéze, 43.

světci, totiž Klimentu I. Římskému. Pokud uchované ostatky jsou ostatky vůbec nějakého mučedníka, pak zřejmě nemohou patřit ani sv. Klimentu Bulharskému, zv. též z Ochridu (+916), žáku sv. Konstantina Cyrila a Metoděje, neboť ten nezemřel mučednickou smrtí a mimoto jsou doklady, že byl pohřben v monastýru sv. Panteleimona v Ochridu.³⁴

2.4 Liturgická úcta ke sv. Klimentu

Památka sv. Klimenta I., hlavního patrona diecéze, byla rozhodnutím Kongregace pro bohoslužbu a svátosti roku 2000 povýšena na slavnost. 23. listopadu 2001, kdy se poprvé sv. Kliment v diecézi takto slavil, podle tradice se zároveň připomnělo 1900. výročí jeho úmrtí.

Na svátek sv. Klimenta 23. listopadu se uskutečňuje pravidelné setkání kněží, takzvaný kněžský den. V tento den se scházejí všichni kněží královéhradecké diecéze s diecézním biskupem. Setkání vrcholí v katedrále Sv. Ducha, která sousedí s kaplí sv. Klimenta.

V rámci slavnosti hlavního patrona královéhradecké diecéze sv. Klimenta se v Hradci Králové v její předvečer 22. listopadu 2006 konala v kapli sv. Klimenta, tak jako již každoročně, byzantsko-slovanská liturgie východního obřadu, kterou celebroidal apoštolský exarcha řeckokatolické církve biskup Ladislav Hučko za účasti ostatních kněží řeckokatolické církve u nás. V den následující proběhlo za účasti biskupa Dominika Duky a zástupců města, kraje, vlády v katedrále Svatého Ducha odhalení nové busty sv. Klimenta od akademického sochaře Vladimíra Preclíka. Slavnost vyvrcholila tentýž den v kapli sv. Klimenta pontifikální mší svatou.

Ve stejném roce vydalo Biskupství královéhradecké nové mešní texty a dodatek k denní modlitbě církve pro slavnost sv. Klimenta I., papeže a mučedníka, hlavního patrona královéhradecké diecéze. Jedná se o pracovní text pro vnitřní potřebu v královéhradecké diecézi. Text schválil Mons. Dominik Duka, OP, biskup královéhradecký, N.E. 2084/2006 ze dne 2. listopadu 2006.

³⁴ Srov. VOPŘADA David: Kaple sv. Klimenta v Hradci Králové (zápočtová práce z dějin umění na KTF UK) Praha 2001, pro manuscripto – nepublikováno.

3 Svatý Jan Nepomucký

O druhém diecézním patronu, již máme informací více, avšak i tady je někdy složité odlišit historickou skutečnost od nánosů fabulací převážně barokních legend.

3.1 Postava Jana z Pomuku

Jak se dozvídáme v knize Jan z Pomuku, „*Jan z Nepomuku se narodil někdy okolo r. 1340 v osadě Pomuk rozkládající se na úpatí Zelené hory, která se proslavila klášteřem. V místě, kde dnes stojí barokní kostel sv. Jana Nepomuckého, stál podle ústního podání domek, kde se Jan narodil.*

Název obce zněl původně Pomuk. Ne-Pomukem byla později nazvána část obklopující původní osadu. Ta se uvádí již z doby panování krále Vladislava II.

Jan Nepomucký se vždy podpisoval jako rodilý z Pomuku: Johannes filius olim Welfini de Pomuk. Teprve od doby kanonizace sv. Jana se dává přednost jménu Nepomucký,

*a dnes proto oficiální jméno světce je sv. Jan z Nepomuku nebo sv. Jan Nepomucký.*³⁵

O Janově soukromém životě víme velmi málo. Taktéž o jeho rodičích. Janův otec se jmenoval Welfin z Pomuku a byl nejspíše místním zemědělcem nebo řemeslníkem v obci Pomuku, kde působil v letech 1355–1367 jako rychtář, což napovídá, že byl spolehlivý a slušný člověk, který žil křesťanským životem. Rodem byl pravděpodobně Němec, i když samotné jméno nemusí být důkazem národnosti. O matce nemáme žádné zprávy, lze se však domnívat, že byla Češka, protože Jan uměl česky lépe než německy, což dokládají četné bohemismy v jeho latinských notářských listech. Není známo, zda měl sourozence, ani nic dalšího, co by se nějak týkalo jeho rodiny.

Janovo dětství bylo ovlivněno autoritou kláštera řádu cisterciáků, mnichů žijících podle striktně dodržované řehole sv. Benedikta. O jeho vzdělání si můžeme udělat ucelený obrázek po přečtení prakticky kteréhokoliv životopisu. Základy své učenosti získal v cisterciáckém klášteře. R. 1370 zastává Jan postavení klerika-písaře v kanceláři pražského arcibiskupa Jana Očka z Vlašimi, k jehož dvoru i stolu příslušel. Měl titul císařského notáře a notářský úřad zastával 10 let. R. 1380 se stal oltářníkem ve Vlašimské kapli svatovítské katedrály a skoro zároveň farářem u sv. Havla. Tehdy asi také přijal kněžské svěcení. Protože chtěl prohloubit své vzdělání, dal se zapsat na právnickou fakultu

³⁵ VLČEK Emanuel: Jan z Pomuku (Sv. Jan Nepomucký) : Jeho život, umučení a slavné působení ve světle současné historie a antropologie, Praha: Vesmír, 1993, 9.

pražskou a r. 1381 dosáhl tam hodnosti bakaláře. Zajistil si u sv. Havla zástupce a odebral se na několik let na právnická studia do Padovy, odkud si roku 1387 přinesl doktorát církevního práva. O jeho schopnostech svědčí i to, že byl za studií v Padově zvolen na rok 1386 rektorem zaalpských studentů. Po návratu do vlasti se stal kanovníkem vyšehradským a arcijáhmem žateckým, tj. dohlížel na církevní život v žateckém okrsku. V roce 1389 si ho arcibiskup Jan z Jenštejna (1379–1396) vybral za generálního vikáře.³⁶

Byl to projev důvěry, že se u Jana osvědčí ony vlastnosti, které arcibiskup od nejbližšího spolupracovníka očekával. Jan se ukázal této důvěry hodným a v plnění svých povinností přinesl oběť života.

3.1.1 Příčina umučení

Důvodů, jejichž následkem nakonec byla Janova smrt, se uvádí několik. Spíše obecnou podmínkou rámuující celou událost bylo panující církevní schizma a z tohoto se odvíjející nepřátelství mezi králem Václavem IV. (1378–1419) a arcibiskupem Janem z Jenštejna. Králi velmi záleželo na tom, aby mohl ovlivňovat dosazování biskupů a dalších vyšších církevních hodnostářů. V roce 1393 se tyto spory vyostřily v souvislosti s volbou nového kladrubskeho opata. Historické prameny hovoří o tom, že Jan zemřel, protože stvrdil volbu kladrubskeho opata, tedy v důsledku výkonu svého notářského úřadu, za čímž Václav celkem logicky viděl aktivitu pražského arcibiskupa Jenštejna, v té době jednoho z úhlavních králových nepřátel. Jiné prameny zase uvádějí jako dominantní příčinu Janovy smrti skutečnost, že se z pozice vysokého církevního hodnostáře opovážil kritizovat samotného krále. K tomu samozřejmě jako osoba Jenštejnovi velmi blízká nemohl mít nikdy daleko. Jako třetí možná příčina se uvádí, že Jan nechtěl vyradit králi z povědání tajemství královny. Jan byl zavražděn a utopen roku 1393 a první zmínka o tom, že důvodem bylo nevyzrazené z povědání tajemství královnino, se objevila až roku 1433. Historikové tento důvod smrti jednoznačně nepotvrzují, ale ani ho nevyvracejí, protože neodporuje známým skutečnostem.

K umučení došlo 20. března 1393. Umučený Jan byl ve večerních hodinách (o deváté hodině večerní) na přání krále Václava IV. svrhnut z Karlova mostu do Vltavy. Dle legend se otevřela nebesa a sestoupili z nich andělé s palmovými ratolestmi a kolem těla svrženého do Vltavy se rozzářila tajemná světla. Podle *Starých letopisů českých* i dalších pramenů jako trest následovalo obrovské sucho. Tělo mučedníkovy bylo po měsíci

³⁶ Srov. KADLEC Jaroslav: Svatý Jan Nepomucký, in: Bohemia Sancta. Životopisy českých světců přátel Božích, Praha: Zvon, 1989, 208.

(17. dubna 1393) vyloveno u kláštera na Františku. Byl pohřben v kostele sv. Kříže Většího při klášteře cyriaků.

O uložení ostatků Jana z Nepomuku se zmiňuje kniha Jan z Pomuku: „*Kostel sv. Kříže Většího byl r. 1890 zbourán. Prameny se rozcházejí v místě Janova pohřbení; podle některých byl pohřben přímo v kostele, podle druhých, a to je pravděpodobnější, na kostelním hřbitově. Jak dlouho bylo tělo Jana z Pomuku uloženo u cyriaků, přesně nevíme. Lze však počítat s tím, že ke dni 22. listopadu 1396 bylo již přeneseno do svatovítské katedrály – hlavního chrámu země. Toho dne nechal sloužit Janův spolutrpitele Mikuláš Puchník v kostele sv. Víta výroční mši za duši dobré paměti pana Jana Pomuka, doktora dekretů a kdysi arcijáhena žateckého.*“³⁷

Osudy Jana z Pomuku nekončí jeho umučením, také jeho „*posmrtný život*“ je v průběhu dalších českých dějin velmi zajímavý a vrtkavý.

3.2 Úcta ke sv. Janu Nepomuckému

Prvním centrem úcty, kterou Janovi prokazovali patrně již jeho současníci, se stal jeho hrob v ochozu svatovítské katedrály. Již toto přenesení do přední zemské svatyně za života jeho vrahů, krále a králových rádců, je prvním jejím náznakem. Podle zprávy jednoho rukopisu *Starých letopisů českých* z poloviny 15. století děly se u Janova hrobu zázraky,

a proto byl hrob opatřen mříží. Vládlo také přesvědčení, že kdokoliv hrob zneuctí, nezůstane ušetřen hanby.

V době pobělohorské opěvovali Jana z Pomuka probošt kapituly u Všech svatých Simon Fagellus Villaticus a probošt metropolitní kapituly Jiří Bartold Pontanus z Breitenberka (Bohemia pia z r. 1608). Neobyčejný rozmach mučednickovy úcty nastal po utišení náboženských bouří po uzavření míru vestfálského. Jezuita Jiří Plachý-Ferus, německobrodský děkan Jan Ignác Dlouhoveský a Bohuslav Balbín sepsali Janovy životopisy, sochaři hned po třicetileté válce zhotovili stovky Janových soch, z popudu svatovítského kanovníka Tomáše Pešiny z Čechorodu požadovala metropolitní kapitula, zatím marně, o povolení hodinek a mši sv. k Janově úctě. Arcibiskup Jan Lohelius zasvětil mu již r. 1621 u sv. Víta oltář a r. 1716 tam bylo k jeho cti odslouženo přes 7 000 mši sv. Potom už na sebe nedala Janova kanonizace dlouho čekat.³⁸

³⁷ VLČEK Emanuel: Jan z Pomuku (Sv. Jan Nepomucký) : Jeho život, umučení a slavné působení ve světle současné historie a antropologie, 14.

³⁸ Srov. KADLEC Jaroslav: Svatý Jan Nepomucký, in: Bohemia Sancta. Životopisy českých světců přátel Božích, 213.

3.2.1 Atributy

Nesčetné sochy a obrazy svätce obměňují většinou typ, který podle Rauchmillerova modelu vytvořil r. 1683 pro pražský Kamenný most Jan Brokoff. Mučedník je zde vyobrazen jako kněz s elegantní bradkou barokního preláta, oděný v rochetě s kožešinovou kanovníckou almucí s biretem, s pěti hvězdami kolem hlavy, držící v náručí krucifix a případně ještě palmovou ratolest. Tato snítka je tradičním symbolem vítězství, pět hvězd zase připomíná legendu líčící okolnosti nálezů Janova těla rybáři ve Vltavě. Hvězdy symbolizují i pět ran Kristových a pět liter slova *tacui* (mlčel jsem), které společně s prstem před ústy připomíná zachování zpovědního tajemství. Sv. Jan Nepomucký je jediným světce vedle Panny Marie, jehož svatost je naznačena hvězdami. Tyto však mají jiný tvar nežli hvězdy mariánské. Dále se můžeme setkat i s dalšími atributy, jako je jazyk, zámek, ryba – symboly mlčenlivosti, staroboleslavské paladium (podle barokní legendy putoval světce do Staré Boleslavi), most, kotva či chud'as, kterému udílí světce almužnu.

3.2.2 Blahořečení

Prohlášení za svätého, tj. kanonizaci musí předcházet tzv. beatifikace neboli prohlášení za blahoslaveného.

O blahořečení Janovo podala metropolitní kapitula pražská žádost již r. 1675. Císař Leopold I. (1658–1705) přikázal r. 1696 arcibiskupovi Janu Josefu Breunerovi (1695–1710) sbírat doklady o více než třisetleté úctě Janově, ale v Římě bylo řízení zastaveno, protože nebylo dbáno církevních předpisů. Bezvýsledně skončil i pokus zahájit proces v Římě roku 1706, až konečně se věci ujal energický arcibiskup hrabě Ferdinand Khuenburg (1710–1731), který si učinil Janovo svatořečení svým životním úkolem.

Khuenburg vyzval r. 1714 faráře v Čechách a sousední biskupy, aby mu posílali zprávy o zázracích na počest Jana Nepomuckého. O dva roky později konal arcibiskupský proces spojený s výsledkem 49 svědků.³⁹

Dalším důležitým mezníkem bylo otevření Janova hrobu 15. dubna r. 1719. Při vybírání kostí vypadla z lebky hmota velikosti velké lžice, kterou přítomní lékařští odborníci v čele s profesorem J. Františkem Löwem z Ersfeldu prohlásili za jazyk, jehož zachování nelze přirozeně vysvětlit.⁴⁰

Potom papež Inocenc XIII. (1721–1724) podepsal 31. května 1721 příslušný dekret a prohlásil Jana Nepomuckého za blahoslaveného na základě úcty, jež mu byla od

³⁹ Srov. VLČEK Emanuel: Jan z Pomuku (Sv. Jan Nepomucký) : Jeho život, umučení a slavné působení ve světle současné historie a antropologie, 29.

⁴⁰ Srov. KADLEC Jaroslav: Svatý Jan Nepomucký, in: Bohemia Sancta. Životopisy českých světců přátel Božích, 214.

nepaměti s vědomím a tichým souhlasem pražských arcibiskupů prokazována. V červnu téhož roku byly k Janově účtě povoleny také kněžské hodinky a mše sv., jakož i uložení jeho ostatků v oltářích. V Praze byla oslavena tato událost 4. července 1721.⁴¹

Tato zpráva způsobila v Čechách veliké nadšení, ale i vlnu požadavků na svatořečení.

3.2.3 Svatořečení

Žádost o další proces k svatořečení sv. Jana Nepomuckého byla podána neobvykle brzy po prohlášení sv. Jan Nepomuckého za blahoslaveného.

Během přípravného řízení na svatořečení byl v roce 1725 ostatek, o kterém se lékaři domnívali, že je Janovým jazykem, znovu odborně prozkoumán. Když byl vyňat z relikviáře, kam byl r. 1719 uložen, naběhl a zčervenal a to, stejně jako jeho zachování před přerušením, bylo uznáno za zázrak. Kromě toho byla komisi předložena řada jiných přirozeně nevysvětlitelných událostí, z nichž dvě byly uznány za prokázané zázraky. Jednalo se o uzdravení ruky Anny Terezie Krejsové z paralýzy a atrofie (r. 1701) a záchranění dívky Rozálie Hodánkové ze Strakonice před utonutím (r. 1718).

Stejně jako před časem při jednání o beatifikaci, tak i nyní předestřel defensor fidei Prosper Lambertini komisi námitky týkající se určité nejistoty panující v otázce naprosté věrohodnosti Janova životopisu, způsobené tehdy ještě neznámým faktickým rozpolcením osoby světcovy ve dva Jany. Žadatelé o kanonizaci vysvětlili trapnou záležitost poukazem na skutečnost, že za husitských válek a za rebelie stavů v letech 1618–1620 vzaly památky týkající se Jana za své. Potom již nic nestálo v cestě Janově kanonizaci.⁴²

Svatořečení proběhlo v lateránské bazilice v Římě, nikoliv v chrámu sv. Petra. Za svatého prohlásil blahoslaveného Jana Nepomuckého papež Benedikt XIII. (1724–1730) dne 19. března 1729.⁴³

3.2.4 Světcova relikvie

Největší pozornost na sebe jistě upoutává světcova relikvie, která byla přes 250 let mylně považovaná za jazyk a zachovala si vlastnosti živé tkáně přes 300 let, zasypaná hlínou v mučedníkově lebce. 15. dubna 1719 se muselo podle římských pravidel ohledat místo Janova posledního odpočinku. Byl vypáčen náhrobek a neporušený skelet byl doslova kost po kosti přesunut na stůl. Lebka byla plná hlíny, proto ji sakristián naklonil,

⁴¹ Srov. KADLEC Jaroslav: Svatý Jan Nepomucký, in: Bohemia Sancta. Životopisy českých světců přátel Božích, 214.

⁴² Srov. KADLEC Jaroslav: Svatý Jan Nepomucký, in: Bohemia Sancta. Životopisy českých světců přátel Božích, 214.

⁴³ Srov. VLČEK Emanuel: Jan z Pomuku (Sv. Jan Nepomucký) : Jeho život, umučení a slavné působení ve světle současné historie a antropologie, 30.

aby ji vysypal, a na stůl vypadl kus živé načervenalé tkáně. Přítomní anatomové ji označili za jazyk. Relikvie byla vystavena až do roku 1866 a do té doby ji lidé přicházeli zbožně uctívat políbením. Jezuita Jan Křtitel Votka vypočítal, že při průměru 50 000 líbajících za rok mohl ostatek od roku 1729 obdržet nějakých 6 850 000 polibků. Není tedy divu, že tkáň už nebyla v nejlepším stavu, a tak uctívání tímto nevhodným způsobem přestalo. Poslední ohledání světcova ostatku se událo roku 1973, kdy se pomocí moderních přístrojů zjistilo, že se nejedná o jazyk, nýbrž zbytek mozku.⁴⁴

3.2.5 Objasnění Janovy identity

Život světcův byl v kanonizační bule vyličen podle spisu Balbínova, včetně nesprávného roku Janova úmrtí (1383). Tento termín Janova úmrtí se zmiňuje již v Hájkově kronice. Hájek byl přitom evidentně sveden číslicí 1383, která ale nebyla letopočtem, nýbrž původně označením stránky 383, před níž někdo připsal jedničku – u zápisu děkana metropolitní kapituly Jana z Krumlova v jeho příručce udělal z jednoho mučedníka Jany dva, královnina zpovědníka, umučeného r. 1383, a generálního vikáře, umučeného pro potvrzení kladrubského opata r. 1393. Tak vznikla legenda, jež se houževnatě držela a způsobila mnoho zmatků.⁴⁵

Bohuslav Balbín vytvořil spis *Život svatého Jana Nepomuckého, pražského chrámu metropolitního u sv. Víta kanovníka, kněze a mučedníka* v letech 1670–1671. Původní pohnutky, jež ho k práci vedly, nejsou zcela zřejmé. Jisté je, že navzdory své pečlivosti nepoužil učený jezuita v biografii umučeného zpovědníka žádných historických pramenů, které by nebyly známé již jeho předchůdcům. Balbín sice usiloval získat povolení ke studiu v archivu pražské kapituly, ale bohužel poklady kapitulního archivu byly přísně střeženy. Za této situace mu nezbývalo nic jiného než vzít zavděk Dlouhoveského rukopisem, který však nevyšel tiskem a byl znám jen v úzkém okruhu kanovníků. Z tohoto rukopisu převzal Balbín také fiktivní den smrti sv. Jana Nepomuckého, 16. května. Prapůvod tohoto omylu tkví pravděpodobně již také v Hájkově kronice, která klade tragickou událost do doby po svátku sv. Zikmunda, připadajícího na 2. května. Nové datum vychází zřejmě z tradice pražské kapituly, neboť poprvé se s ním setkáváme v zápise Balbínova rivala kanovníka Celestina z roku 1665. Sám děkan Pešina prý Balbínovi potvrdil, že památka mučedníka zpovědního tajemství připadá na den sv. Ubalda, tedy 16. května.⁴⁶

⁴⁴ Srov. KADLEC Jaroslav: Svatý Jan Nepomucký, in: Bohemia Sancta. Životopisy českých světců přátel Božích, 214.

⁴⁵ Srov. KADLEC Jaroslav: Svatý Jan Nepomucký, in: Bohemia Sancta. Životopisy českých světců přátel Božích, 213.

⁴⁶ Srov. VLNAS Vít: Jan Nepomucký, česká legenda, Praha: Mladá fronta, 1993, 85nn.

Protože obsah legendy učeného jezuita, jak už bylo dříve uvedeno, přešel i do papežské kanonizační buly, slaví dodnes celá katolická církev svátek sv. Jana Nepomuckého v nejkrásnějším měsíci roku a mlčenlivý světec se mohl stát i strážcem májových milostných tajemství. Katoličtí autoři dodávají, že mylným datem se na podstatě věci nic nemění: svaté Cyrila a Metoděje si kupříkladu také připomínáme 5. července, přestože jeden z věrozvěstů zemřel 14. února a druhý 6. dubna.⁴⁷

3.3 Oslavy sv. Jan Nepomuckého v královéhradecké diecézi

V Praze se u příležitosti prohlášení Jana Nepomuckého za svatého konala na podzim roku 1729 týdenní slavnost. Celá Praha se na kanonizaci náležitě připravila. Každý řád postavil před svým kostelem slavobránu. Karlův most byl osvětlen tisícem svíček a socha na mostě vyzdobena alegorickou slavobránou, což se každoročně opakovalo.

V předvečer oslav, v sobotu dne 8. října, se z příkazu arcibiskupa rozezněly všechny zvony po celé Praze, aby byl lid na nadcházející slavnost včas upozorněn a mohl se na ni náležitě připravit. Vlastní ceremonie začala 9. října a byla zakončena 16. října procesím, při kterém se neslo tělo sv. Jana Nepomuckého v křišťálové rakvi. V chrámu sv. Víta bylo od 9. – 16. října slouženo přes 3 280 mší, tzn. každý den přes 400 mší. U hrobu sv. Jana Nepomuckého přistoupilo v té době k svatému přijímání přes 208 000 věřících. Byla to jedna z nejmohutnějších slavností, jaké hlavní město království prožilo.

Z dobrovolných darů byl v roce 1736 pro světcovy ostatky pořízen stříbrný náhrobek s oltářem. Od té doby se konala v Praze v májových dnech pravidelně svatojánská pouť (16. května), jež se stalo setkáním poutníků z celé vlasti, mocně posilujícím jejich víru i národní vědomí.

Vzhledem k tomu, že ne všichni věřící mohli pro značnou vzdálenost pouť k hrobu sv. Jana Nepomuckého vykonat, dal 7. biskup královéhradecký, Václav František Karel svobodný pán Košín z Košína (1721–1731), prostřednictvím generálního vikáře kanovníka katedrální kapituly Vojtěcha Jiřího Dobrohlava ohlásit, že se bude konat v hlavním chrámu u Sv. Ducha v Hradci Králové třídní slavnost k počtě sv. Jana Nepomuckého, a to v době od 16. do 18. dubna 1730. Tím bylo umožněno věřícím, kteří se nemohli zúčastnit slavnosti v Praze, aby mohli kanonizaci oslavit a zároveň získat plnomocné odpustky v Hradci Králové. Po 3 dny se konala svatojánská slavnost s velkou okázalostí, zúčastnil se jí biskup, kanovníci katedrální kapituly, diecézní duchovenstvo, okolní šlechta, magistrát s měšťanstvem, jezuité se studenty a také zástupy venkovského lidu. Kázalo se na náměstí

⁴⁷ Srov. VLNAS Vít: Jan Nepomucký, česká legenda, 91nn.

u sochy sv. Jana, zde se také sloužily mše svaté. Po celé tři dny byl střed města večer slavnostně osvětlen, přičemž zvláště vynikala iluminace jezuitské koleje a přilehlého řádového semináře. Mimo to se době od 1. června do 8. října 1730 konala v každé farnosti diecéze třídní pobožnost k sv. Janu Nepomuckému s plnomocnými odpustky.⁴⁸

Mezi bezprostředními organizátory oslav zvláště vynikala katedrální kapitula. Její sídelní kanovníci patřili mezi čelné šířitele svatojánské úcty na území diecéze. Biskupský cenzor, kanovník Dobrohlav, vydal dva tisky drobných oslavných polemik ještě před beatifikací. Kapitulní děkan Jan Jindřich Bartl napsal o Janu z Pomuku obsáhlejší spis, který byl později využit během beatifikačního procesu, kterého se již tento kanovník nedožil, jako jeden z podkladů. Metropolitní kapitula požádala údajně Bartla o zpracování svatojánského tématu již v roce 1697.⁴⁹

Po nástupu Mořice Adolfa vévody von Sachsen-Weitz (1731–1733) chválí kapitula jeho horlivost v šíření svatojánského kultu a ke svěcení kaple sv. Jana Nepomuckého na zámku Chrast vysílá delegaci čítající kanovníky Jindřicha Stomela a Melchiora rytíře de Auen.⁵⁰

Ale není to první setkání s úctou Jana Nepomuckého ve východních Čechách. Již z roku 1684 pochází kalich z kaple sv. Jana Nepomuckého na Skalce s vyobrazením P. Marie a Jana Nepomuckého. Podle soupisu svatojánských soch a obrazů se staršími doklady kultu se setkáváme již v roce 1669 ve Smidarech. K nejstarším dokladům svatojánské úcty na území dnešní diecéze zřejmě patří votivní obraz broumovského opata Wolfganga Zelendera z roku 1609, který zachycuje ve výjevu Nanebevzetí P. Marie mezi českými zemskými patrony „svatého zpovědníka“ Jana Nepomuckého. Biskup Tobiáš Jan Becker (1701–1710) zřejmě ovlivnil i sekretáře konzistoře T. J. Berghauera, který napsal později oslavný spis na sv. Jana Nepomuckého.

V roce 1894 se biskup Eduard Brynych (1892–1902) zasloužil v rámci svého politického programu o vznik tiskového družstva pod ochranou sv. Jana Nepomuckého. Dále pak knihtiskárny, týdeníku *Obnova* a sbírky brožur *Časové úvahy*. Za jeho pontifikátu byl také zbudován v Hradci Králové spolkový dům *Adalbertinum*.⁵¹

⁴⁸ Srov. BOROVIČ Klement: Sv. Jan Nepomucký, mučedník a hlavní patron království českého, Praha: Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1878, 135.

⁴⁹ Srov. ADAM Petr: Statuta Katedrální kapituly při chrámu Svatého Ducha v Hradci Králové, Hradec Králové: Biskupství Královéhradecké, 2004, 22.

⁵⁰ Srov. ADAM Petr, Statuta Katedrální kapituly při chrámu Svatého Ducha v Hradci Králové, 27.

⁵¹ Srov. KADLEC Jaroslav: Přehled českých církevních dějin II., Praha: Zvon, 1991, 222.

3.3.1 Prohlášení za patrona diecéze

V 18. století se šířily stížnosti, že církevní svátky neplní své náboženské poslání a podporují zahalečství. Mnozí lidé nevěděli, které dny mají světit a které nikoliv. Přílišný vzrůst svátků v sobě skrýval také hospodářské nebezpečí, zejména pro chudší třídy. Z těchto důvodů papež Urban VIII. (1623–1644) r. 1642 omezil počet obecně závazných svátku na 14 a vyzval biskupy, aby z ohledu na jednotu upustili od zavádění nových svátků. Svátky kostelních a diecézních patronů, jakož i národní svátky nebyly do onoho počtu zahrnuty.⁵²

A tak roku 1771 i papež Klement XIV. (1769–1774) vyhověl rakouské vládě a zrušil množství zasvěcených svátků pro území rakouské říše. Zároveň však byla biskupům rakouských diecézí dána možnost vedle svátku hlavního patrona diecéze, slaveného jako zasvěcený svátek, stanovit jako zasvěcený svátek ještě jednoho světce důležitého pro zbožnost věřících jako „náhradu“ za zrušené svátky.

Této možnosti využil i královéhradecký biskup Heřman Hanibal hrabě z Blümengen (1763–1774), který prohlásil 13. prosince 1771 sv. Jana Nepomuckého, k němuž se prostý lid obracel pro pomoc v různých životních situacích a příležitostech, za patrona královéhradecké diecéze a den jeho oslavy, 16. květen, stanovil pro diecézi jakožto zasvěcený svátek.⁵³ (Příloha V.)

Prohlášení sv. Jana Nepomuckého patronem královéhradecké diecéze se věnuje pastýřský list biskupa Kašpara z roku 1925, který však, tak jako i jiné prameny, uvádí rozdílné datum (18. prosince 1772). 21. královéhradecký biskup Karel Boromejský Kašpar (1921–1931) uvádí jako hlavní důvod, proč biskup Heřman von Blümengen fakticky zachoval svátek ve své diecézi jako zasvěcený navzdory rozhodnutí papeže a rakouské vlády, oblibu, které se sv. Jan Nepomucký v českých zemích těšil již od 15. století a dále oblibu světcova svátku v 18. století slaveného v českých zemích jako zasvěcený: *„Již v XV. a XVI. století, t. j. od probuzení katolického svědomí v Čechách, pozorovati jest kult sv. Jana ve vší formě, kult, jevíci se také v uctívání jeho hrobu – v básních a chvalozpěvech naň, v zařazování jeho mezi patrony české. Nacházíme modlitby, ano i církevní hodinky,*

⁵² Srov. KADLEC Jaroslav: Dějiny katolické církve, Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1993, 426.

⁵³ Srov. Oběžník z 28. prosince 1771, podepsáný generálním vikářem Janem Sebastianem Lierem, se odvolává na dekret biskupa von Blümengena z 13. prosince t. r.. Srv. Státní okresní archiv v Hradci Králové, Biskupská konzistoř HK II. – Knihy, Pastýřské listy biskupů, dekrety generálního vikáře a biskupské konzistoře (1716) 1722–1781 „Decreta Episcopalia“ in č. 33, 178nn.

sepsané o sv. Janu Nepomuckém.“⁵⁴ Dále se v listu píše: „Zasvěcený svátek sv. Jana Nepomuckého byl zrušen ještě s jinými na žádost rakouské vlády Čechům nepříznivé koncem roku 1771. Když však viděl biskup královéhradecký Heřman z Blümegen, že veškeren lid svátek ten příštího roku opět světil, z radosti a vděčnosti prohlásil 18. prosince téhož roku 1772 sv. Jana Nepomuckého za patrona diecése a nařídil, aby jeho svátek byl i nadále svěcen 16. května.“⁵⁵ (Příloha VI.)

3.3.2 Jan Nepomucký versus Jan Hus

Velmi raný a výrazný byl ve východních Čechách kult sv. Jana Nepomuckého; jeho rozkvet lze spojit s pastorační činností jezuitů a dalších řádů v kraji, v němž působilo snad nejvíce protestantských predikantů. Snad právě proto se na východě Čech objevuje jediný dosud známý příklad, kdy byl činěn protiklad mezi mistrem Janem Husem a Janem Nepomuckým. Stalo se to v roce 1710 při inscenaci divadelní hry u piaristů v Litomyšli.⁵⁶

K pochybnostem o účtě ke sv. Janu přispěly také některé historické nejasnosti, které rozvířily spor o Jana Nepomuckého již na konci 18. století. Janovu osobnost objektivně zhodnotila až moderní historická věda.

Ze speciálního tisku k tomuto tématu vydaného se dočítáme o situaci na počátku 20. století. Je zde obhajováno jednání sv. Jana ve srovnání s Janem Husem:

„ Sv. Jan fakticky peníze půjčoval, ale vůbec žádného úroku z nich nežádal, vždyť tehdy katolík beroucí úroky byl trestán soudem duchovním. Kdo tudíž tehdy z katolíků peníze půjčoval, konal opravdovou službu lásky k bližnímu. Faktum jest, že Hus jako betlémský kazatel měl mnohem lepší důchody než sv. Jan jako půjčující písař. Ostatně Hus půjčoval také a nikdo ho nepodezřívá, že by byl bral úrok anebo že by býval docela lichvářem.“⁵⁷

Dále je zde psáno: „Proč jen světlá postava sv. Jana vydraždí moderní socialist a „husity“ k tak velikému rozčilení? Kdykoli tito totiž poukážou na upálení Husovo, můžeme vždycky připomenout, že dávno před Husem umučil způsobem mnohem strašnějším katolického hodnostáře ten Václav IV., který se stal později Husovi a jeho stoupencům mocným protektorem.“⁵⁸

⁵⁴ KAŠPAR Karel Boromejský: Pastýřský list o sv. Janu Nepomuckém, Hradec Králové: Tisk. družstvo, 1925, 11. Srov. Hrubý – Nepilý, Královéhradecká diecéze, Hradec Králové: Biskupství královéhradecké, 1994, 45.

⁵⁵ KAŠPAR Karel Boromejský: Pastýřský list o sv. Janu Nepomuckém, 19.

⁵⁶ Srov. ROYT Jan: Poutní místa a milostné obrazy či sochy v diecézi královéhradecké, in Lidová zbožnost ve Východních Čechách a v Kladsku, Náchod: Státní galerie výtvarného umění, 1997, 19nn.

⁵⁷ SKÁLA V[...]: Proti potupám sv. Jana Nepomuckého, 2. vyd., Hradec Králové: Biskupské tiskárny, 1920, 12.

⁵⁸ SKÁLA V[...]: Proti potupám sv. Jana Nepomuckého, 13.

A poslední zmínka z tohoto listu: „*Kult sv. Jana v Čechách byl v květu o půl druhého století dříve, než jezuitský řád se v Čechách usídlil. Když pak bylo vyhlášeno svatořečení, proslavena byla naše vlast sv. Janem Nepomuckým ve všech dílech světa, kde žili katolíci. V samých českých zemích zasvěceno k počtě sv. Jana 203 chrámů. A právě ve dnech svatojánských docházelo v Praze ke grandiosním národním shromážděním a k zakládání důležitých národních institucí. Patrně, že ctitelé svatojánští byli také nejlepšími vlastenci a že tedy jméno sv. Jana neznamenal zlovení české páteře. Za to však vidíme, že fanatičtí tupitelé našeho světce shýbají svá záda nízkou před kapitalismem německých židů. Ti, kteří hledali s ideálním zápalem osvobození národa v ideji cyrillo-methodějské, ctili současně sv. Jana. A kult sv. Jana nepomine, pokud v nezkažených českých srdcích bude plápolati nadšený obdiv nad křesťanským heroismem proslulého trpitele.*“⁵⁹

Také královéhradecký biskup Edvard Jan Brynych (1893–1902), ve svém vyprávění o dějinném vývoji českého národa určeném mládeži, ukazuje jak svou církev bránit a pravdu uchovat na příkladu sv. Jana Nepomuckého; „*Dva Jany máme ohněm umučené, Jana z Nepomuku a Jana Husa. Proč nerozehřívají srdce mládeže pro Jana z Nepomuku aspoň tolik, co pro Husa? Jan z Nepomuku utrpěl ohněm muky dlouhé, a když po spáleninách, jež utrpěl, již žiti nemohl, byl do Vltavy hozen. Jan Hus ohněm trpěl méně, poněvadž brzy byl zalknut a jen mrtvé tělo jeho déle bylo v ohni. – Proč tě tak vedou na bezcestí, mládeži má? Proto, že Jan z Nepomuku opravdu umřel za pravdu a církev katolickou! Jan Hus však otevřel cestu učení nekatolickému, které nazývají osvobozením svědomí a podobně, kteréž ale krok za krokem přivedlo národy až k úplné nevěře. Nevypravuji ti, mládeži milá, dle dějin pravdivých, ale dle nechuti své k církvi a náklonnosti své k novověké nevěře. Rozpomeň se na základ velikosti naší národní, jímž bylo právě křesťanství, na ten vrchol, jehož jsme dostoupili na tom základě! Naslouchej dle upřímnému vypravování dějinnému.*“⁶⁰

V českých dějinách není snad žádné jiné historické postavy, která by byla stejně uctívána i jednoznačně odmítána. Sv. Jan Nepomucký byl řadou českých historiků a spisovatelů v minulosti chápán jako protipól, který měl po vítězství Habsburků nad českými stavy na Bílé hoře zastít úctu k mistru Janu Husovi. K tomuto tvrzení však bylo a je jen velmi málo důkazů, přesto řada svatojánských památek, zejména v roce 1918, zanikla jako „*symbol habsburského útlaku a násilné rekatolizace*“. Vláda Československé

⁵⁹ SKÁLA V[...]: Proti potupám sv. Jana Nepomuckého, 16.

⁶⁰ BRNYNCH Edvard Jan Nepomucký: Cesty, kterými šel český národ v dobách slávy, úpadku a nového vzkříšení: Dějinný vývoj českého národa od dob nejstarších až do doby nejnovější, jak jej českoslov. mládeži vypráví vlastenecký biskup Eduard Brynych, Praha: Ústřední sekretariát čsl. strany lidové, 1933, 24.

republiky zrušila v roce 1925 zemský svátek sv. Jana Nepomuckého jako den pracovního klidu. A nahradila ho svátkem mistra Jana Husa.

Ale jsou i opačné případy, např. kostel k památce mistra Jana Husa v Hradci Králové na Zámečku byl postaven roku 1530. S výstavbou kostela bylo započato patrně r. 1521. Tehdy pojal hradecký měšťan Lukáš Forman, úmysl vystavět kostel na památku „*mistra Jana Husa, mistra Jeronýma z Prahy a jiných věrných mučedníků českých*“. V období protireformace byl přsvěcen ke cti sv. Jana (tentokrát ale) Křtitele. Prostá dřevěná stavba má téměř čtvercovou loď a trojboce uzavřený presbytář.⁶¹

Nebo i na vrcholu Zvičiny dal Kotulínský Ferdinand postavit roku 1706 kostelík z kamene na místě dřevěného kostelíka z roku 1584, který tu stál na paměť mistra Jana Husa. Na portálu u dřevěného kostelíka byl rok 1560. Nový kostel se zasvěcením sv. Janu Nepomuckému byl dokončen stavebně v roce 1711. V roce 1740 byl kostel vybaven pískovcovým oltářem, zajímavou uměleckou prací sochaře Františka Pacáka (1680–1757), spolupracovníka Matíáše Brauna. Zde pod postavou Boha Otce a ukřižovaného Krista je v popředí postava klečícího Jana Nepomuckého a po stranách sochy Jana Křtitele a Jana Evangelisty. V době kolem roku 1760 byly po stranách na stěnách umístěny dřevěné konsoly se sochami: sv. Jana Papeže, sv. Jana Kapistrána, sv. Jana z Boha, sv. Ivana, sv. Jana Zlatoústého a Jana Almužníka. Ta přemíra svatých Janů měla zřejmě pomoci zahladit vzpomínku na mistra Jana Husa, k jehož počtě byl kostelík původně založen.⁶²

3.3.3 Současný stav úcty ke sv. Janu Nepomuckému

V rámci programu Desetiletí duchovní obnovy byl rok 1993 vyhlášen pražským arcibiskupem Františkem kardinálem Tomáškem Rokem sv. Jana Nepomuckého.

V Hradci Králové se od roku 1990 koná každoročně poutní mše svatá v den svátku sv. Jana Nepomuckého, tedy 16. května, před bývalým seminárním kostelem sv. Jana Nepomuckého (dnešní Městská hudební síň) v historickém centru města. Mši zpravidla celebruje jeden z královéhradeckých biskupů (nejčastěji jím bývá arcibiskup ThLic. Karel Otčenášek, který má k tomuto místu blízký vztah; působil zde jako vicerektor ústavu až do uzavření semináře v roce 1949). Tato pouť je jediným větším připomenutím sv. Jana Nepomuckého jakožto patrona diecéze.

⁶¹ Srov. CECHNER Antonín: Soupis památek historických a uměleckých v Království Českém od pravěku do počátku 19. století. [díl] 19, Politický okres Královéhradecký: 124.

⁶² Srov. POCHE Emanuel: Soupis památek historických a uměleckých okrese královédvorském, Praha: Archeologická komise při České akademii věd a umění, 1937, 336nn.

3.4 Místa a umělecká díla spojená s kultem sv. Jana Nepomuckého

3.4.1 Sochy sv. Jana Nepomuckého

Královéhradecká diecéze je na památky tohoto druhu poměrně bohatá. Mimo kostely je mnoho kapliček, sousoší a jiných uměleckých svatojánských památek. Veřejná místa, jako jsou náměstí, ulice, rozcestí, mosty a nábřeží, se začala zdobit sochami teprve v baroku, přibližně od třicetileté války počínaje. V této epoše bylo sochařství velmi podporováno a sochy sv. Jana Nepomuckého byly jedním z nejčastěji zadávaných témat. Většina těchto soch pochází ovšem z 18. století a zahrnuje jak díla vyloženě lidová, tak špičkové práce nejslavnějších umělců své doby.

K nejvýznamnějším náleží svatojánské sousoší v Sedlci u Kutné Hory, dále jsou svatojánské sochy na náměstích v Hradci Králové, v Havlíčkově Brodě, v Přelouči, v Chrudimi, v Luži, v Pohledu u Havlíčkova (Německého) Brodu, ve Vysokém Mýtě, v Litomyšli, v Nové Pace, aj.⁶³

Horliví ctitelé sv. Jana Nepomuckého byli všude v Čechách i v okolních zemích, a tak na mnohých místech stála socha sv. Jana ještě před jeho svatořečením.

Kartuziáni dali ve Valdicích dávno před beatifikací, roku 1698, vztyčit sloup se sochou mučedníka zpovědního tajemství. Podle zpráv mělo být ve Smidarech zobrazení Jana Nepomuckého dokonce z roku 1669. Pozoruhodná svatojánská socha, z doby před beatifikací se nachází v kostele v Sezemicích. Sv. Jan je zde oblečen pouze do černé kleriky. Pravděpodobně jde o část scény sv. Jana Nepomuckého jako poutníka ke Staroboleslavskému palladiu. Nedaleko poutní kaple Panny Marie u Studánky, při cestě do Chábor, dal podle tradice roku 1760 úředník očištěný z křivého obvinění postavit sochu sv. Jana Nepomuckého, putujícího ke Staroboleslavskému palladiu. Ta je opatřena latinským nápisem: „*Místo, kam kráčí, není cílem poutníku Janovi, mnohem dále, až v nadhvězdě končiny stoupá.*“⁶⁴

I v Hradci Králové na Malém náměstí můžeme shlédnout sochu zasvěcenou sv. Janu již v roce 1718. Socha stojí v kašně na vysokém čtyřbokém podstavci s konzolami na rozích. Poměrně malá socha světcova je podporována dvěma anděly. Na podstavci jsou chromované nápisy. Socha byla zhotovena r. 1718 nákladem císařského rychtáře Jana Fridricha, který ji dal postavit před Pražskou bránu na místě někdejšího dominikánského kláštera. Roku 1772 byla odtud přenesena na Malé náměstí. Nyní tam stojí zdařilá kopie od

⁶³ Srov. NEUVRIT František: Co nám připomíná měsíc mariánský a svatojánský, in: Časové úvahy 5–6 (1942) 26–27.

⁶⁴ Srov. ROYT Jan: Poutní místa a milostné obrazy či sochy v diecézi královéhradecké, in: Lidová zbožnost ve východních Čechách a v Kladsku, 21.

sochaře Škody, původní socha je umístěna v lapidáriu Muzea východních Čech v Hradci Králové.⁶⁵ (Příloha VII.)

Některé další sochy a sousoší, které naležeme na území královéhradecké diecéze: Např. v Bystřeci pod kostelem stojí socha sv. Jana Nepomuckého, světec v obvyklém pojetí na oblaku s andílčími hlavami na nástavci zdobeném růžemi a pletenci. Podstavec volutami opřený se silně vyloženou římsou se zubořezem, na níž vpředu holubice, po stranách andílci, jeden se zámekem, druhý s knihou, na níž monogram I. R. Na přední straně podstavce reliéf zповědi a feston.⁶⁶

Pískovcová socha sv. Jana Nepomuckého v Chocni (4 m vysoká) na pětibokém podstavci byla postavena nákladem hraběnky Jos. M. Kinské r. 1733 na místě dřevěné sochy. Zpředu na plastické korunované kartuši znak Dietrichštejnských nahrazen obrazem sv. Václava.⁶⁷

I socha sv. Jana Nepomuckého v Dolním Jelení vystavěna z pískovce r. 1727 (opravena r. 1832) je téměř 4 m vysoká.⁶⁸

V Luži na náměstí stojí pískovcový sloup, asi 6 m vysoký, se sochou sv. Jana Nepomuckého. Na 10 stupních na hranolovém podstavci sloup o attické patce a korintské hlavici; socha slušná. Na podstavci již neúplný chronogram (socha postavena tedy kolem 1712).⁶⁹

Socha sv. Jana Nepomuckého u kostela sv. Jakuba Většího v Nových Hradech je 4,5 m vysoká, dramatické pózy; shora anděl snáší se.⁷⁰

3.4.2 Seminární kostel sv. Jana Nepomuckého v Hradci Králové

Věřící lnuli k sv. Janu s velkou láskou a obětavostí, a tak ještě před jeho svatořečením byly stavěny k jeho cti kostely a kaple. V nedlouhé době bylo v Čechách zbudováno a zasvěceno sv. Janu 293 kostelů, z nichž v královéhradecké diecézi bychom jich v roce 1940 našli 53.⁷¹

⁶⁵ Srov. KOZEL Václav: Za sv. Janem Nepomuckým, in: Časové úvahy 8 (1940), 209.

⁶⁶ Srov. CIBULKA Josef, SOKOL Jan: Soupis památek historických a uměleckých v okrese lanškrounském, Praha: Archeologická komise při České akademii věd a umění, 1935, 30.

⁶⁷ Srov. WIRTH Zdeněk, Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století.[díl] 16, Politický okres Vysokomýtský, Praha : Archeologická komisse při České akademii císaře Františka pro vědy, slovesnost, umění, 1902, 32.

⁶⁸ Srov. WIRTH Zdeněk, Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 16, Politický okres Vysokomýtský, 53.

⁶⁹ Srov. WIRTH Zdeněk, Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 16, Politický okres Vysokomýtský, 99.

⁷⁰ Srov. WIRTH Zdeněk, Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 16, Politický okres Vysokomýtský, 25.

⁷¹ Srov. NEUVIRT František: Co nám připomíná měsíc mariánský a svatojánský, 26.

První chrám, který byl v královéhradecké diecézi postaven sv. Janu Nepomuckému ještě před jeho blahorečením, byl kostel v biskupském kněžském semináři v Hradci Králové. Velký ctitel Jana Nepomuckého biskup Tobiáš Jan Becker určil novému seminárnímu kostelu patrocinium sv. Jana Nepomuckého, i když nebyl v té době ještě kanonizován. Dokončení a vysvěcení kostela spadá až do doby pozdější (1721). Bývalý seminární kostel byl po roce 1950 komunisty zabaven a dodnes je využíván jako *Městská hudební síň*.

Bývalý seminární kostel stojí na místě části starého hradu českých královen, který byl za husitských válek r. 1421 rozbořen. Koncem 16. století byla na zřícenině postavena budova pro purkrabský úřad. Ten byl však později přeložen do Prahy. Roku 1706 císař Josef I. daroval purkrabský dům biskupu královéhradeckému Tobiáši Janu Beckrovi (1701–1710), aby na tomto místě postavil biskupský palác a rezidence pro sídelní kanovníky katedrální kapituly. Biskup se však nakonec rozhodl jinak a začal r. 1709 na tomto místě stavět biskupský kněžský seminář s kostelem sv. Jana Nepomuckého, který se již v té době těšil nejen u nás, ale i v celé církvi velké úctě. Kostel byl dostavěn až za jeho nástupce biskupa Jana Adama hraběte z Mitrovic (1710–1721) r. 1714, tedy již 7 let před beatifikací sv. mučedníka Jana (1721) a 15 let před slavnou kanonizací (r. 1729). Toto je výmluvným svědectvím vroucí úcty našich předků k tomuto světci, pod jehož mocnou ochranu postavili ústav pro výchovu a vzdělávání budoucího diecézního kněžstva. Roku 1714 byl od arcibiskupa Jana Adama jen benedikován a na svátek sv. Jana Nepomuckého byli k němu uvedeni první kněží, aby v něm konali bohoslužby. Když pak byl sv. Jan Nepomucký dekretem papeže Inocence XIII. (1721–1724) 6. června 1721 prohlášen za blahoslaveného, vysvětil veliký ctitel tohoto světce Jan Adam hrabě Vratislav z Mitrovic tento kostel v pondělí dne 1. září 1721.⁷²

Katolíci z města Hradce Králové a dalekého okolí v podvečer svátku sv. Jana Nepomuckého přicházeli ve velkém průvodu z kostela Panny Marie po májové pobožnosti do seminárního chrámu sv. Jana a na svátek tohoto světce plnili prostory předního kostela diecézního a prosili sv. Jana Nepomuckého, kněze, mučedníka a patrona země české a diecéze, aby v nebi chránil své kněze a od božského Velekněze a Pastýře duší vyprošoval věřícím svatý, apoštolský a hojný kněžský dorost.⁷³

Stavitelem tohoto barokního kostela byl Vojtěch Schneider, stavba byla provedena dle neznámého architekta. Budova je obrácená na sever, se seminářem souvisel svojí

⁷² Srov. BURÝŠEK Josef: Seminární kostel sv. Jan Nepomuckého v Hradci Králové, in: Časové úvahy 5-6 (1942) 30.

⁷³ Srov. BURÝŠEK Josef: Seminární kostel sv. Jan Nepomuckého v Hradci Králové, 41.

východní částí. Stavba vyhotovená z lomového kamene a cihel je na vnější straně omítnuta stříkanou omítkou v orámovaných výplních. Její základ tvoří kostelní loď, ke které se po obou stranách připojují výstupy s částečně zkosenými rohy. Poblíž jižního průčelí byla vystavěna osmistenná věžička s barokní cibulovou, plechem pobitou bání.⁷⁴ (Příloha VIII.)

3.4.3 Další kostely zasvěcené sv. Janu Nepomuckému v diecézi královéhradecké

Kult sv. Jana Nepomuckého se šířil celou diecézí a tak zde nalezneme velký počet sakrálních budov zasvěcených právě sv. Janu Nepomuckému. Kaple v Zubří, již bylo dáno povolení k zasvěcení sv. Janu již 5. května 1704, byla vysvěcena 9. listopadu 1705, což znamená ještě před kanonizací sv. Jana. Kaple na návrší, dominující celému okolí, byla založena Vojtěchem Ladislavem Kapounem ze Svojkova.⁷⁵

Dále pak farní kostel sv. Jana Nepomuckého ve Studnici; jednalo se původně o domácí kapli pánů na Studnicích, která byla vystavěna koncem 17. století (r. 1696 zde již stála) nákladem Zikmunda Leopolda Schmidla ze Schmiden. Roku 1717 ji dal přestavět Joachym Zikmund Schmidl s chotí Františkou, roz. Hochberkovou z Hennersdorfu, a ustanovil při ní zámeckého kaplana. Roku 1764 byla kaple zvýšena a prodloužena a r. 1785 zřízena tu lokálie.⁷⁶

Též na zámku v Chrasti u Chrudimi, který sloužil jako letní sídlo biskupů královéhradeckých, byla zřízena kaple zasvěcená tomuto světcí. Kaple se nachází v prvním patře zadního traktu, pochází z roku 1728, znatelná je svou apsidou zevně jen na straně zahrady obrácené, zde na zdi letopočet 1728. Obraz sv. Jana Nepomuckého na hlavním oltáři, poloobloukem zakončený; světec drží kříž, k němuž se sklání; malba též z 18. století.⁷⁷

Kostel sv. Jana Nepomuckého ve Skuhrově se stavěl v letech 1740, 1752–1753; jedná se o sálovou stavbu s půlkruhovým kněžištěm v celé šíři lodi. Oltář hlavní rakvovitá mensa, otáčecí tabernákl válcový, 6 sloupů spojených girlandami, nesoucích na kladí

⁷⁴ Srov. ŽEROVNICKÁ Eva, ŠIMEK Vladimír: Biskupský seminář, in: Soupis kostelů v Hradci Králové, Hradec Králové: Společnost ochránců památek ve východních Čechách, 1994, 22.

⁷⁵ Srov. CHYTIL Karel: Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století, XI Politický okres Chrudimský, 221.

⁷⁶ Srov. WIRHT Zdeněk: Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 34, Politický okres Náchodský, Praha: Archeologická kommisie při České akademii císaře Františka pro vědy, slovesnost, umění, 1910, 194.

⁷⁷ Srov. CHYTIL Karel: Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století, XI Politický okres Chrudimský, 24.

mušlovitou kopuli s beránkem. Na volutových konsolách adorující andělé. Josef Pirk, truhlář z Ústí nad Orlicí 1841, od něhož též sochy sv. Vojtěcha a sv. Prokopa.⁷⁸

Stavba farního kostela sv. Jana Nepomuckého v Orličkách byla povolena r 1767, ale kostel byl vystavěn až v letech 1775–1778 nákladem Jana Jindřicha Schlesingera, purkrabího v Krnově, a jeho syna Jana Schlesingera, faráře v Čermné. Jedná se o sálovou stavbu s obdélným kněžištěm, zvenčí třemi stranami uzavřeným, a věží nad průčelím. Hlavní oltář; na rakvovité mense tabernákl volutovými konsolami opřený s otáčivým mechanismem. Po stranách andělé nesoucí symboly a kadidelnice. Rám oltářního obrazu nesen jen dvěma anděly a zdoben rokaji. Nahoře vybíhá v nástavec s rámovaným otvorem, v němž je trojúhelník s plameny v paprskové záři a obláčky. Po stranách oltáře hrany s rokajovým nadpražím a sochami sv. Jana a sv. Pavla, z roku 1780. Původní oltářní obraz sv. Jana Nepomuckého, darovaný do nového kostela z liechtensteinské galerie ve Vídni. Kazatelna spojená s oltářem a křtitelnicí. Tumbová mensa, do níž zapuštěna mísa křtitelnice, nese široký tabernákl se soškami křtu Páně na dvířkách, po stranách sochy sv. Jáchyma a sv. Anny.⁷⁹

Kostel sv. Jana Nepomuckého ve Chmelíku (filiální do Karle) byl vystavěn v letech 1780–1782. Nad vchodem nápis: DEN 16. MAY AO 1782. Zařízení je barokní, nachází se zde obraz zavraždění sv. Vojtěcha z 2. pol. 18. století. Na jednom ze tří zvonů na plášti reliéf sv. Floriána a sv. Jana Nepomuckého.⁸⁰

Nad studánkou léčivé vody v Hamrech u Hlinska se nachází kaple sv. Jana Nepomuckého, která pochází z 18. století. Jedná se o jednoduchou stavbu s dřevěnou věžkou. Uvnitř v polookrouhlém choru oltář se sochou polychromovanou sv. Jana.⁸¹

Popis kostelů a kaplí v královéhradecké diecézi by byl velmi rozsáhlý, vždyť na území diecéze se v dnešní době nachází 45 sakrálních budov zasvěcených sv. Janu Nepomuckému.

3.4.4 Oltáře sv. Jana Nepomuckého

Mezi další umělecká díla, která vyobrazují sv. Jana Nepomuckého, patří bezesporu oltáře. V kostele sv. Jakuba Většího v Nových Hradech nalezneme oltář s obrazem sv. Jana

⁷⁸ Srov. CIBULKA Josef, SOKOL Jan: Soupis památek historických a uměleckých v okrese lanškrounském, 1935, 206.

⁷⁹ Srov. CIBULKA Josef, SOKOL Jan: Soupis památek historických a uměleckých v okrese lanškrounském, 1935, 179.

⁸⁰ Srov. MATĚJKA Bohumil, ŠTĚPÁNEK Josef: Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 29, Politický okres Litomyšlský, Praha: Archeologická kommise při České akademii císaře Františka pro vědy, slovesnost, umění, 1908, 8.

⁸¹ Srov. CHYTIK Karel: Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století, XI Politický okres Chrudimský, Praha: Archeologická kommise při České akademii císaře Františka pro vědy, slovesnost, umění, 1900, 7.

Nepomuckého od Jana Andresa z r. 1741. Slušná práce, avšak plná pozdějších námětků rokokových.⁸²

Další postranní oltář sv. Jana Nepomuckého nalezneme např. ve farním kostele sv. Jakuba Většího v Bystřeci. Plochá sloupová architektura s obrazem od Jana Vorličky z Jablonného nad Orlicí (polovina 19. století).⁸³

Dva stejné oltáře v rokokových řezaných rámech, z nichž na levém je soška sv. Jana Nepomuckého, v kostele sv. Jakuba Většího apoštola v Chroustovicích pochází z 17. století.⁸⁴

V kapli v kostele P. Marie na Chlumku je jeden z vedlejších oltářů zasvěcen sv. Jana Nepomuckému. Oválný rám z drobných akanthů v ploše z širokých listů akanthových tvořených; na některých volutově stočených sedí andílkové. Nahoře nástavec se soškou P. Marie, andílky a jazykem v paprscích. Na mense na malém rocaillovém podstavci (přídavek z konce 18. století) v rámečku s růžovými festony obraz sv. Stanislava.⁸⁵

V kostele Nanebevzetí Panny Marie ve Skutči je též jeden z postranních oltářů zasvěcen sv. Janu Nepomuckému, byl zřízen nákladem Johanky z Rusínova roku 1769.⁸⁶

3.4.5 Ostatní umělecká díla

Zájem o vyobrazení sv. Jana Nepomuckého je patrný i z dalších uměleckých děl. Cenné malířské dílo přítomné v královéhradecké diecézi, původně malované pro hlavní oltář seminárního kostela, *Apotheosa sv. Jana Nepomuckého* od Petra Brandla, se co do kompozice a výtvarné charakteristiky světce nevymyká běžnému standardu. Kromě obvyklého oblečení pozdně barokního kanovníka nechybí ani nezbytná aureola.

Existují však často vyobrazení poněkud atypická. Jeden takový obraz je v majetku biskupství královéhradeckého. Jedná se o ovál o rozměrech cca 60 x 50 cm, olej na plátně od neznámého mistra z 18. století. Znázorňuje sv. Jana v prosté klerice, pouze s kapitulní insignií, jako poutníka do Staré Boleslavi. Typické hvězdy zde zcela chybí.⁸⁷

Velmi oblíbeným svatojánským námětem ve východních Čechách bylo tzv. Oratorium sv. Jana Nepomuckého. Nalezneme ho např. v Hradci Králové, ve Dvoře

⁸² Srov. WIRTH Zdeněk, *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 16, Politický okres Vysokomýtský*, 17.

⁸³ Srov. CIBULKA Josef, SOKOL Jan: *Soupis památek historických a uměleckých v okrese lanškrounském*, 1935, 26.

⁸⁴ Srov. WIRTH Zdeněk, *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 16, Politický okres Vysokomýtský*, 34.

⁸⁵ Srov. WIRTH Zdeněk, *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 16, Politický okres Vysokomýtský*, 92.

⁸⁶ Srov. WIRTH Zdeněk, *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 16, Politický okres Vysokomýtský*, 200.

⁸⁷ Srov. KOZEL Václav: *Za sv. Janem Nepomuckým*, in: *Časové úvahy* 8 (1940), 226.

Králové a v Jaroměři. Pozoruhodná svatojánská kaple, neprávem připisovaná Janu Blažejovi Santinimu, je v Běstvině na Chrudimsku. Byla vybudována v druhém desetiletí 18. století na půdoryse symbolické svatojánské hvězdy a uvnitř ní je socha světce, snad z ruky I. Rohrbacha. Cestu od jezuitské rezidence v Žírči do Dvora Králové lemovala od roku 1723 zastavení s malovanou legendou ze života sv. Jana Nepomuckého.⁸⁸

Památky se svatým Janem Nepomuckým najdeme v lidovém umění na obrázcích na skle, keramice, v podobě lidových plastik.

Pětihvězdi Janovy svatozáře se uplatnilo i v architektuře, např. poutní kaple sv. Jana Nepomuckého nad Letohradem z r. 1734–1737 je založená na symbolickém pětiúhelníku (motiv pětihvězdi v základu budov), dílo nevšední krásy, připisováno Morazzimu, ovlivněné jistě vzpomínkou na stavitelova učednická léta u Jana Blažeje Santiniho.⁸⁹

Ale i při výrobě dekorativních předmětů (monstrance, relikviáře, kalichy, věčné lampy) je tato symbolika pětihvězdi patrná.

Stříbrný, pozlacený kalich 0,3 m vysoký, kde na jednom ze tří reliéfů je vyobrazen sv. Jan Nepomucký, se nachází v kostele sv. Antonína v Opatově. Těž se v tomto kostele nachází pacifikál stříbrný, 0,34 m vysoký, s ostatky Jana Nepomuckého.⁹⁰

I v kostele sv. Jakuba Staršího v Českých Heřmanicích nalezneme pacifikál paprskový s ostatky sv. Jana Nepomuckého z 18. století.⁹¹

Se světcovým jménem je spojeno i několik zvonů na území diecéze. Zvon s reliéfem sv. Jana Nepomuckého se nachází např. v kostele sv. Františka Serafinského v Chocni.⁹² V kostele sv. Jakuba Většího apoštola v Chroustovicích též nalezneme zvon z roku 1750, na jehož plášti je reliéf sv. Jana Nepomuckého, výška zvonu je 0,225 m a průměr zvonu 0,31 m.⁹³ Zvon, vysoký 0,25 m, průměr 0,40 m, z roku 1710, s reliéfem světce se nachází v kostele sv. Prokopa v Bohňovicích.⁹⁴

⁸⁸ Srov. ROYT Jan: Poutní místa a milostné obrazy či sochy v diecézi královéhradecké, in *Lidová zbožnost ve Východních Čechách a v Kladsku*, 21nn.

⁸⁹ Srov. KOŘÁN Ivo: Baroko pod Orlickými horami, in: *Orlické Hory a Podorlicko* 3 (1970), 113nn.

⁹⁰ Srov. MATĚJKA Bohumil, ŠTĚPÁNEK Josef: *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 29, Politický okres Litomyšlský*, 139nn.

⁷⁵ Srov. MATĚJKA Bohumil, ŠTĚPÁNEK Josef: *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 29, Politický okres Litomyšlský*, 4nn.

⁹² Srov. WIRTH Zdeněk, *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 16, Politický okres Vysokomýtský*, 30.

⁹³ Srov. WIRTH Zdeněk, *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 16, Politický okres Vysokomýtský*, 36.

⁹⁴ Srov. MATĚJKA Bohumil, ŠTĚPÁNEK Josef: *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 29, Politický okres Litomyšlský*, 1.

4 Svatý Vojtěch

O životě třetího světce královéhradecké diecéze víme mnoho, známe řadu epizod i detailů.

4.1 Životopis

Žil v 10. století. Narodil se v Čechách někdy v letech 951– 956 (neznáme přesné datum narození, předpokládá se rok 956) charvátskému knížeti Slavníkovi a jeho manželce Střezislavě (v pramenech není uvedeno jeho rodiště) pravděpodobně na hradě v Libici nad Cidlinou.

Tehdejší území Čech bylo politicky nejednotné. Východní Čechy byly panstvím slovanského kmene Charvátů. Charvátské knížectví bylo útvarem, jehož představitelé vedli samostatnou obrannou politiku proti sousedním Přemyslovcům, využívající konstelace zahraničních politických sil a sporů. Také zahraniční politická situace byla bouřlivá. Šlo o přelomovou dobu, kdy se utvářely státy střední Evropy. Vedle sídlících sousedů chtěli svou moc také upevnit Přemyslovci.⁹⁵

Asi v deseti letech na Vojtěcha silně zapůsobilo setkání se svatým Adalbertem, který mu vypravoval, jaké útrapy zažil na své misionářské cestě v Rusku. Sv. Adalbert se stal arcibiskupem v Magdeburku (Děvíně) a Vojtěch tam shodou okolností začal navštěvovat vyšší školu, protože v Praze ještě žádné vyšší školy nebyly. Sv. Adalbert nad ním v Magdeburku otcovsky bděl. Arcibiskup správně pochopil význam toho, že do jeho péče byl svěřen syn knížete Slavníka, který byl hlavou druhého nejmocnějšího rodu v Čechách. Chtěl z něho vychovat příštího biskupa českého národa. Proto mu dal při biřmování své jméno Adalbert, pod nímž je Vojtěch Slavník známější v západních zemích.

Po návratu do Čech byl biskupem Dětmarem (973–982) vysvěcen na podjáhna. Dětmar zanedlouho smrtelně onemocněl a 2. ledna 982 zemřel. Vojtěchem hluboce otřásla poslední slova umírajícího, když si vyčítal, že mlčel k hříchům svěřeného lidu. Od té doby vedl Vojtěch odříkavý život.

Poněvadž biskup český sídlil v Praze, jež byla středem panství Přemyslovců, zdálo se přirozeným, že nástupcem Dětmarovým se měl stát člen rodu Přemyslovců. Přemyslovci však ustoupili Slavníkovicům a určili, že nástupcem Dětmarovým na stolci pražského biskupství bude příslušník slavníkovského rodu Vojtěch – Adalbert.

⁹⁵ Srov. TUREK Rudolf: Slavníkovci a jejich panství, Hradec Králové: Kruh, 1982, 78nn.

Formální volba nového biskupa byla provedena 19. ledna téhož roku shromážděním na Levém Hradci. Vojtěch byl zvolen biskupem jako mladík. Nedosáhl věku předepsaného církevním právem. Právě tato okolnost nasvědčuje mimo jiné, že šlo při této příležitosti o velmi vážné zájmy, které opravňovaly k tomu, aby se takový nedostatek přehlédl. Slavníkovec jako biskup celé země by se stal ve smyslu otonského názoru služebníkem Přemyslovců, kteří vznášeli nárok na bezprostřední panství nad celou zemí. Záhy mělo se však této kalkulaci dostat zklamání.

Ve svém úřadě viděl Vojtěch, že měl Dětmar pravdu a že mezi lidem, ač většinou křesťanským, se rozmáhají velké hříchy, například mnohoženství u šlechty, sňatky mezi blízkými příbuznými, krevní msta, trhy v neděli a ve svátek, křesťanští zajatci se prodávali židům a přetrvávaly jiné pohanské zvyky. Vojtěch proti tomu ze všech sil bojoval, ale neměl téměř žádné úspěchy. V roce 989 se vydal se svým bratrem Radimem do Říma k papeži Janovi XV. (985–996), aby ho poprosil o radu. Papež mu řekl: *"Synu, nejsi-li schopen vést svůj lid, jdi do ústraní a snaž se zachránit sám sebe."* Vojtěch proto chtěl putovat do Jeruzaléma.

Cestou se zastavil v benediktinském klášteře Monte Cassinu, kde mu peregrinské *"toulání"* rozmluvili a Vojtěch u nich zůstal. Tento klášter však byl už několik let v kritické situaci a byla tu dost uvolněná řeholní kázeň. Mniši se porůznu usazovali na klášterních statcích, zakládali tam kostely a žili téměř světským životem. Chtěli využít toho, že je Vojtěch vysvěceným biskupem, aby jim tyto nové kostely světil. Vojtěch se obrátil pro radu k opatovi sv. Nilovi Rossanskému, přívrženci clunyjské reformy, a ten mu poradil, aby vstoupil do kláštera P. Marie, sv. Bonifáce a sv. Alexia na římském Aventinu. Zde byly drsné a tvrdé podmínky, ale takový život odpovídal Vojtěchovým ideálům.⁹⁶

Mezitím zemřel biskup Volkold, který vykonával biskupskou funkci místo Vojtěcha. A tak přišla zpráva s žádostí, aby se Vojtěch vrátil opět do svého biskupského úřadu. Po jednáních, při nichž se Vojtěchovi i papeži dostalo ze strany poselstva jménem pražského knížete Boleslava II. (967/972–999) záruk, že Vojtěch bude moci nerušeně vykonávat své biskupské povinnosti, vrátil papež Vojtěchovi biskupské insignie.

Bohužel hned při vstupu do vlasti uviděl Vojtěch v jednom podhradí čilý ruch na tržišti, i když byla neděle. Viděl, že bude muset boj proti nešvarům začít znovu. Do Prahy vstoupil bos a v kajícnickém rouše. Byl radostně uvítán a všichni, v čele s knížetem, mu slibovali poslušnost.

⁹⁶ Srov. TUREK Rudolf: Svatý Vojtěch, in: Bohemia Sancta, Životopisy českých světců a přátel Božích, Praha: Zvon, 1989, 87.

Při rozhovoru s papežem vznikla myšlenka založit v Čechách klášter, v němž by měl Vojtěch náhradu za ztracený útulek a v neposlední řadě i oporu ve své pastýřské práci. A tak dostal slib, že bude moci u Prahy založit benediktinský klášter, jehož základ měli tvořit mniši z Aventina. 14. ledna 993 založil v Břevnově benediktinský klášter a usadil zde 12 mnichů. Papež Jan XV. vydal 31. května 993 zvláštní list, jímž vzal klášter pod svou ochranu a zaručil konventu svobodnou volbu opata.⁹⁷

Břevnovský klášter byl zasvěcen Panně Marii, svatému Benediktu, svatému Bonifáci a Alexiovi. Tímto způsobem mělo být dokumentováno spojení Břevnova s mateřským klášterem Vojtěchovým v Římě. Zasvěcení Matce Boží svědčí o velké úctě, kterou měl svatý Vojtěch k Panně Marii.

Nyní byly podmínky Vojtěchova působení příznivější, přesto ani tentokrát neměl jeho episkopát dlouhého trvání. Docházelo zde k výsměšnému porušování církevního práva, na což biskup odpověděl vyhlášením církevní klatby nad provinilci, napomenutím kněžstva i lidu a opustil znovu vlast. Byly tu však i vážné důvody politické, které měly vliv na Vojtěchovo počínání: nové rozpory mezi Přemyslovci a slavníkovským rodem Vojtěchovým.⁹⁸

Podruhé se proto vzdal svého úřadu a odebral se do Říma. V Římě, kam došel v létě r. 995, se uchýlil do svého kláštera na hoře aventinské, kde ho bratři nadšeně uvítali a opat Lev jej učinil svým zástupcem (převorem). Vojtěch chtěl jít hlásat evangelium pohanům a žádal o povolení papeže. Papež Řehoř V. (996–999) mu to nejprve nechtěl dovolit, ale nakonec souhlasil, že může jít, pokud by nebyl v Čechách přijat. Vojtěch se odhodlal znovu vrátit, ale na zpáteční cestě z Říma se dozvěděl, že Vršovci zavraždili čtyři jeho bratry, a proto se uchýlil do Polska. Vyslal do Čech poselstvo zeptat se, jestli má opět převzít svůj úřad. Češi mu však vzkázali, že už ho za biskupa nechtějí.

Tak se Vojtěch rozhodl jít jako misionář k pohanským Prusům. Roku 997 se s Radimem a Benediktem vydal na cestu. Hned jak přistál u břehu blízko dnešního Hamburku, ho jeden z místních lidí hněvivě udeřil mezi lopatky veslem a vyhrožoval, že pokud rychle neodejdou, budou mučeni a usmrceni. Sloužil mši a chtěl v blízkém městě kázat evangelium. Sotva ho lidé spatřili, házeli po něm kamení. Vojtěch se vrátil a šel do lesa zvaného Romovské pole, který byl pro Prusy posvátným místem, kam žádný křesťan neměl vkročit. To však Vojtěch nevěděl. Pohanský kněz Sikk s několika ozbrojenými Prusy Vojtěcha v lese přepadl a oštěpem probodl jeho hrud'. Ostatní se přidali a bodali umírajícího Vojtěcha, až se z ran valila krev. Vojtěch rozepjal ruce a modlil se za vrahy,

⁹⁷ Srov. KADLEC Jaroslav: Přehled českých církevních dějin I., Praha: Zvon, 1991, 67.

⁹⁸ Srov. KADLEC Jaroslav: Přehled českých církevních dějin I., 68.

když padal mrtev k zemi. Radima a Benedikta zajali, ale později propustili. Stalo se to 23. dubna 997 u nynějšího města Fischhausen. Radim odešel po svém propuštění k Boleslavovi Chrabrému a ten vykoupil Vojtěchovo tělo stejnou váhou zlata a postaral se o jeho přenesení nejprve do Třemešné a pak dal jeho tělo pohřbít v mariánském chrámu v Hvězdě.⁹⁹

4.2 Úcta ke sv. Vojtěchu

Za necelé dva roky od svého umučení byl pražský biskup Vojtěch veřejně uctíván jako svatý v rozsáhlé oblasti západního křesťanství. S podporou císaře Oty III. (995–1002) byla založena patrocina sv. Vojtěcha v Cáchách, v Římě, v kolébce benediktinského řádu v Subiaku a jinde. Kult sv. Vojtěcha převládal zejména v Polsku a Uhrách.

Jedinou zemí, která se na přelomu tisíciletí nepřihlásila k Vojtěchovu odkazu a nevyužila jeho aureoly mučedníka, byly Čechy. Vedl k tomu jak Vojtěchův slavníkovský původ a jeho dvojí rezignace na úřad pražského biskupa, tak i nemalé problémy českých zemí v této epoše, vnímané někdy dokonce jako krize přemyslovského státu.¹⁰⁰

V Čechách teprve cílevědomá politika Břetislava I. (1034–1055) přinesla obrat v otázce zavedení kultu sv. Vojtěcha. Tehdy už opadlo přemyslovsko-slavníkovské nepřátelství a sv. Vojtěch se mohl vrátit do Čech, ne již jako představitel svého rodu, ale jako národní světec.

V roce 1039 uskutečnil kníže válečnou výpravu do Polska a v Hvězdě slavnostně vyzvedl nejen ostatky sv. Vojtěcha, ale i sv. Radima a pěti svatých bratří. Přítomen byl i pražský biskup Šebř (1030–1067). Nad světcovým hrobem byly přečteny tzv. Břetislavovy dekry, představující nejstarší český zákoník, jimiž se Češi zavazovali následovat ideál sv. Vojtěcha a odřekli se všech zlořádů a bludů, které světec v Čechách kdysi potíral. Tímto slavnostním vyhlášením mělo dojít k jakémusi usmíření světce s českou zemí, kterou pro neshody opustil.

Přenesení Vojtěchových ostatků do Prahy představuje okamžik velkého Vojtěchova vítězství a zároveň mistrný tah knížete Břetislava. S jistou nadsázkou lze říci, že Břetislav vrátil Slavníkovce Vojtěcha do českých dějin, či ještě lépe, umožnil translaci jeho těla zapojit svatovojtěžský kult do přemyslovské státní ideologie. Vojtěchovo uctívání se v Čechách zpočátku udržovalo jen v okruhu svatovítské kapituly. Potvrzení Vojtěchova postavení jako zemského patrona přinášejí nejprve mince. Poprvé se s vyobrazením obou

⁹⁹ Srov. NOVÝ Rostislav, SLAMA Jiří: Slavníkovci ve středověkém písemnictví, Praha: Vyšehrad, 1987, 45nn.

¹⁰⁰ Srov. SEKÝRKA Tomáš, BOLOŇSKÝ Stanislav, JANŽURA Petr: Sv. Vojtěch : život a smrt mučedníka, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, 83.

světců (sv. Václava a sv. Vojtěcha) setkáváme na denárech knížat Bořivoje II. (1100–1107) a Vladislava I. (1109–1117) z let 1118–1120. Ražby českých panovníků přinášejí toto vyobrazení až na počátku 13. století.¹⁰¹

4.2.1 Legendy

O životě sv. Vojtěcha se dozvídáme z několika legend, z nichž nejstarší je legenda *Est locus* Jana Canaparia, mnicha a později opata římského kláštera sv. Alexia na Aventinu. První redakce této legendy, tzv. „římská“ z let 998–999, sloužila jako podklad pro Vojtěchovu kanonizaci.

Druhou legendu *Nascitur purpureus flos* sepsal Bruno z Querfurtu; opíral se o starší práci Canapariovu. Bral přitom na zřetel zprávy Vojtěchových přátel Radly – Anastasia, břevnovského mnicha a prvního ostřihomského biskupa, a Melicha, pražského probošta a později mnicha na italském Montecassinu. Tato legenda je však doplněna o některé podrobnosti z Vojtěchova mládí, o jeho působení v Uhrách a o vyvrácení Libice. Ve srovnání s Canapariem, který projevuje minimální zájem o světské záležitosti, všímá si Bruno více otázek politických.¹⁰² První, delší verze Brunovy legendy byla sepsána roku 1004 pro německého krále Jindřicha II., kratší pak vznikla v roce 1008 pro polského krále Boleslava Chrabrého.

Třetí legendou je tzv. *Passio s. Adalberti martyris*. Byla zapsána na přelomu 11. a 12. století pod vlivem legendy Canapariovy.

V Uhrách na počátku 11. století vznikla v okruhu Anastasiově dnes ztracená legenda, kterou částečně použil a zpracoval autor tzv. Větší legendy o sv. Štěpánu („*Vita S. Stephani regis*“). V Polsku během 13. a 14. století se objevuje celá řada menších legend, vycházejících z Canaparia či Bruna z Querfurtu.

Z původních kronik má pro poznání života sv. Vojtěcha největší význam *Letopis Thietmara von Merseburg*. Cenné informace uvádějí o sv. Vojtěchu také český kronikář Kosmas a Adam de Chabannes z Akvitanie. V *Libušině proroctví*, zapsaném Kosmou v *Kronice české*, symbolizuje sv. Vojtěcha jedna ze dvou oliv, zvaná zde *Exercitus consolatio* – („*Voje útěcha*“). Kronikář doby Karla IV. (1346–1378) Přibík Pulkava z Radenína ve své kronice snad zpracoval informace z místní tradice v břevnovském klášteře.¹⁰³

¹⁰¹ Srov. SEKYRKA Tomáš, BOLOŇSKÝ Stanislav, JANŽURA Petr: Sv. Vojtěch : život a smrt mučedníka, 91.

¹⁰² Srov. KYRALOVÁ Marie: in *Život svatého Vojtěcha*, Bruno z Querfurtu, Praha: Zvon 1996, 155.

¹⁰³ Srov. ROYT Jan: Legendární podání o životě a působení svatého Vojtěcha, in: Sv. Vojtěch : tisíc let svatovojtěžské tradice v Čechách, Praha: Národní galerie, 1997, 11.

4.2.2 Kosterní ostatky

Po uložení ostatků sv. Vojtěcha v Praze svatovojtěšská úcta velmi vzrostla. Vše, co je národu drahé a svaté, je dáváno pod ochranu nejen sv. Václavu, nýbrž i sv. Vojtěchu. Již r. 1060 se připomíná malý kostel sv. Vojtěcha vedle kostela svatovítského, kde bylo uloženo tělo sv. Vojtěcha.¹⁰⁴

Později byly kosterní ostatky uloženy na Pražském hradě, kde byl nad hrobem postaven patrový přístavek. Když kníže Spytihněv II. (1055–1061) založil novou baziliku na místě staré Václavovy rotundy, dal ji zasvětit sv. Vítu, sv. Václavu a sv. Vojtěchu.

Ve starém katedrálním kostele hrob s ostatky sv. Vojtěcha zůstal od 11. století na původním místě, západně od hrobu sv. Václava. Po vybudování baziliky se měnily pouze jeho výbava a vnější výzdoba. Ze starého kostela do středu nové gotické katedrály bylo tělo sv. Vojtěcha přeneseno s ostatky sv. Pěti bratří o svátku sv. Vojtěcha roku 1396 pod vedením pražského arcibiskupa Olbrachta ze Škvorce. Přestože při svěcení prvního kamene základů západní části katedrály byl položen důraz na poctu Navštívení Panny Marie, byl tento kostel až to vyhoření roku 1541 v podstatě kostelem sv. Vojtěcha a lid se zde scházel, aby vyslechl nad Vojtěchovým hrobem sváteční kázání. Po mnohaletých problémech s rekonstrukcí katedrály se podařilo dokončit katedrálu až spolku, který si říkal Jednota pro dostavění chrámu sv. Víta. Když novogotická stavba dospěla koncem 70. let 19. století tak daleko, že některé starší objekty, včetně kaple sv. Vojtěcha, překážely stavbě, byli řemeslníci hutě Jednoty připraveni je zbořit. Kardinál arcibiskup Bedřich kníže Schwarzenberg a metropolitní kapitula dali souhlas k demolici kaple sv. Vojtěcha v předjaří roku 1880. Svatovojtěšská úcta nikdy nezanikla, ale jistota, co oltářní tumba uvnitř kaple skrývá, se během staletí vytratila. Hrobka byla otevřena 15. března 1880, za přítomnosti kardinála arcibiskupa Bedřicha knížete Schwarzenberga, kapituly, kněží a dalších významných osobností města Pražského.

V předvečer svátku sv. Vojtěcha dne 22. dubna 1880 metropolitní kapitula přenesla sarkofág ze Šternberské kaple do zasklené oltářní menzy v kapli Vlašimské. Zde měly ostatky přečkat to chvíle, až nová část chrámu sv. Víta s hrobem sv. Vojtěcha bude dokončena.

Předmětem zvýšeného zájmu a soustředěné úcty byly ostatky v roce 1897, kdy se vzpomínalo 900. výročí Vojtěchovy mučednické smrti. Ostatky měly být vystaveny k veřejnému uctívání ve staré arcibiskupské kapli (Pernštejnské). Lebka sv. Vojtěcha, chovaná v relikviáři na hlavním oltáři katedrály, dostala nový obal z červeného hedvábí

¹⁰⁴ Srov. KADLEC Jaroslav: Přehled českých církevních dějin I., 73.

s vyšitým rostlinným ornamentem, který navrhla emauzská umělecká škola. Ostatky umístěné na oltář ve Vlašimské kapli nebyly dobře vidět, proto byla pro ně zhotovena nová zasklená skříň. Při přesunu ostatků roku 1917 došlo rovněž k přezkoumání a ofotografování ostatků. Zatím poslední antropologicko-lékařský průzkum tělesných pozůstatků připisovaných druhému pražskému biskupovi sv. Vojtěchu byl zahájen roku 1974 studiem lebky. Lebka byla od roku 1946 uložena v novém relikviáři v klenotnici sv. Víta. Ostatky uložené v gotickém relikviáři na oltáři ve Vlašimské kapli byly vyjmuty sto let po otevření středověkého hrobu dne 17. února 1980.¹⁰⁵

4.2.3 Svatořečení

Misionářská činnost Vojtěchova mezi pohany byla sice velmi krátká, ale znamenala počátek velkých změn na východních hranicích říše. Ve stopách Vojtěchových působili jeho žáci a stoupenci mezi Poláky, Slováky a Maďary. S Vojtěchovým jménem jsou spojeny počátky opravdové christianizace Polska a Uher a oba vynikající panovníci, Boleslav Chrabrý i Štěpán Uherský, dovedli bystře postihnout význam Vojtěchovy svatosti a proslulosti, aby s pomocí jeho druhů vybudovali vlastní nezávislou církevní organizaci, základ mezinárodního významu a postavení polského a uherského státu ve středověku.¹⁰⁶

Nejpozději v první polovině roku 999 byla na žádost císaře Oty III. (996–1002) papežem Silvestrem II. (999–1003) provedena kanonizace.

Císař Ota III. začal stavět k jeho počtě baziliky a oratoře v Cáchách, v Římě na ostrově tiberském, v Pereu u Ravenny, v Cicerara u Affile a měl na mysli ještě jiné svatyně ke cti bývalého přítele, jehož si nyní zvolil za ochranného patrona. Císař, papež, opatové Lev a Nilus a celý benediktinský řád učinili vše, aby památka Vojtěchova byla trvalá.¹⁰⁷

4.2.4 Atributy

Sv. Vojtěch bývá znázorňován jako biskup s mitrou, berlou a knihou. Jeho hlavním individuálním atributem je veslo, jímž byl nejprve udeřen svými vrahy. Někdy i oštěp či kopí (nástroje umučení), svazek šípů. Jindy také orel, který podle legendy hlídal jeho bezhlavé tělo.

¹⁰⁵ Srov. KOSTÍLKOVÁ Marie: Oltářní tumba v kapli sv. Vojtěcha, nález ostatků sv. Vojtěcha roku 1880 a jejich další osudy, in: Svatý Vojtěch – sborník k miléniu, Praha: Zvon, 1997, 141–157.

¹⁰⁶ Srov. KADLEC Jaroslav: Přehled českých církevních dějin I., 70.

¹⁰⁷ Srov. KADLEC Jaroslav: Přehled českých církevních dějin I., 71.

4.3 Úcta ke sv. Vojtěchu v královéhradecké diecézi

Kult sv. Vojtěcha se v královéhradecké diecézi v porovnání s počtem sakrálních staveb zasvěcených sv. Janu Nepomuckému nikterak výrazně nerozšířil.

4.3.1 Libice nad Cidlinou coby místo narození sv. Vojtěcha

Sv. Vojtěch se pravděpodobně narodil na hradě Libice, kde kdysi vyrostlo sídlo rodu Slavníkovců, s vodním hradem a třemi kostely. Sídlo se nacházelo na nynějším okraji královéhradecké diecéze, nedaleko soutoku Labe s Cidlinou, pod kopcem Oškobrhem.

Charvátská knížata, která politicky soutěžila s Přemyslovci, měla své centrum na Kouřimi, ale jedním s důležitých hradišť byla také Libice – hradiště nížinného typu uprostřed blat. Před polovinou desátého století byla Kouřim násilně vyvrácena. Centrum charvátského panství spolu s vládou nad ním se tak přeneslo na Libici, kde vládl kníže Slavník, blízký kouřimského knížete.

Přesný rozsah charvátského panství neznáme, neboť jeho vymezení, jak nám ho podává Kosmova kronika, se zdá být většině historiků nadsazené.

Počátky vlastního hradiště bývají nejčastěji spojovány s dobou kolem počátku 9. století, kdy mělo být opevněno vnitřní hradiště. Zásadní změna pak proběhla v 10. století, kdy zde vyrostla výlučná rezidence politického, hospodářského a správního významu. V předhradí stál kostel Panny Marie, v němž byl sv. Vojtěch patrně pokřtěn. Tento kostel přetrval po mnoho let a po četných přestavbách zanikl koncem 18. století (v době josefínských reforem). Druhý kostel, který se zachoval v goticko-empírové podobě do dnešní doby, je kostel sv. Vojtěcha, jenž byl původně zasvěcen sv. Jiří. Nejhonosnější stavbou celého sídla byl dnes už neexistující kostel, jehož patrocinium není známo. V jeho těsné blízkosti se nacházel dřevěný roubený poschodový palác. Kostel byl zřejmě stavěn v letech 955–962 a posvětil ho při své návštěvě na Libici misijní biskup Adalbert.¹⁰⁸

Další důležitou stavbou je mincovna, v níž byly raženy slavníkovské denáry. Jde o důkaz samostatné, na Přemyslovcích nezávislé politiky Slavníkovců. Zatím je znám jediný typ mince s křížem a opisem ADAVBISCO (což je interpretováno jako Adalbertus episcopus), na druhé straně je ruka s neidentifikovatelným předmětem (možná biskupská pontifikálie, tj. vnější znak biskupské hodnosti).¹⁰⁹

Kostel i palác na akropoli zanikly při vpádu přemyslovské družiny 28. září 995, kdy zde byli zabiti všichni členové rodu Slavníkovců. Zatímco vypálený kostel obnoven nebyl, na místě dřevěného paláce vyrostla stavba s kamennou podezdívkou, patrně příbytek

¹⁰⁸ Srov. TUREK Rudolf: Slavníkovci a jejich panství, 82nn.

¹⁰⁹ Srov. TUREK Rudolf: Počátky české vzdělanosti., Praha: Vyšehrad, 1988, 152nn.

hradního správce. Až do 12. století totiž Libice plnila funkci správního centra v rámci přemyslovské správní organizace. Úpravy opevnění již nebyly výrazné, fortifikace naopak ztrácela na obranyschopnosti. Na přelomu 11. a 12. století se sídlo knížecího správce přesunuje do areálu předhradí a nevyužívané vnitřní hradiště začíná pustnout.¹¹⁰

Do královéhradecké diecéze Libice spadá až od roku 1784. Dvorským dekretem z 20. listopadu 1782 císař rozhodl o připojení bývalého chrudimského a čáslavského kraje ke královéhradecké diecézi. Z pražské diecéze získala královéhradecká diecéze farnosti Poděbrady, Sadská a Činěves. Dekret o novém územním rozdělení diecéze stvrdil papež Pius VI. (1775–1799) 12. ledna 1784.¹¹¹

Novou podobu hradiště v Libici nad Cidlinou začalo dostávat až po roce 1997. Při své cestě z Prahy do Hradce Králové papež Jan Pavel II. (1978–2005) slavníkovské hradiště požehnal z nebeské výšky, z vrtulníku (26. dubna 1997). Papežovo požehnání odstartovalo celoroční projekt nověny za dar duchovních povolání a obrácení národa. To však rokem milénia neskončilo. Diecézní biskup Dominik Duka, OP pokračoval v celoročních novénách za dar duchovních povolání, ale také inicioval symbolický návrat bratří Vojtěcha a Radima na Libici, a to v jubilejním roce 2000. Sousoší sv. Vojtěcha a Radima vzniklo v dílně akademických sochařů manželů Adamcových z Prahy. O pět let později, tedy roku 2005, se na hradišti, na přibližném místě kostela, kde Vojtěch přijal křest, odhalil kamenný oltář a velký kříž, připomínající, že z tohoto místa pocházejí čtyři velikáni hlásající křesťanství (sv. Vojtěch, sv. Radim, sv. Radla, opat Anastáz). Pro široké okolí se tak viditelně připomíná jedno z nejposvátnějších míst našich dějin.

Současný libický kostel sv. Vojtěcha byl vybaven novými zvony a novou sochou sv. Vojtěcha v presbytáři. Tři nové zvony požehnal dne 15. září 2002 diecézní biskup Dominik Duka, OP. Zvony zhotovila zvonařská dílna rodiny Dytrychovy – Tomáškovy z Brodku u Přerova z darů dobrodinců zdejší farnosti. První nový zvon nese jméno svatého Vojtěcha. Váží 1 385 kg, průměr věnce je 87 cm, základní výška tónu je b1, bok zvonu je zdoben reliéfem sv. Vojtěcha a na protilehlé straně je nápis *"Když nouze veliká, k tobě se utíká tvůj lid o přimluvu"*. Jsou to slova českého básníka Václava Renče a budou provždy vyjadřovat víru v přimluvnou moc hlavního patrona nejen tohoto kostela, ale i celého zdejšího kraje. Druhý nový zvon nese jméno Maria. Váží 292 kg, průměr věnce je 79 cm, základní ladění je c2. Nebeskou patronkou je Matka Boží, proto je kromě jejího obrazu vyzdoben i nápisem vybraným ze slov známé mariánské písně: *"Tebe ctíme, milujeme celým srdcem, Maria"*. Třetí nový zvon Radim nese jméno bratra svatého Vojtěcha, dalšího významného

¹¹⁰ Srov. ČTVERÁK Vladimír: Encyklopedie Hradišť v Čechách, Praha: Libri, 2003, 177.

¹¹¹ Srov. HRUBÝ Vladimír: Katedrála sv. Ducha, Kaple sv. Klimenta, Biskupská rezidence, 19.

libického rodáka. Zvon váží 220 kg, průměr věnce je 69 cm, základní ladění je d2. Jako dva předchozí zvony je i tento ozdoben znakem obce Libice n. C. a znakem brodeckých zvonářů. Do jeho těla je vtisknut nápis: "Se svým bratrem Vojtěchem vyprošujte svému národu mír". Touto prosbou za celý náš národ zní na posvátné Libici nejmenší ze zvonů v kostelní zvonici. Kromě tří nových zvonů je ve zvonici zavěšen také starý zvon Vojtěch, který přečkal dvě válečné rekvizice. Byl ulit v roce 1879 zvonářem Francem z Litoměřic a váží 145 kg.

Od roku 2006 se v Libici nad Cidlinou scházejí věřící o posledních nedělích v měsíci (od dubna do prosince) a modlí se za nová kněžská a řeholní povolání. V sobotu předcházející svátku sv. Vojtěcha je konána na Libici děkovaná a prosebná pouť ke sv. Vojtěchovi, jejímž vyvrcholením je mše svatá celebrowaná diecézním biskupem. Tato pouť je pak prvním dnem měsíční novény za duchovní povolání.

4.3.2 Benediktinské opatství sv. Václava s klášterním kostelem sv. Vojtěcha v Broumově

Za historicky důležité místo svatovojtěšské úcty je považován Broumov. Roku 1213 daroval Přemysl Otakar I. broumovský výběžek benediktinům z Břevnova. Brzy po roce 1300 bylo v Broumově zřízeno benediktinské proboštství podřízené Břevnovu. Na místě původní pevnosti byl zbudován klášter s opatským chrámem zasvěceným sv. Vojtěchu. Během husitských válek význam Broumova vzrostl, neboť klášter na Břevnově byl roku 1420 vypálen husity a opat s několika řeholními bratry uprchl do Broumova.

Přesídlení opatů z Břevnova do Broumova mělo ohromný význam pro kulturní a hospodářský rozvoj města a celého zdejšího kraje.

Koncem 16. století dochází v Broumově v důsledku reformace k úpadku řeholního života.

V období katolické reformace po roce 1620 byla koncem 17. století započata velkolepá stavební činnost. Původně gotický kostel sv. Vojtěcha byl přestaven v barokním slohu pod vedením italského stavebního mistra Martina Allia z Löwenthalu. Dnešní podoba je výsledkem vrcholně barokní přestavby (1726–1748) podle projektu Kiliána Ignáce Dientzenhofera. Dientzenhofer je také autorem návrhů výzdoby vnitřních prostor kláštera, realizovaných vynikajícími umělci pražského baroka – štukatérem Bernardem Spinettim, freskařem Janem Karlem Kovářem či malířem Felixem Antonínem Schefflerem.¹¹²

¹¹²Srov. CECHNER Antonín: Soutis památek historických a uměleckých v politickém okrese Broumovském, Praha 1930, 29nn.

Významnou kapitolu dějin opatství tvořilo klášterní školství. Již před husitskými válkami byla benediktinská klášterní škola (později gymnázium) velmi slavná. Studovaly zde tak významné osobnosti, jako byl např. Arnošt z Pardubic, první arcibiskup pražský, kněz Bohuslav Balbín, spisovatel Alois Jirásek nebo Alois Rašín, první československý ministr financí, a řada dalších. Klášterní gymnázium bylo zavřeno nacisty v roce 1939. Ve stejném roce bylo břevnovsko-broumovské opatství z politických důvodů rozděleno na dva samostatné subjekty. V Broumově (v Sudetách) zůstali řeholníci německého původu. Čeští řeholníci přesídlili na Břevnov. Po válce byla německá komunita z Broumova vyhnána.

V roce 1948 byl učiněn pokus osídlit klášter čechoamerickými benediktiny z opatství sv. Prokopa v Lisle (Illinois) nedaleko Chicaga (převor P. John Cherf). V roce 1948 byla jejich komunita vypovězena z republiky. Od roku 1950 klášter sloužil jako koncentrační tábor pro kněze a řeholníky různých řádů.

Určité ulehčení přinesl teprve rok 1968, kdy sestry mohly nastoupit službu v charitních domovech. V Broumově zůstaly pouze sestry dominikánky, které zde pekly hostie pro všechny farnosti v Čechách a na Moravě. Ty však v roce 1990 přesídlily do ženských klášterů na Moravu.

Přestože je objekt v současné době z velké části nevyužitý, jeho nejzajímavější prostory lze navštívit s průvodcem v rámci prohlídky: klášterní kostel sv. Vojtěcha, sakristii, refektář (zde je vystavena kopie tzv. Turínského plátna) a klášterní knihovnu. Knihovna patří mezi vzácně dochované klášterní knihovny v České republice. Dnes je v ní uloženo přibližně 17 000 svazků.

Kopie tzv. Turínského plátna, která byla v roce 1999 nalezena v klášterním kostele nad kaplí sv. Kříže, je vystavena v klášterním refektáři. Pochází z roku 1651 a byla darem turínského biskupa Bergiria broumovskému opatovi Sobkovi z Bielenberka. Na světě existuje kolem 40 kopií, tato je však středoevropským unikátem, jedinou kopií nacházející se severně od Alp. Stáří relikvie, na které je zobrazeno mrtvé Ježíšovo tělo, přesně dokumentuje autentická listina, která byla k rouchu přiložena.

V klášterním kostele sv. Vojtěcha v Broumově se nachází ikonograficky bohaté fresky z dílny Jana Jakuba Stevense ze Steinfelsu. V klenebních polích hlavní lodi je vyobrazeno Vojtěchovo mládí na Libici, biskupské svěcení sv. Vojtěcha v Praze, složení profesních slibů v klášteře sv. Alexia a sv. Bonifáce na Aventinu, sv. Vojtěch žehná ze Zelené Hory české zemi sužované suchem, zavraždění sv. Vojtěcha, přenesení Vojtěchových relikvií z Hvězdna do Prahy a bitva u Kressenbrunn, v níž Češi získali ostatky sv. Markéty. Na severní stěně závěru kostela spatřujeme vyobrazení založení břevnovského kláštera, vyvraždění Slavíkovců na Libici a mučednické smrti svatých Pěti

bratří. Každé klenební pole je doprovázeno párem kartuší s obrazy andílků, kteří drží atributy poukazující na různé epizody svatovojtěšské legendy, jako například roh rozpustilého pastýře z Milavče, kterým sv. Vojtěchu zahoukal do ucha, ryba, která spolkla useknutý Vojtěchův prst se zlatým prstenem, váhy poukazující na vyvažování světcova těla zlatem, orel, který dle legendy mrtvé světcovo tělo hlídal, dvě vesla, jimiž byl udeřen Vojtěch při vystoupení na břeh v Prusku a u Neratovic převozník, meč, kterým byla Vojtěchu uťata hlava.¹¹³

Broumovský klášter je pro svoji architektonickou a kulturní hodnotu zapsán v seznamu národních kulturních památek České republiky. Areál stojí v těsné blízkosti náměstí, v severovýchodní části Broumova, na nejvyšším místě skalního ostrohu nad řekou Stěnavou.

4.3.3 Kaple sv. Vojtěcha v Tisové

Můžeme zde také připomenout obec Tisovou, která se již v daleké minulosti hlásila ke svatovojtěšské tradici a po určitý čas měla tohoto světce ve svém znaku a na obecním razítku. Potvrzuje to rovněž kaple zasvěcená sv. Vojtěchu, která byla vystavěna nákladem obce v letech 1754–1755 (opravena 1895). V půdorysu obdélník se zkulacenými rohy, k němuž na obou stranách přistupují dva čtverce, na východě ještě šestiboká sakristie. Okna svrchu třísegmentová, střecha plechová se sanktusem. Na jednom ze tří zvonů je na plášti reliéf sv. Vojtěcha a nápis SANCTE ADALBERTE ORA PRO NOBIS 1754. Výška a průměr zvonu je 0,44 m.¹¹⁴

Rokoková stavba z roku 1755 je dobré výtvarné úrovně a je evidována mezi kulturními památkami okresu Ústí nad Orlicí. Ve farní kronice se lze dočíst, že kaple byla slavnostně vysvěcena 11. září 1755.¹¹⁵

4.3.4 Adalbertinum

Monumentální dvoupatrová budova o půdorysu 47 x 31 metrů, postavená za biskupa Eduarda Brynycha v letech 1895–1897, se nazývá na počest sv. Vojtěcha k 900. výročí jeho smrti *Adalbertinum*. Spolkový diecézní dům byl vystavěn podle návrhu Františka Hellmanna. Sloužil jako sídlo všech katolických spolků v Hradci Králové. V *Adalbertinu* byla tiskárna, knihkupectví, redakce katolických novin.¹¹⁶

¹¹³ Srov. ROYT Jan: Renesanční a barokní ikonografie sv. Vojtěcha, in: Svatý Vojtěch – sborník k miléniu, Praha: Zvon, 1997, 119.

¹¹⁴ Srov. WIRTH Zdeněk, Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 16, Politický okres Vysokomýtský, 219.

¹¹⁵ Srov. Almanach Tisová 1900–2000, Tisová: Obecní úřad Tisová 2000, 12nn.

¹¹⁶ Srov. MALINA Jiří: Královéhradecké obrázky díl druhý, Hradec Králové: Josef Hruža, 2006, 68.

Také zde byla kaple sv. Vojtěcha, jak se dozvídáme ze zpráv a událostí z diecéze z roku 1942. V této kapli se na svátek sv. Vojtěcha konala krátká tichá náboženská slavnost. „*Před započítím práce byla v kapli Adalbertina, která je zasvěcena sv. Vojtěchu, obětována vsdp. Msgr. J. Mynaříkem, sídelním kanovníkem v Hradci Králové tichá mše sv. s promluvou o posvátném poslání a práci světce. Bohoslužeb zúčastnili se zaměstnanci všech oddělení diec. tiskov. podniku a obyvatelé domu.*“¹¹⁷

V současné době v této budově sídlí Hradecká kulturněvzdělávací společnost, která zde provozuje restauraci a pronajímá prostory ke komerčním účelům.

4.3.5 Nové Adalbertinum

Jak už bylo výše uvedeno, v Hradci Králové se tedy nyní nacházejí dvě budovy reprezentující kult sv. Vojtěcha; pro rozlišení je k novější budově přiřazen přívlastek „*nové*“.

Rozlehlá dvoupatrová budova přiléhající ke kostelu Nanebevzetí P. Marie byla založena jezuitským řádem již roku 1629. Stavět se začalo na začátku sedmdesátých let, ale k dokončení barokního komplexu podle plánu stavitele P. I. Bayera došlo až roku 1710. Když roku 1775 byla kolej zrušena, byla upravena v duchu dobového empíru pro vojenské a civilní účely v letech 1810–1834 dle projektů ing. Lauera. Areál se rozkládá kolem dvou nádvoří oddělených příčným traktem. Hlavní fasáda do náměstí je v patrech členěna pilastry. V 90. letech minulého století byl objekt restituován církví, která zde po generální opravě zřídila pastorační centrum Nové Adalbertinum.¹¹⁸

V roce 2000 nechalo Biskupství královéhradecké razit pamětní svatovojtěšské medaile jako upomínku na dokončení generální opravy bývalé jezuitské koleje. Zatímco avers nese znaky papeže Jana Pavla II., arcibiskupa ThLic. Karla Otčenáška a diecézního biskupa ThLic. Dominika Duky, OP, revers je reminiscencí na slavníkovský denár, nazývaný též vojtěšský. Denár se pak stal logem Nového Adalbertina. Tento emblém je v budově zastoupen na několika viditelných místech. Prvně se s ním návštěvník setká již před vstupem, kde tvoří dekoraci dvou vlajkových stožárů.

V areálu Nového Adalbertina sídlí mimo jiné také regionální královéhradecké studio Radia Proglas, které nese jméno tohoto světce (studio Vojtěch); studio bylo založeno v říjnu roku 1999.

Též zde nalezneme kapli zasvěcenou sv. Vojtěchu. Slavnostní mše sv. spojená s posvěcením kaple, kterou celebroid diecézní biskup Dominik Duka, OP, se uskutečnila

¹¹⁷ NEUVIRT František: Zprávy a události z diecéze, in: Časové úvahy 5–6 (1942), 61.

¹¹⁸ Srov. FINK Zdeněk: Církevní stavby v Hradci Králové – Nové Adalbertinum, Hradec Králové: Garamond, 2000, 17–20.

23. dubna 2003. Současný interiér kaple navrhl Dominik Duka, oltář a svatostánek byl zhotoven uměleckým kovářem Jiřím Vancem. V kapli stojí za povšimnutí vitráž, která byla zhotovena dle předlohy detailu obrazu pocházejícího z dílny Mistra Theodorika, datovaného po roce 1370.

4.3.6 Jubilejní roky svatovojtěšské

V roce 1897 u příležitosti 900leté památky mučednické smrti sv. Vojtěcha vydali jednotliví biskupové Čech a Moravy slavnostní pastýřské listy, v kterých oznamují věřícím 900leté jubileum smrti sv. Vojtěcha, líčí jeho život a působení sv. biskupa a ustanovují způsob, jakým se má toto jubileum slavit. Zde je několik myšlenek z pastýřského listu královéhradeckého biskupa Dr. Edvarda Jana Nepomuckého Brynycha:

„Jest letos rok jubilejní, má to býti rok plesání, rok radosti nad mučednickou korunou a slávou sv. Vojtěcha. Slavme tedy rok tento jako jubilejní. Ve všech kostelích naší diecése svatému Vojtěchu zasvěcených budiž na den sv. Vojtěcha konána zpívaná mše svatá. V ostatních pak kostelích budiž totéž s přiměřenou řečí konáno v neděli po svatém Vojtěchu. V Hradci Králové se bude konati, dá-li Bůh, ku konci srpna sjezd katolíků diecése naší. Nechceme nic jiného než oslaviti jubilejní rok svatovojtěšský tím, že se přihlásíme veřejně k víře otců svých, k víře svatováclavské, a že se budeme hleděti v ní posilniti a jí se v životě veřejném i soukromém spravovati.“¹¹⁹

Významnou událost v dějinách diecéze představovali oslavy 950. výročí mučednické smrti sv. Vojtěcha, které se konaly v dubnu roku 1947.

Ostatky sv. Vojtěcha, tedy jeho lebka, měly navštívit co největší počet míst v Čechách, na Moravě a na Slovensku. Diecézní výbor pro svatovojtěšské oslavy v Hradci Králové zveřejnil pokyny, vydané ústředním sekretariátem v Praze. Podle nich měly ostatky sv. Vojtěcha přes královéhradeckou diecézi putovat na území Slezska do části tehdy vratislavské diecéze, odtud Moravou na Slovensko a zpět brněnskou diecézí do Čech. Ostatky měly být dopraveny do význačnějších měst kolem 15. hodiny a měly je opustit přibližně ve stejné době následující den.

Ostatky absolvovaly cestu z Prahy do Libice nad Cidlinou. Za vyzvánění zvonů podél cesty dojel průvod k Libici, kde na hranici obou diecézí biskup Pícha převzal ostatek z rukou pražského arcibiskupa Berana. Při té příležitosti poděkoval pražský arcibiskup za uvítání. Poté se ujal slov poslanec Ústavodárného národního shromáždění Petr, který zde vyslovil naději, že oslavy svatovojtěšské povedou k mravnímu povznesení národa, neboť

¹¹⁹ VOJÁČEK Metoděj: Pomněnky z 900letého jubilea sv. Vojtěcha slavného roku 1897, Praha: Cyrill-Methodějská knihtiskárna V. Kotrba, 1899, 25.

jen křesťanská morálka dovede národ podepřít. Přítomni byli i další představitelé státu a církevní hodnostáři.

Po cestě diecézí byla v Hradci Králové církevní slavnost zahájena velkolepým průvodem mládeže, krojovaných skupin, spolků s prapory a korouhvemi a duchovenstva z celé královéhradecké diecéze. Jejich počet se odhadoval na více než 10 tisíc osob. V kostele, kam se zdaleka všichni nevešli, kázal biskup Pícha a vedl smírnou pobožnost, která opakovala příslib Čechů zřici se hříšného života, vykonaný v roce 1039 v Hvězdě z příkazu knížete Břetislava před převozem ostatků sv. Vojtěcha do Čech. Po ní následoval hold mládeže sv. Vojtěchu. Při slavnosti zpíval seminární královéhradecký sbor a smíšený sbor z Chrasti, který večer uspořádal koncert. Slavnost na Libici ukončil v noci ohňostroj.

Dále pokračovala pouť s lebkou světcovou na území královéhradecké diecéze v tomto pořadí: Hradec Králové (28. dubna), Broumov, Náchod, Dobruška, Kostelec nad Orlicí a Ústí nad Orlicí (3. května). Místní slavnosti probíhaly víceméně ve stejném pořádku jako v Hradci Králové.¹²⁰

V roce 1997, který se stal rokem sv. Vojtěcha, kdy se připomínalo tisíc let od jeho mučednické smrti, uzavřeli čeští a moravští katolíci „*Desetiletí mravní a duchovní obnovy národa*“, které vyhlásil ThDr. František kardinál Tomášek (1977–1991) ještě v době komunistické totality, v roce 1988, se snahou o připomínku českých zemských patronů.

V 1997 si Svatý otec Jan Pavel II. přál navštívit diecézi, kde se svatý Vojtěch narodil, klášter, který tento první český biskup v Praze založil, a hrob, kde je pohřben. Při příležitosti svatovojtěšského milénia navštívil Svatý otec Jan Pavel II. 26. dubna 1997 Hradec Králové; na Velkém náměstí sloužil mši svatou pro 50 000 mladých z celé republiky.

Při této návštěvě v Hradci Králové papež alespoň letmo požehnal rekonstruovanou bývalou jezuitskou kolej postavenou v letech 1673–1703, nazývanou *Nové Adalbertinum* na počest sv. Vojtěcha (Adalberta).

4.3.7 Prohloubení úcty k sv. Vojtěchu

Potřeba co nejširší prezentace sv. Vojtěcha, tak jak ho uvádí ThLic. Dominik Duka, OP, jako patrona diecéze (Příloha IX.) našla svoji reflexi také v kauze polepšení znaku katedrální kapituly, k němuž došlo v souvislosti s její celkovou reformou v roce 2004. Znak byl diecézním biskupem Dominikem Dukou, OP nově stanoven takto: V jediném modrém poli se vznáší stříbrná kotva zakončená křížem (sv. Kliment), obklopená pěti

¹²⁰ Srov. POLC Jaroslav V: Svatovojtěšské oslavy v roce 1947, in: Svatý Vojtěch – sborník k milénium, Praha: Zvon, 1997, 197–211.

zlatými, šesticípyými hvězdami (sv. Jan Nepomucký). Na středu křížového zakončení kotvy je položena červená pětilistá růže se zlatým semeníkem a zelenými kališními lístky (sv. Vojtěch). Protože se jedná o katedrální kapitolu, smí být znak převýšen zeleným biskupským kloboukem se třemi střapci po každé straně. K námitkám kapituly, že tzv. svatovojtěšská růže je pustou pseudoheraldickou fikcí, podobně jako tzv. kotel knížete Boleslava, nebylo přihlédnuto.¹²¹ (Příloha X.)

Údajnému rodišti sv. Vojtěcha, jakožto významnému místu královéhradecké diecézi, na kterém se narodil jediný světec prvního století, se dostalo po roce 1997 značných úprav vedoucích k prohloubení svatovojtěšské úcty. 29. dubna 2000 zde bylo slavnostně odhaleno sousoší svatých bratří Vojtěcha a Radima, vytvořené manželi Adamcovými, které bylo nazváno *Návrat na Libici*. Slavnostního aktu se zúčastnili přední představitelé státu a církve. (Příloha XI. a XII.)

V témže roce zažádal diecézní biskup Dominik Duka, OP Kongregaci pro bohoslužbu a svátosti o zařazení sv. Vojtěcha do kalendáře pro královéhradeckou diecézi. Sv. Vojtěch je zde uveden jako „*mučedník uctíváný v diecézi zvláštním způsobem*“. (Příloha XIII.) Kongregace odpovídá na žádost diecézního biskupa. Dominika Duky, OP ze dne 14. září 2000 dopisem, ve kterém uvádí, že sv. Vojtěch je již zapsán v kalendáři Čech a Moravy. (Příloha XIV.)

4.4 Slovo biskupů ke vstupu České republiky do Evropské unie

Čeští a moravští biskupové sepsali pastýřský list ke vstupu České republiky do Evropské unie. Tento list byl čten při bohoslužbách 3. neděli velikonoční, dne 25. dubna 2004. Biskupové i zde připomínají, že odkaz sv. Vojtěcha je stále aktuální. Krátce zde z listu citují: „*Katolická církev s nadějí vidí ve sjednocování Evropy navázání na starou tradici jedné společné kultury, podstatně ovlivněné křesťanstvím, o níž naše minulost vydává jednoznačné svědectví. K jejímu vytváření církev v naší zemi, v srdci Evropy, přispěla nemalou mírou. Náš svatý biskup Vojtěch usiloval už před tisíci lety ve spolupráci se svým císařem přítelem Otou III. o vytvoření „sjednocení Evropy“ na křesťanských základech. Český král a císař Karel IV. usiloval vytvořit z Prahy „srdce Evropy“, kde by v nově založené katedrále byli korunováni „evropští“ císařové. Úsilí Jiřího z Poděbrad o mír v Evropě a nastolení dobrých vzájemných vztahů mezi národy je*

¹²¹Srov. ADAM Petr, Statuta Katedrální kapituly při chrámu Svatého Ducha v Hradci Králové, 95.

*všeobecně známé. To je jen několik připomínek našeho vkladu do společné Evropy v minulosti. Do ní se nyní vracíme...*¹²²

¹²² Slovo biskupů ke vstupu České republiky do Evropské unie, 25. duben 2004.

5 Svatá Anna

Svěťice, o které se diecézní biskup Dominik Duka, OP zmiňuje jako o patronce lokální části královéhradecké diecéze.

5.1 Historická postava svaté Anny

V kanonických knihách ani v rodokmenu Pána Ježíše není o sv. Anně zpráv. Sv. Anna a sv. Jáchym jsou rodiče Matky Boží Marie, a tedy prarodiče Ježíše Krista podle lidského rodokmenu. Apokryfní Jakubovo evangelium vypravuje o Jáchymovi, že byl starším knězem a žil s Annou, svou ženou, v Jeruzalémě. Jednoho dne odmítl velekněz v chrámu Jáchymovu oběť, protože Jáchym nezplodil za 20 let manželství žádného potomka. Hluboce pokořenému muži se pak později zjevil při polní práci anděl a zvěstoval mu narození dítěte. Také Anna měla andělské zjevení. Anna pak porodila dceru Marii, budoucí matku Ježíšovu. Svátek Obětování P. Marie připomíná dodnes den, kdy zasvětili Jáchym a Anna v chrámě Bohu své dítě. Zdali se manželský pár dožil ještě narození Kristova, není známo.¹²³

Všechny tyto zprávy jsou v souladu s Božím plánem vykoupení. I ta jejich jména to potvrzují: Jáchym znamená „příprava na Spasitele“ a Anna znamená „milostná“ či „omilostněná“. Jejich stálým bydlištěm v době Mariina mládí byl Nazaret. Stali se vzorem pro všechny prarodiče a sv. Anna navíc pro vdovy. Za zmínku stojí, že její jméno nese pět kanonických žen a sedm blahoslavených.¹²⁴

Legenda vypráví o sv. Anně jakožto manželce Jáchyma. Anna měla sestru jménem Hismeria. Tato Hismeria porodila Alžbětu a Eliud. Alžběta pak porodila Jana Křtitele.

Anna prý měla tři muže, totiž Jáchyma, Kleofáše a Salome. Z prvního muže, tj. z Jáchyma, porodila jednu dceru, Marii, matku Páně, tu dala za manželku Josefovi a ta porodila Krista Pána. Po Jáchymově smrti se provdala za Josefova bratra Kleofáše a měla s ním druhou dceru, kterou pojmenovala také Maria; tu později provdala za Alfea. Po smrti druhého manžela se Anna provdala potřetí, za Salomeho, a měla s ním třetí dceru, tu pojmenovala opět Maria a dala ji za manželku Zebedeovi.¹²⁵

¹²³ Srov. SCHAUBER Vera: Rok se svatými, druhé vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, 383.

¹²⁴ Srov. NĚMEC Jaroslav: Nové profily světců v Liturgickém kalendáři, Olomouc: Matice Cyrilometodějská, 2005, 122.

¹²⁵ Srov. VORAGINE Jacobus de: Legenda Aurea, Praha: Vyšehrad, 1984, 221nn.

5.2 Úcta ke sv. Anně

I přes nedostatek autentických zpráv se kult svaté Anny rozšířil po celém křesťanském světě; ve východní církvi ho lze doložit od 6. století, v západní od století 8.¹²⁶ Uctívání sv. Anny dosáhlo vrcholu v 15. a 16. století, kdy přijal r. 1481 papež Sixtus IV. Annu do římského kalendáře, a pak r. 1584 nařídil papež Řehoř XIII. svátek sv. Anny jako závaznou památku pro celý svět.¹²⁷ Druhý vatikánský koncil stanovil památku Jáchyma a Anny, rodičů Matky Boží Marie, na společný den 26. července. Do té doby se oba slavili v celém světě v různé dny.

V lidovém prostředí je sv. Anna znázorňována většinou jako mohutnější žena se šátkem na hlavě, někdy s Marií a často s Marií a malým Ježíškem („Anna Samotřetí“). Častěji je vidět Annu a Jáchyma spolu s Marií.

Svatá Anna je velmi oblíbeným námětem zobrazování malířů ikon. Zobrazuje se sama nebo se svým manželem Jáchymem, ale také můžeme často vidět zobrazení sv. Anny po porodu svaté Bohorodičky Panny Marie. První, čeho si můžeme všimnout, je její postoj. Stojí důstojně vzpřímená, což je znamením oddanosti a úcty k Bohu, ale také modlitby a hlubokého vnitřního života. Celá její postava je jakoby prozářena světlem, což je znázorněno kombinacemi žlutých a zlatých barev. Autor tím chce vyjádřit, že už skrze ni zjevuje Hospodin svoji slávu, už zjevuje svou zachraňující moc. Kolem hlavy má velkou a jasnou svatozář, čímž je vyjádřena veliká svatost jejího života. Podle tradice byla i ona ženou modlitby a tichého obětavého života. Spolu se svým manželem žili život neustálé oběti a dlouho a pokorně se modlili a prosili Pána, aby jim daroval potomka. Pán vyslyšel jejich prosby a posílá anděla, který jí a jemu oznamuje, že se jim narodí Panna Maria, matka Boží. Svatá Anna rozjímá nad tajemstvím, které jí oznámil Pán skrze anděla. Její požehnaný stav symbolizuje krásný zelený pás, který je uprostřed jejich šatů. I ona má stejně jako Panna Maria v levé ruce svitek Písma Svatého, protože i na ní se naplňují výroky proroků. Je také nositelkou tajemství Kristova života, což je znázorněno malými křížky na ramenou a postojem pravé ruky, kterou má pozdvihnutou ke svému srdci (srdce je příbytkem Boha) a její prsty znázorňují tajemství Nejsvětější Trojice (tři prsty u sebe) a tajemství dvou Kristových přirozeností: Božské a lidské (dva prsty spolu). Je oděná do pláště zvaného homophorion, což je symbolem její důstojnosti a vyvolení.¹²⁸

¹²⁶ Srov. HEYDUK Josef: Svatí církevního roku, Praha: Vyšehrad, 2001, 124.

¹²⁷ Srov. SCHAUBER Vera: Rok se svatými, 383.

¹²⁸ Srov. BENKO Marián: Svatá Anna – 9. díl seriál o čtení obrazů, in: Informace Královéhradecké Diecéze 9 (2003), 5.

5.3 Sv. Anna coby ochránkyně Orlických hor

Sv. Anna je považována za patronku Orlických hor, které se nachází v severní části východních Čech. Značná část této oblasti se rozkládá na území Královéhradeckého kraje a menší část zasahuje do kraje Pardubického. Jedná se tedy o vikariáty rychnovský a ústeckoorlický.

První významné osídlování a využívání Orlických hor nastalo ve 12. – 14. století. V té době proběhl významný kolonizační proces, kdy byla zalidněna nová sídla českým a německy mluvícím obyvatelstvem. K dalšímu rychlému vývoji území včetně rozvoje řemesel a průmyslu došlo v 16. – 17. století.

Právě v 17. století došlo k počátku rozvoje kultu sv. Anny v Orlických horách. Podnět k tomu dala tragická událost, která citelně zasáhla to života podhorského městečka roku 1661. Okolo poledne si jeden sedlák z Horní Rokytnice (jeho jméno kronikáři neuvádějí) vyklepával dýmku na dvoře domu čp. 4 (prostor za dnešní budovou České spořitelny), od popela z dýmky vzplanul suchý hnůj, který se rozšířil na vlastní stavení patřící řeznickému mistru Rudolfovi Paukerovi. Ničivému požáru tehdy padly za oběť všechny domy na náměstí, farní kostel, stará škola, radnice a domy v Židovské ulici. Je nutné poznamenat, že veškeré jmenované stavby včetně kostela byly postaveny ze dřeva. Požár přežila pouze budova zámku, zámeckého kostela a několik domů okolo.

Rokytničtí tento den přijali jako velkou výzvu, a proto učinili svatou Annu na věčné časy ochránkyní městečka a 26. červenec se stal dnem svátečním.

Tehdejší majitel panství Otto svobodný pán z Nostisz se samozřejmě nemohl spolehnout pouze na ochranu nové patronky města, a proto 10. června 1663 vydává pro své poddané ustanovení obsažené v 19 bodech, nařizující i přísná protipožární opatření, která bylo v tehdejší době velice složité dodržet. V bodě č. 18 se poté ukládá povinnost slavit každoročně svátek sv. Anny k boží poctě ode všech obyvatel.¹²⁹

Vznik anenské pouti v Rokytnici v Orlických horách je neodmyslitelně spjat s památným dnem 26. července – křesťanským svátkem sv. Jáchyma a Anny, rodičů Panny Marie.

5.3.1 Kaple sv. Anny v Rokytnici v Orlických horách

Přijetí sv. Anny jako ochránkyní městečka se projevilo výstavbou kaple sv. Anny v Rokytnici v Orlických horách v letech 1719–1721, kdy panovala v městečku veliká neúroda, kterou provázely drahota a zlé nemoci. A tak na paměť onoho zlého času se

¹²⁹ Srov. HANISCH Václav: Přepis kroniky města Rokytnice z fondu: archiv města Rokytnice v Orlických horách, Okresní archiv v Rychnově nad Kněžnou, 44.

rozhodl tehdejší vlastník panství říšský hrabě Jan Karel z Nostitz (zakladatel kostela v Neratově) se svou manželkou postavit kapli sv. Anny nad panským pivovarem. Se stavbou se započalo roku 1772 a o rok později byla slavnostně zasvěcena ke cti sv. Anny a patronu ohně sv. Šebestiánu. Rokytnice tak získala poutní kapli, ve které si každoročně připomínala a oslavovala svoji ochránkyni. Stavba byla bohužel již v roce 1787 na základě dvorského dekretu Josefa II. z roku 1783 uzavřena, odsvěcena a veřejně prodána tehdejšímu hospodářskému řediteli panství Kerbovi za 31 zlatých. Ve válečných letech 1805–1811 byla využívána jako sklad sena a slámy. Poté zůstala až do roku 1852 prázdná. V tomto roce byla zásluhou tehdejšího vlastníka panství Rokytnice Josefem von Nostitz a jeho manželky Arnošty z rodu Vajdštejnů opravena. Oprava zřícené kaple byla započata na jaře roku 1852 a již 26. července 1852 byla kaple slavnostně vysvěcena. Přesně v 9 hod. dopoledne za účasti majitelů panství, představitelů města a množství lidí z okolí vyšlo procesí z náměstí k ozdobené kapli sv. Anny. Pan vikář Buchtel po slavnostním vysvěcení kaple poděkoval hraběcímu páru za obnovení kaple a následovala mše svatá. Kaple znovu začala sloužit k veřejnému uctívání sv. matky Anny, patronky a ochránkyně městečka Rokytnice zničené požárem roku 1661.¹³⁰

Bez větších oprav (mimo obnovu střechy) přečkala až do roku 1996, kdy prošla opět zásadní rekonstrukcí. (Příloha XV.)

5.3.2 Anenský vrch

Dalším dokladem výrazného kultu sv. Anny v oblasti Orlických hor je Anenský vrch (995 m. n. m.) na hřebenu Orlických hor, na kterém původně stála kaple zasvěcená patronce a ochránkyni zdejšího kraje. Kronika rokytnického kronikáře uvádí, že původní kaple byla postavena ze dřeva na nejvyšším bodě tehdejšího rokytnického panství. Bylo to roku 1680 a o její stavbu se zasloužil hornorokytnický hajný Kastner. V 19. století byl vrchol, na kterém kaple stojí, pojmenován po hraběnce Ernestíně (Arnoštce) z Nostitz (1820–1857), dnes pochované v nostitzké rodinné hrobce v Rokytnici, na Ernestienberg, česky Arnoščin vrch čili Arnoštka. Když po 200 letech již hrozilo zřícení původní dřevěné kaple, rozhodl tehdejší vlastník panství Karel Ervín z Nostitz nechat vybudovat na Arnoštce kapli novou, tentokrát již z kamene. Datum jejího svěcení bylo stanoveno na neděli 25. července 1880.

Po ranní bohoslužbě v rokytnickém farním kostele se vydalo velké procesí věřících směrem k hřebeni Orlických hor. Slavnostního vysvěcení se ujal neratovský farář František

¹³⁰ Srov. HANISCH Václav: Přepis kroniky města Rokytnice z fondu: archiv města Rokytnice v Orlických horách, 54.

Exner, který společně s ostatními kněžími sloužil první slavnostní mši svatou. Po ní se ještě průvod vydal ke čtrnácti zastavením křížové cesty, která byla zřízena okolo kaple.

V pondělí 26. července 1880, v den tolik slavený obyvateli městečka Rokytnice jako místní svátek sv. matky Anny, bylo jako každý rok v 8 hodin po skončených ranních bohoslužbách konáno procesí k rokytnické kapli sv. Anny u panského pivovaru, kde po kázání zaměřeném na sv. Annu byla k její počtě sloužena velká slavnostní mše jako k ochránkyni celé městské obce Rokytnice.

V roce 1935 bylo rozhodnuto vybudovat na tomto vrchu dva železobetonové pěchotní sruby těžkého opevnění, a to objekt R-84 pod krycím názvem „*Anna*“ a R-85 pod krycím názvem „*Arnošt*“. Tehdejší Ministerstvo národní obrany ČSR si ovšem bylo vědomo oblíbenosti tohoto místa v řadách okolního obyvatelstva a především kaple samotné. Proto bylo zvoleno kompromisní řešení, kdy kaple byla rozebrána a v r. 1937 znovu postavena nad tehdejší obcí Hadinec v okrajové části rezervace Černý důl. Hadinec totiž doposud kapli nebo kostelík neměl, takže obyvatelé obce tuto možnost uvítali. Na tomto místě se kaple dochovala do dnešních dnů.¹³¹ (Příloha XVI.)

5.3.2.1 Pověsti a příběhy

O založení kaple sv. Anny na Anenském vrchu vypráví tato pověst: Na místě dnešní kaple stávala dřevěná kaple sv. Jáchyma a Anny již roku 1766. Hajný Jan Kastner z Horní Rokytnice při svém zaměstnání jednou vešel do lesa, zabloudil a byl nucen zůstat v lese. Se psem a puškou si lehl pod strom. Avšak netrvalo dlouho, do jeho blízkosti přišli lidé, rozdělali oheň a ten mu ukázal ve svém světle velikost a divoký vzhled jeho sousedů: byli to loupežníci. Hajný se obrátil pod ochranu Boha a sv. Anny a slíbil na tomto místě zřídit ke cti sv. Anny kapli, bude-li zachráněn z rukou těchto loupežníků. Hajný šťastně unikl a splnil, co slíbil.

Jiná pověst vypráví, že hajný Jan Kastner usnul pod stromem, a když se v noci probudil, prý jej obklopila jasná záře. Když se podíval kolem, uviděl prý tři malé šedivé mužíčky s dlouhými šedivými vousy, kteří mu pověděli, že už zde dlouho bydlí, ale jeho že zde ještě neviděli. Po této promluvě se mužíčci ztratili do země a hajný na onom místě, které si přesně označil, postavil kapli.¹³²

¹³¹ Srov. HANISCH Václav: Přepis kroniky města Rokytnice z fondu: archiv města Rokytnice v Orlických horách, 118nn.

¹³² Srov. ŠEBESTA Zdeněk: Pověsti a příběhy Rychnovska, Sv. 2. Rychnov n. Kněžnou: Okresní muzeum Orlických hor, 1991, 28.

5.3.3 Další svěcené sv. Anně v Orlických horách

K velkému rozvoji malých kapliček v oblasti Orlicích hor a Podorlicka došlo v 17. století v době barokní. Poutní místa zasvěcená sv. Anně místního významu nalezneme např. na Liberku – na Sobině. Zde stál v této lesní samotě původně strom s mariánským obrázkem. Později zde byla vystavěna kaple se zasvěcením sv. Anně, matce Panny Marie.

133

V lidovém prostředí byla tato světice velice oblíbená. A tak i později se staví kaple se zasvěcením sv. Anně stejným způsobem, např. v obci Slatina nad Zdobnicí byla vybudována kaple v roce 1918 na místě, kde stál mohutný strom s obrazem sv. Anny, který v zimě 1917 shořel. Kaple byla postavena nákladem 3000 Kč z dobrovolných sbírek. Oltářní obraz namaloval akademický malíř Eduard Neumann, farář ze sv. Jiří. Obraz je trojdílný a připomíná vznik první světové války. Na postranních dílech je namalována pobožnost u sv. Anny, na prostředním muž odcházející do války. V roce 1991 po ukončení opravy kostela byla koncem června a v červenci opravena i památná kaple sv. Anny v obecním lese na Posvátníku, a to zásluhou Ladislava Trejtnara (čp. 253) a správce obecních lesů Jaroslava Čížinského.

5.4 Další místa spojená se svatoanenskou úctou v královéhradecké diecézi

Podíváme-li si na množství kostelů a kaplí zasvěcených této světici zjistíme, že kult sv. Anny byl v tomto směru v královéhradecké diecézi velmi rozšířen.

5.4.1 Kostel sv. Anny v Hradci Králové

Svatoanenská úcta našla své místo v samotném centru královéhradecké diecéze již ve 14. století. Kostel sv. Anny se špitálem spravovaným řádem minoritů byl založen r. 1344 na ostrově na Labi v místech nynějšího objektu Palace Hradec Králové (bývalých Novákových garáží) na nynějším náměstí 5. května. Roku 1542 a 1597 byly pro něj odlity zvony.

Kostel byl rozbořen při stavbě pevnosti r. 1776–1778 a přenesen i se zvony do Kuklen, kde byl dostavěn i s klášterem r. 1784 v časně klasicistním slohu.

Dne 15. listopadu 1777 bylo vysvěceno presbyterium a r. 1781 vyzdvížen kříž na jedné z věží. Roku 1786 byla při kostele zřízena fara.

¹³³ Srov. ZRÚBEK Rudolf: Poutní místa v kraji Orlických hor, in: MACH Jiří: Křesťanství v Podorlicku, Rychnov nad Kněžnou: Státní okresní archiv v Rychnově nad Kněžnou a Městské muzeum v Dobrušce, 2000, 201–205.

Objekt bývalého minoritského kláštera, který však nebyl ani dostavěn a již byl r. 1789 císařem Josefem II. zrušen, tvoří jednopatrová dvoukřídlová budova se sedlovou střechou. Z původně zamýšlené čtyřkřídle dispozice se čtvercovým rajským dvorem byla postavena pouze 2 křídla. U třetího křídla byla založena pouze arkáda a dvě pole křížové klenby přiléhající ke kostelu. Čtvrté chodbové křídlo nebylo již ani založeno. Po zrušení kláštera byla budova přidělena faře a zároveň sloužila jako škola.

K severu obrácená cihelna a omítnutá budova záleží z lodi o třech osách, z pravouhelného kněžiště o jednom poli a dvou věží, vyvinutých nad jižním průčelím. Toto řešení ve slušném baroku mnohem bohatěji než ostatní fasády. Obě věže vystupují v průčelí v mělkých risalitech, vroubených jonskými pilastry, dvakrát zalomenými, jež sahají až do výše hlavní římsy kostela. Pilastry stojí na vysoké rustifikované trnoži, ukončené pasovou římsou.

Vchod je vrouben kamenným oštěpím barokního profilu a ukončen rovným nadpražím. Po obou stranách vchodu jest v osách věží segmentové okno. Nad vchodem i nad oběma okny přízemními jsou nízké výklenky se soškami ve středu sv. Anny s P. Marií, ve věžích sv. Josef a sv. František Xaverský. Mezi dříky jonských pilastrů je průčelí prolomeno třemi velkými okny, ukončenými segmentem, s nadokenní římsou s obloukovými štíty. Mohutná hlavní římsa, zalomená nad každým pilastrem, nese štít obloukovou římsou vroubený a dvě jednopatrové věže, které mají nároží obrněná užšími jonskými pilastry. Uprostřed štítu mezi věžemi jsou umístěny hodiny.

Věže jsou proti původnímu plánu nedostavěny a byly narychlo pokryty, když jednalo se o zrušení řádu. Hlavní římsy jejich jsou uprostřed každé strany obloukovitě vytaženy. Nízké bane, přecházejí ze čtyřbokého půdorysu v osmihranné, jsou pobité plechem.

Vnitřek kostela měří do délky 38,5 m a do šířky 12,9 m, výška je 14,6 m a zdá se větším, než dle zevnějšku by se zdálo, což je následkem výborně členěné architektury. Kostelní loď je rozšířena po obou stranách třemi páry eliptických výklenků bāňovitě zaklenutých a sahajících až do výše hlavní římsy. Tato jest podporována na stranách dvěma páry sdružených pilastrů.

Výprava se skládá z části gotických věcí, přinesených sem z jiných kostelů, hlavně však z pěkné výbavy barokní původního kláštera. Na některých oltářích je vidět, že byly bohatě začaty, ale pak náhle chudě ukončeny.

Oltářů je sedm. Hlavní oltář záleží vpředu ze stolu a svatostánku s podsvícíky. Za oltářem visí v sloupkové architektuře na plátně malovaný obraz od Josefa Kramolína, z roku 1779, představující svatou rodinu se svatou Annou uprostřed, před níž klečí sličná P. Marie s Ježíškem. Velmi pěkná je kompozice v kresbě.

Bokové oltáře napravo od hlavního: 1. s obrazem sv. Františka Seraf., 2. uprostřed oltáře Pieta, 3. oltář s obrazem českých patronů, kolem sochy sv. Vavřince a sv. Aloisia, 4. oltář se sv. Třemi králi, dary P. Ježíši přinášejícími, 5. oltář sv. Jana Nepomuckého, sv. Václava a sv. Zikmunda, 6. oltář s obrazem sv. Vojtěcha mezi 14 ukřižovanými mučedníky.

Kazatelna má na zábradlí realisticky řezané sedící sochy sv. Anny sv. Jáchyma. Na víku, které nesou dva andělé, stojí na půlměsíci socha P. Marie.

Ve věži visí 5 zvonů, jeden z nich má pod korunou a při spodním kraji ornamentální pásky, mezi nimi nápis: Pánu Bohu a sv. Anně ke cti přelit Karlem Vilímem Paulem v Hradci Kr. 1868. Výška zvonu 50 cm, v průměru 62 cm.¹³⁴

Na počátku 90. let, kdy byl objekt bývalého kláštera předán Kongregaci Dcer Panny Marie Pomocnice, proběhla jeho rekonstrukce. V této době byla rovněž rekonstruována střecha kostela sv. Anny.

5.4.2 Kostel sv. Anny v Kostelci nad Orlicí

V oblasti Podorlicka je kult sv. Anny velmi rozšířen, zejména v podobě hřbitovních kostelů a kaplí. V Kostelci nad Orlicí byl raně barokní hřbitovní kostel postaven v letech 1686–1691. Jedná se o jednolodní obdélníkovou stavbu s trojboce uzavřeným presbytářem a se dvěma hranolovitými věžemi, které jsou zakončeny cibulovými báními. Západní průčelí vrcholí barokním štítem.¹³⁵ Raně barokní zařízení pořízené současně se stavbou bylo upraveno a doplněno v roce 1903. Hlavní oltář je portálový s ornamentalizovanými slunečnicemi po stranách a se sochami českých patronů. Obraz svaté Anny v nástavci oltáře je patrně dílem malíře I. Schmidta.

5.4.3 Kostel sv. Anny v Litomyšli

Tyto stavby sice nepatří do regionu Orlických hor, ale jistě stojí za to se o nich zmínit. Vedle Pohledu a Skutče byla sv. Anna – patronka rodiny – uctívána i v poutním kostele sv. Anny v Litomyšli. Hřbitovní kostel sv. Anny je barokní stavbou z let 1670–1672; dala jej postavit manželka hraběte Jana Bedřicha z Trautmannsdorfa Marie Anna, rozená Berková z Dubé a Lipého. Kostel vysvětil dne 17. července 1672 arcibiskup pražský, Mat. Ferd. z Bielenberka.

¹³⁴ Srov. CECHNER Antonín: Soupis památek historických a uměleckých v Království Českém od pravěku do počátku 19. století. [díl] 19, Politický okres Královéhradecký, 134nn.

¹³⁵ Srov. RABYŠKA Jan: Kostelec nad Orlicí aneb Památky města Kostelec nad Orlicí dle nejstarších poznámek až do ukončení roku 1888, V Rychnově nad Kněžnou 1889, 15nn.

Roku 1673 zavěšeny 2 zvony, na jednom z nich je reliéf sv. Anny, zvon je vysoký 40,50 cm, a v průměru má 51,50 cm.

Kostel byl upravován na konci 18. století (zazdívká oken presbytáře, předsíňka z roku 1800) a opravován v roce 1872. Dochovaná výzdoba kostela je částečně původní ze 70. let 17. století (boční oltáře), dnešní hlavní oltář je až z roku 1795, zhotovil jej Martin Bartoš, řezbář z Dobrušky. Na tumbě stojí rakev s plápolajícími urnami po stranách, ve středu zapuštěn krychlový tabernákl s archou úmluvy, deskami, hadem atd.; na bocích stojí sochy sv. Anny a Zachariáše. Vzadu visí na stěně na plátně malovaný obraz sv. Anny v pozlaceném rámcí s řeznou révy kolem, neseny dvěma anděly, namalován J. Čelišem z Kutné Hory.

Ve výklencích v lodi barokní sošky sv. Anny a Zachariáše.

Hřbitov okolo kostela byl do těchto míst postupně přenesen po josefínských reformách, definitivně teprve v roce 1831; do té doby se už od roku 1448 pohřbívalo u proboštského kostela (u sv. Anny jen mimořádně za moru). Dnešní rozlohu získal hřbitov rozšířením v letech 1887–1890. Novorenesanční brána na straně k městu byla postavena roku 1897. Na litomyšlském hřbitově dnes najdeme řadu hrobů slavných osobností i řadu výtvarně zajímavých náhrobků. U zdi kostela sv. Anny je několik hrobů předních členů piaristického řádu.¹³⁶

5.4.4 Kostel sv. Anny v Lanškrouně

Hřbitovní kostel sv. Anny byl vystavěn v letech 1701–1705 podle plánů Giovanni Pietra Tencally. Kolem kostela byl založen nový hřbitov. Kostel tvoří sálová loď uzavřená trojbokým presbytářem, loď na východě zakončují z obou stran přístavky, na západní straně je dřevěná kruchta. Nad portálem je nika s mušlí, v ní socha sv. Anny, nesoucí dvě děti.

Nad pilíři vstupní brány na hřbitov je socha P. Marie a sv. Jana, nad obloukem kamenný krucifix s klečící postavou Marie Magdaleny.

Náhrobní desky z let 1812–1858 vznikly v místní kamenické dílně rodiny Hahnovy. Ke kostelu byly také přeneseny náhrobky ze zrušeného hřbitova u kostela Máří Magdalény.¹³⁷ Roku 1893 byl zrušen i hřbitov u sv. Anny. Kostel prošel celkovou rekonstrukcí v letech 1998–2000.

¹³⁶ Srov. MATĚJKA Bohumil, ŠTĚPÁNEK Josef: Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 29, Politický okres Litomyšlský, 58nn.

¹³⁷ Srov. CIBULKA Josef, SOKOL Jan: Soupis památek historických a uměleckých v okrese lanškrounském, 140nn.

5.4.5 Poutní místa

Dalším významným poutním místem v královéhradecké diecézi je svatoanenské poutní místo U svaté Anny nedaleko Skutče vzniklo v letech 1831–1832 nákladem skutečských občanů v souvislosti s epidemií cholery. Chudé chalupníci Martě ze Štěpánova se zde u pramene zjevila Panna Marie a přislíbila jí obživu pro děti. Uprostřed lázeňského areálu v Anenské Studánce stojí poutní kaple Panny Marie Pomocnice, postavená v polovině 19. století. Původně snad byla poutní kaple nad pramenem, v níž se spatřuje sousoší Madony se sv. Janem Nepomuckým a se sv. Vavřincem.

V původním lesním zákoutí na levém břehu Úsobského potoka vyvěrá léčivý pramen, u kterého došlo v roce 1813 k zázračnému uzdravení, proto u něho vznikla malá dřevěná kaple sv. Anny, radikálně přestavěná v letech 1935–1936.¹³⁸

5.4.6 Ostatní sakrální budovy zasvěcené sv. Anně

Kostel sv. Anny v Ústí nad Orlicí (Hylváty) byl postaven v r. 1755 J. L. Mosbendrem místo chátrající kaple připomenuté kolem r. 1600.

Sálová loď s presbytářem třemi stranami v celé šíři lodi uzavřeným, bez triumfálního oblouku. Vnější okna prostá, členěná svislými pásy. Průčelí ukončeno štítem o voluty po stranách opřeným, nahoře tympanon s božím okem. Vchod prostý, nad ním výklenek se sochou sv. Anny s knihou, s úhrnně řezanou drapérií.

Hlavní oltář; v pozadí kněžiště sahá až ke stropu retable s obrazem. Po stranách architektonické kulisy s dvěma předloženými kompozitními sloupy nesou zalomené kladí, na němž v půlkruhové nische sochy sv. Trojice mezi andělky s korunou zlatou a trnovou na oblaku. Mezi sloupy sochy sv. Josefa a Isaiáše na konsolách. Obraz sv. Anny, světice v šátku světle modrém a hnědém plášti klečí před oltářem s deskami zákona, na zábradlí kniha a opřená hůl. Vpravo přichází sv. Anna vítaná P. Maria v šatě růžovém a plášti olivovém, v pozadí sloup, anděl čtoucí v knize, skupina vznášejících se andělů.¹³⁹

Kostelík sv. Anny ve Smrčku, filiální do Žumberku; roku 1350 farní. Stavba zděná, jednolodní, před lodí věž čtverhranná; presbyterium třemi boky uzavřené, původní gotické, bez opěrných pilířů. Uvnitř presbyterium má z části gotickou klenbu o silných žebřích jednoduše na hranách přeseknutých; konsoly, k nimž žebra sbíhala, jsou odstraněny; nyní

¹³⁸ Srv. ROYT Jan: Poutní místa a milostivé obrazy či sochy v diecézi královéhradecké, in Lidová zbožnost ve Východních Čechách a v Kladsku, 16–22.

¹³⁹ Srov. CIBULKA Josef, SOKOL Jan: Soupis památek historických a uměleckých v okrese lanškrounském, 1935, 259nn.

opírají se o leseny v 18. století zřízené; závěrník okrouhlý prostý. V lodi strop prkenný. Hlavní oltář, dřevěný s obrazem sv. Anny, pochází dle letopočtu za oltářem z r. 1669.¹⁴⁰

První dřevěný kostelík v Pusté Kamenici se poprvé připomíná již v roce 1350, byl založen a postaven zdejšími havíři a uhlíři, kteří zde žili a pracovali. Podle vizitační zprávy z roku 1677 byl ve velmi ubohém a zpustlém stavu, proto musel být zbořen. Současný římskokatolický kostel Sv. Anny v Pusté Kamenici byl vystavěn v roce 1680 za přispění Františka Antonína Berky z Dubé, pána Rychmburku (znak je na portále kostela) je zděný z kamene a cihel, postavený v raně barokním slohu. Půdorys kostela má tvar řeckého kříže, nad kněžištěm je vyklenuta 12 metrů vysoká kopule, střecha je sedlová, pokrytá břidlicí, zvonice je oplechovaná. Další barokní úpravy byly provedeny v roce 1763, kdy vznikl typický průčelní barokní štít; v uvedeném roce byl kostel opraven zásluhou hraběte Filipa Kinského. Poslední přestavba kostela je z roku 1883, vnitřní zařízení je novogotické a pochází rovněž z 19. století. V interiéru se nachází obraz Madony z konce 17. století, další část interiéru pochází z roku 1884–1888.

Celý vnitřní prostor je proveden polychromovou úpravou. Zařízení je moderní. Z původního hlavního oltáře zbylý obraz na plátně představuje Pannu Marii obklopenou anděly, po stranách sv. Joachym a sv. Anna.¹⁴¹ Barokní kostel Sv. Anny v Pusté Kamenici ze 17. století je v seznamu kulturních památek.

Farní kostel sv. Anny v Žírči byl postaven jezuity jako konventní v letech 1668–1698. Vysvěcen roku 1703, roku 1791 byl proměněn ve farní. Při požáru r. 1825 bylo zničeno kněžiště s hlavním oltářem a zvony. Při opravách kostela a omítání vnitřku byly objeveny dvě fresky sv. Josefa a sv. Jana Nepomuckého z 2. pol. 18. století, nyní jsou však zabíleny. Barokní stavba, neorientovaná, jednolodní, na východě přistavěna k zámku. Do lodi k jihu pravouhlý portál, obklopený dvěma páry sloupů, nesoucích oblamované kládí a úseky segmentové římsy, mezi nimiž mladší kartuš s polychr. reliéfem sv. Anny. Kaple na západní straně kněžiště obdélníková, širší stranou ke kněžišti.¹⁴²

Kaple sv. Anny v Trpíku byla vystavěna r. 1763, vysvěcena roku 1776 a opravena 1811. Sálová loď klenutá valeně s cvikly. Závěr trojboký, klenut konchou s výsečemi. Kruchta dřevěná. Vnější členěn vpadlými poli. Štít členěný pilastry, po stranách křídla, ukončen tympanem, v němž mariánský monogram. Na střeše vížka s lucernou a bání. Portál pravouhle zalomený, s tesanými střapci. Před průčelí přistavěna nová předsíň. Oltář

¹⁴⁰ Srov. CHYTIL Karel: Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století, XI Politický okres Chrudimský, 201nn.

¹⁴¹ Srov. WIRTH Zdeněk: Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století. [díl] 16, Politický okres Vysokomýtský, 59nn.

¹⁴² Srov. POCHE Emanuel: Soupis památek historických a uměleckých okrese královédvorském, 344nn.

tumbový s tabernáklem a dvěma adorujícími anděly na volutách. Za oltářem na podstavci socha sv. Anny, nesoucí na ruce P. Marii (1. polovina 18. století). Nově polychromováno. Rám zdoben akantovou rozvilinou plošně pojatou, se stuhami a dvěma anděly, nesoucími rohy (1. polovina 18. století). Částečně pozlaceno. Na oltáři skříňka se soškou Neposkvrněného Početí. Rám zalamovaný a prohýbaný, niklová schránka ukončena mušlí. Kolem rámu široká rozvilina z hřebíků, mušlí, rokajů a voltu (r. 1750). Při zdi dřevěná soška bolestné P. Marie, rustikalizující práce 18. století.¹⁴³

Na vysokém návrší nad Albrechticemi stojí kaple sv. Anny, postavená 1861–1865 na místě dřevěné zvonice z poloviny 18. století, z které byl přenesen zvon do nové kaple.¹⁴⁴

V blízkosti Kunžvartu existovaly již roku 1678 lázně s kaplí, tzv. Anenská Studánka, při níž byl roku 1735 postaven nový dům nákladem knížete Josefa Václava Vavřince Liechtensteina.¹⁴⁵

5.4.7 Oltáře zasvěcené sv. Anně

V kostele sv. Jakuba Většího v Nových Hradech na Vysokomýtsku se nachází oltář sv. Anny z počátku 18. století, asi 5 m vysoký (opraven roku 1754) s obrazem sv. Rodiny v oblamovaném rámu akantovém. Po stranách tři sdružené pilastry korintské nesoucí kládí bohatě složené. Nad tím nižší patro se sloupky po stranách obrazu (anděla strážného představujícího). Po stranách obou pater sošky světců v řádovém oděvu. Dobré jsou poměry obou pater, slušná práce řezbářská i sochařská, obraz slabší.¹⁴⁶

Postranní oltář sv. Anny z roku 1766 se nachází v kostele Zvěstování P. Marie v Knířově, byl postaven nákladem Anny Kubíčkové z Vysokého Mýta.¹⁴⁷

Na jednom ze šesti oltářů v kapli v kostele P. Marie na Chlumku u Luže se nachází obraz sv. Anny s Jáchymem vyučující P. Marii. Po stranách andělé nesoucí skříň s růžencem a škeblí s perlou.¹⁴⁸

¹⁴³ Srov. CIBULKA Josef, SOKOL Jan: Soupis památek historických a uměleckých v okrese lanškrounském, 1935, 209.

¹⁴⁴ Srov. CIBULKA Josef, SOKOL Jan: Soupis památek historických a uměleckých v okrese lanškrounském, 1935, 25.

¹⁴⁵ Srov. CIBULKA Josef, SOKOL Jan: Soupis památek historických a uměleckých v okrese lanškrounském, 1935, 118.

¹⁴⁶ Srov. WIRTH Zdeněk, Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 16, Politický okres Vysokomýtský, 17nn.

¹⁴⁷ Srov. WIRTH Zdeněk, Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 16, Politický okres Vysokomýtský, 63.

¹⁴⁸ Srov. WIRTH Zdeněk, Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 16, Politický okres Vysokomýtský, 92.

5.4.8 Sochy a další umělecké předměty

V oblasti Ústeckoorlicka můžeme spatřit více soch či reliéfů sv. Anny. U Bystřece cestou na Výprachtice se nachází sousoší Nejsvětější Trojice z roku 1874, na pilíři vpředu reliéf sv. Anny s Marií. Pilíř je vytesán z jemnozrného šedého pískovce s výraznými rezavohnědými žilami a skvrnami.¹⁴⁹

U silnice mezi Horní a Dolní Dobroučí byl roku 1736 vytvořen pilíř se sochou Panny Marie. Původně tvořily součást souboru z pískovce sochy sv. Matouše, sv. Josefa, sv. Jáchyma, sv. Judy Tadeáše, sv. Augustina, sv. Anny, sv. Barbory, sv. Apolónie a dva andělé nesoucí lucerny. Dochovaly se pouze sochy sv. Josefa, sv. Apolónie, sv. Barbory, sv. Augustina.¹⁵⁰

Též na podstavci sousoší Nejsvětější Trojice v Horních Heřmanicích z 19. století je vpravo socha sv. Anny s malou Marií.¹⁵¹

V Klášterci nad Orlicí se nachází sloup se sochou Panny Marie z roku 1780. Na podstavci u paty sloupu stojí zleva doprava sv. Josef, sv. Anna a sv. Jáchym.¹⁵²

Reliéf s polopostavou sv. Anny se nachází na podstavci sloupu z první třetiny 18. století se sochou Panny Marie v Králíkách.¹⁵³

Dílo, které patří pouze sv. Anně, je socha z pískovce 4 m vysoká z roku 1824, která se nachází v Horním Jelení směrem na Ostřetín. Jedná se o dílo zdařilé.¹⁵⁴

I na dalších místech nalezneme sochy sv. Anny, ale jejich četnost je skromná. Např. na náměstí v Nechanicích stojí socha sv. Anny na čtyřbokém pilíři, který po obou stranách rozšířen dole i nahoře konsolami se závití. Nahoře táhne se od konsol feston k hlavičce anděla, která na západní a východní straně pilíře v reliéfu provedena pod římsou. Na této stojí zlacené sochy sv. Anny s P. Marií.¹⁵⁵

Na barokním ciboriu v kostele P. Marie na Chlumku u Luže je vyobrazení sv. Anny. Pláštík z akanthů je prolamován, na medailonech reliéfy P. Marie, sv. Anny, Simona a Josefa; kolem nich oválové rámečky a ovruba pláštíku posázeny granáty, na víčku

¹⁴⁹ Srov. MAXOVÁ Ivana, Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okrese Ústí nad Orlicí, Praha : Jalna, 1998, 16.

¹⁵⁰ Srov. MAXOVÁ Ivana, Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okrese Ústí nad Orlicí, 39.

¹⁵¹ Srov. MAXOVÁ Ivana, Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okrese Ústí nad Orlicí, 47.

¹⁵² Srov. MAXOVÁ Ivana, Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okrese Ústí nad Orlicí, 64.

¹⁵³ Srov. MAXOVÁ Ivana, Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okrese Ústí nad Orlicí, 65.

¹⁵⁴ Srov. WIRTH Zdeněk, Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 16, Politický okres Vysokomýtský, 52.

¹⁵⁵ Srov. CECHNER Antonín: Soupis památek historických a uměleckých v Království Českém od pravěku do počátku 19. století. [díl] 19, Politický okres Královéhradecký, 159.

vytepaný ovocné festony, ve středu na velké kouli monogram IHS, granáty obroubený. Ciborium je 0,094 m vysoké, v průměru má 0,145 m.¹⁵⁶

5.5 Současná úcta ke sv. Anně v královéhradecké diecézi

Vzhledem k tomu, že je sv. Anna patronkou rodiny, jsou v den svátku této patronky poutě s bohatým doprovodným programem na mnoha místech diecéze. Rokytnická pouť je velice známá a i ona má svůj bohatý program (povětšinou však komerčního zaměření). V kapli sv. Anny v Rokytnici v Orlických horách je mše svatá celebrována pouze jednou ročně a to právě při této pouti. Není-li pouť organizována královéhradeckou diecézí, ať už pro mládež či pro jinou věkovou skupinu či zaměření, sejde se zde pouze hrstka místních obyvatel či návštěvníků Rokytnice v Orlických horách, kteří přijeli za tímto účelem. Následující den je slavena eucharistie v kapli sv. Anny v Hadinci (o této kapli se zmiňuji výše).

Dvě svatoanenské poutě spojené s letním putováním mládeže pořádalo roku 2003 královéhradecké biskupství: jednalo se o Rokytnici v Orlických horách a Pohled.

Pouť v Rokytnici v Orlických horách byla zahájena v sobotu 26. července v 9.30 hodin ve farním kostele Všech Svatých modlitbou za národ a střední Evropu. V 10.00 hodin na ni navázala mše svatá, kterou celebrouval královéhradecký biskup Dominik Duka, OP. V 11.30 hodin byla zahájena modlitební cesta městem ke kapli sv. Anny.

Oblíbeným svatoanenským poutním místem královéhradecké diecéze je také kaple sv. Anny v Pohledu u Havlíčkova Brodu. Zde celebrouval poutní mši v neděli 27. července 2003 od 10.30 hodin rovněž diecézní biskup Dominik Duka, OP.

Diecézní centrum pro mládež připravilo pro mladé lidi několik tras na obě poutní místa. Do Rokytnice se mládež mohla vydat z Luže (24. července), Jičina (23. července), z Diecézního centra života mládeže Vesmír v Deštném v Orlických horách (24. července) a z Vysokého Mýta (25. a 26. července – cyklotrasy). Společný program pro mládež byl v Rokytnici zahájen v pátek 25. července v 19.00 hodin.

Do Pohledu putovala mládež od pátku 25. července z Pardubic a Přibyslavi. U kaple sv. Anny byl pro mladé lidi v sobotu 26. července od 14.15 hodin připraven program s názvem *"Stáří mladýma očima"* a v 15.00 hodin mše svatá.

Obě zmíněné pouti i putování mládeže byly zařazeny do národního kalendáře Středoevropských katolických dnů.

¹⁵⁶ Srov. WIRTH Zdeněk, Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 16, Politický okres Vysokomýtský, 95.

Zde si dovolím citaci z promluvy diecézního biskupa Dominika Duky, OP, která byla pronesena při příležitosti výše uvedené pouti mládeže v Rokytnici v Orlických horách dne 26. července 2003 a ve které vysvětluje, proč právě sv. Anna se stala patronkou tohoto kraje: *„Život zde, v těchto horách, to nebyla legrace. Orlické hory byly kolonizovány podobně jako Krkonoše lidmi z tyrolských Alp, kteří byli zvyklí žít v extrémních podmínkách. Ti předchozí utekli, ať už mluvili česky nebo německy, protože neměli zkušenost a neměli také potřebnou sílu a odvahu žít v těchto horách. Ale právě zde si lidé uvědomovali, co znamená rodina, jak musí jeden za druhého zodpovídat. My se usmějeme, že nám moderní technika dokáže mnohé věci zajistit. Možná ano, ale jedno nám nezajistí, vnitřní pocit jistoty a lásky, který bychom si chtěli u sv. Anny vyprosít. Neříkejte, že i život dnes je tak docela jednoduchý. Nebylo by tolik nešťastných lidí a nebylo by také tolik těch, kteří vlastně hledají útěk z reality života. Sv. Anna trpěla posměchem, podobně jako matka Jana Křtitele, že je neplodná. Víme, že slovo neplodnost i v dnešní společnosti není tak docela cizí, ale sv. Anna celý život doufala, věřila, že její poslání manželky a budoucí matky se naplní. A tak je sv. Anna i pro nás poutníky výzvou, aby člověk při svém prvním neúspěchu, při prvních těžkostech nesložil ruce do klína a neřekl si: „Vzdávám to, uteču, budu hledat pohodlnější cestu“. Právě na této víře, na této důvěře sv. Anny stavěly především ženy, naše matky, babičky už od středověku. A tak sv. Anna je i pro nás světlem ve chvílích nedůvěry a někdy i vzdávající se nevěry v našem srdci.“¹⁵⁷*

¹⁵⁷ Srov. DUKA Dominik: Diecézní biskup – texty, http://www.diecezehk.cz/biskupstvi_dokumenty/-Diecezni_biskup/svata%20Anna%202003.doc, 20. 10. 2008.

6 Svatý Vavřinec

Světec uváděný jako patron specifické části královéhradecké diecéze.

6.1 Historická postava svatého Vavřince

Tento světec, jehož jméno je uváděno v 1. kánonu mše, patří mezi nejuctívanější mučedníky římské. Co se týká jeho života a mučednické smrti, je však třeba rozlišovat mezi historickou dokumentací a jejich legendárním zpracováním. O původu Vavřince (který se v Německu nazývá také Lorenz) nevíme celkem nic. Tradice říká, že přišel ze Španělska do Říma, kde se stal arcijáhnem papeže Sixta II. (257–258). Papež byl mladému křesťanovi nejen přestaveným, ale i otcovským přítelem a především vzorem. Další tradice je protkána legendami, v jádru však odpovídá pravdě.¹⁵⁸

Vavřinec přisluhoval papeži Sixtu II. při oslavě eucharistie a byl zřejmě svědkem jeho zatčení a popravu, ale sám byl zatčen až za několik dní. Byl intendantem církve, a proto ho nejdříve mučili, aby jim vydal archivy a jmění církve. Podle legendy mu totiž svěřil papež krácející na smrt poklady církve, které na něm císař Valerianus vymáhal. Vavřinec po třídní lhůtě přivedl zástup chudých a nemocných, jimž předtím rozdál církevní majetek, a představil je jako pravý křesťanský poklad. O tom, že podstoupil zkoušku ohněm, nemůže být pochyb, jak dosvědčuje nápis, který dal papež Daman vyrýt na jeho náhrobní kámen: „*Rány, katy, plameny, mučení, řetězy, to vše mohla přemoci jen Vavřincova víra.*“ Legenda vypráví, že při mučení obrátil na víru jednoho z vojáků; toho ihned popravili a jeho položili na rošt. Z toho žhavého lože obrátil se prý Vavřinec na císaře Valeriana a volal na něho: „*Opekl jsi mě po jedné straně! Obrat' mě a sněž!*“ Byl popraven roku 258 a stal se ihned předmětem výjimečného kultu.¹⁵⁹

I v legendárním zpracování se nachází historické jádro. Podle *Devotio Martyrum* ze 4. století byl Vavřinec prvním z jáhnů papeže Sixta II. Nebyl však umučen zároveň s ním, ale tři dny po něm: Sixtus 7. srpna a Vavřinec 10. srpna. Připomínají to sv. Ambrož a papežové Damasus I. a Lev I. Veliký. Vrací se k tomu i *Umučení Policrona* v 5. století.¹⁶⁰

Vavřinec je vždy znázorňován jako mladý jáhen, většinou s roštem; často má u sebe také váček s penězi nebo chleby jako symboly rozdělování církevních statků potřebným. Často je také znázorňováno jeho mučednictví, scény ze života Vavřince a Štěpána.¹⁶¹

¹⁵⁸ Srov. SCHAUBER Vera: Rok se svatými, 413.

¹⁵⁹ Srov. HEYDUK Josef: Svatí církevního roku, 137.

¹⁶⁰ Srov. NĚMEC Jaroslav: Nové profily světců v Liturgickém kalendáři, 137.

¹⁶¹ Srov. SCHAUBER Vera: Rok se svatými, 415.

6.2 Lidové zvyklosti spojené s úctou ke sv. Vavřinci

V selském kalendáři je Vavřincův svátek dnem rozhodujícím pro předpověď počasí. Vavřinec je prvním „*podzimním bratrem*“, který zahajuje pěstování podzimních polních plodin. Má-li se např. urodit řepka, pak, jak říká tradice, by se měla zasévat v den Vavřincova úmrtí, tedy 10. srpna. V dřívějších dobách zvonily na den sv. Vavřince na venkově zvony. Existují i průpovědi ze selského života: „*Je-li na Vavřince a Bertý hezky, vyjde podzim dobře.*“ „*Na Vavřince bývá zvykem, že přestává růst dříví.*“

Jsou i „*Vavřincovy slzy*“; tak se nazývají padající hvězdy o nocích uprostřed srpna. „Vavřincův chléb“ měl také svůj význam: 10. srpna přinášeli dříve sedláci jeden nebo více chlebů do kostela, kde byly požehnány a pak rozděleny čekajícím potřebným. Také dobytek dostával často kousek „Vavřincova chleba“, aby byl rovněž požehnan.

Za léčebný prostředek u různých chorob se považovala „*Vavřincova bylina*“ nebo „*vavřín*“, rostlina „*zlatý prut*“. Před nebezpečím ohně mají chránit „*Vavřincovy uhle*“, „*Vavřincové požehnání*“ platilo za požehnání při ohni, ale i při duševních, palčivých mukách.¹⁶²

6.3 Sv. Vavřinec coby patron Krkonoš

Nejprve je třeba vymezit specifickou oblast, která sv. Vavřince uctívá jako svého světce. Krkonoše se nacházejí na severovýchodě Čech, jsou poměrně malé – vytvářejí souvislé pásmo asi 35 km dlouhé a méně než 20 km široké. Rozloha: česká strana – 454 km², polská strana – 177 km². Nadmořská výška: od cca 300 m n. m. do 1602 m n. m. (Sněžka). V krkonošském regionu lze dějiny katolické církve sledovat od počátku jeho souvislého osídlení, neboť s kolonizací se šířila i křesťanská víra. Obyvatelé nově zakládaných sídel sem přicházeli již jako křesťané. Oblast Krkonoš spadala do královéhradeckého archidiakonátu. Od počátku 14. století se ještě rozčlenila na děkanáty. Východní a střední Krkonoše pokrýval děkanát královédvorský, který z velké části kopíroval území trutnovského manství, do západních Krkonoš pak vybíhal cíp jičínského děkanátu. Ve druhé polovině 14. století je v královédvorském děkanátu doloženo celkem 25 farností a nejméně ještě další dvě filiální. V tomto počtu jsou též tři fary, které se v současnosti nacházejí na území Polska (Chelmsko Ślaskie, Okrzeszyn a Uniemysl).

¹⁶² Srov. SCHAUBER Vera: Rok se svatými, 414nn.

Po zřízení biskupství v Hradci Králové roku 1664 převážná část Krkonoš patří pod jeho správu. Krkonošské a podkrkonošské farnosti byly postupně začleněny do děkanátu jičínského, jilemnického a zejména trutnovského. Vikariát semilský byl již dříve přičleněn k diecézi litoměřické, vzniklé též v protireformační době roku 1655.

Jednou z aktivit nového biskupství bylo vysvěcení labského pramene biskupem J. K. Talmberkem roku 1684. Dokumentoval tak příslušnost regionu ke královéhradecké diecézi a tím i k českému království.¹⁶³

6.3.1 Kaple sv. Vavřince na Sněžce

Na vrcholu Sněžky je kaple nejstarším objektem, jedná se o rotundovou kapli sv. Vavřince, která se nachází na polské straně nejvyšší hory České republiky (město Karpacz). O výstavbu této čtrnáct metrů vysoké stavby se zasloužil slezský šlechtic Kryštof Leopold Schaffgotsch, kterému patřily pozemky na severních svazích Krkonoš. Rozlehlé rodové panství bylo ale zkonfiskováno poté, co se jeho otec postavil císaři a jako vzbouřenec byl v roce 1635 v Řezně stat'. Císař mu majetek zabral, ale Schaffgotschův syn byl později omilostněn a část panství dostal zpět.

Kapli na Sněžce začal Schaffgotschův syn stavět jako výraz díků za to, že mu byly pozemky vráceny. První práce začaly v roce 1653, ale dalšímu pokračování zabránili lesníci hraběte Černína, který si na Sněžku činil nárok. O pozemky na Sněžce se šlechtici dohadovali jedenáct let, než je soud přikl Schaffgotschovi. Práce na kapli hrabě obnovil v roce 1664 a trvaly dalších 17 let. Stavbu vedl zednický mistr Bartoloměj Nentwig.

Kaple o vnitřním průměru 7 m, síle stěn 1,25 m a výšce 14 m byla vysvěcena 10. srpna 1681 Bernhartem Rosem za asistence deseti duchovních a za účasti více než sta poutníků. Od té doby se na vrcholu Sněžky pětkrát do roka konaly bohoslužby. Byly to tzv. „Koppentage“ – 2. července, 11. a 15. srpna. 8. září a v červenci ještě na svátek Nejsvětější Trojice. Vrchol ožil stovkami poutníků i kramářskými boudami a jarmarečnickými vyvolavači.

Po roce 1810, kdy se rušily kláštery, byla uzavřena i kaple na Sněžce. Ta poté několik let (1816–1850) sloužila jako přístřešek a příležitostná hospoda. V roce 1854 byla znovu vysvěcena, ale pak několikrát vyhořela.¹⁶⁴

Naposledy byla kaple opravena v roce 1999. Objekt byl zpevněn a zateplen. Uvnitř byly restaurovány nástěnné malby a instalován nový oltář, který byl slavnostně vysvěcen v roce 2001.

¹⁶³ Srov. Krkonoše: příroda – historie – život, Praha : Baset, 2007, 410nn.

¹⁶⁴ Srov. LOKVENC Theodor: Toulky krkonošskou minulostí, Hradec Králové: Kruh, 1978, 41nn.

V posledních několika letech se na vrcholu Sněžky 10. srpna na svatého Vavřince scházejí polští a čeští duchovní, horalé a poutníci, aby se zúčastnili mše za horské záchranáře a vůdce. Svatý Vavřinec je jejich patronem. (Příloha XVII.)

6.3.2 Kostely sv. Vavřince v Krkonoších

Na trutnovském vikariátu je pouze jeden kostel zasvěcený tomuto světcovi, a to ve Vrchlabí; jedná se o děkanský kostel sv. Vavřince. Chrám byl dostavěn v roce 1889 a zasvěcen sv. Vavřinci. Na místě gotického jednolodního kostela ze 14. století (o jehož zasvěcení není nikde zmínka) vystavěl z bílého a červeného pískovce v novogotickém stylu vrchlabský stavitel Eduard Zirm podle projektu pražského architekta Štefana Tragla nový kostel. Trojlodní hala je dlouhá 30 m a široká 18 m. Na západní straně nad vchodem je k ní připojena 60 metrů vysoká štíhlá věž se čtyřmi vížkami v rozích. Na východní straně doplňuje půdorys chrámu do tvaru kříže příčná loď s presbytářem a s přístavbou sakristie a hraběcí oratoří. Hlavní oltář tvoří socha Boha Otce s anděly a socha Ježíše Krista. Krásná, barevně malovaná okna pocházejí z dílny firmy Geylings z Vídně. Křížová cesta v trojlodi je cenná řezbářská práce firmy Stupflesser ze St. Ulrich v rakouských Tyrolech. Varhany s bohatě zdobenou skříní z dubového dřeva, dílo bratří Riegrů z roku 1889, mají 22 rejstříků a 2 manuály. Ze starého kostela byly přeneseny do interiéru nového kostela předměty, které patří mezi nejstarší kulturně-historické památky města. Jedná se o oltářní obrazy sv. Anny a sv. Vavřince. Obraz sv. Vavřince, pocházející z roku 1877 je dílem pražského malíře Viléma Kandra a v původním kostele byl umístěn na hlavním oltáři. Za nejvzácnější předmět je pokládána měděná křtitelnice s nápisem „*Wer glaubt und getauft ist, wird seelich*“ (Kdo uvěří a přijme křest, bude spasen) a letopočtem 1566. Z původního kostela bylo do věže nového chrámu přemístěno také 5 zvonů, které byly postupně zabavovány jako surovina pro válečné účely. Od roku 1942 byla kostelní věž bez zvonů.¹⁶⁵ Z výtěžku veřejné sbírky byly v r. 2002 pořízeny tři nové kostelní zvony – sv. Vavřinec, sv. Anna a sv. Václav. (Příloha XVIII.)

6.3.3 Jilemnice

V Jilemnickém vikariátu se nachází jediný kostel zasvěcený sv. Vavřinci, a to přímo v Jilemnici. První zmínky o kostele stejného zasvěcení pocházejí ze 14. století; traduje se o něm, že byl dřevěný, ale jednalo se pravděpodobně o zděnou stavbu se dvěma věžemi. Na počátku 18. století stavba již nevyhovovala stoupajícím nárokům náboženského života a především prudkému růstu počtu obyvatel.

¹⁶⁵ Srov. FLÉGL Emil: Průvodce Vrchlabím, Vrchlabí: Jos. Krbal, 1946, 13nn.

Základní kámen nového kostela byl slavnostním způsobem položen na svátek patrona kostela sv. Vavřince dne 10. srpna 1729. Jedná se o stavbu vrcholného baroka, pocházející z let 1729–1736. Kostel byl postaven podle projektu Jana Jiřího Aichbauera (nevlastního bratra tehdy již slavného Kiliána Ignáce Dientzehofera). Typicky barokně nadýchaný tvar střech zde bohužel nenajdeme – vzal za své při požáru města roku 1838 (1803, 1788). Tehdy byla chrámová loď narychlo zakryta obyčejnou sedlovou a věž stanovou střechou. Zjednodušování střech dokázalo zkreslit původní proporce stavby natolik, že na počátku 20. století vznikla domněnka, že kostel je nedostavěn, a známý architekt J. Vejrech vypracoval plán na dostavbu chrámu, pro nedostatek financí a zakrátko vypuknutí I. světové války neuskutečněný. Interiér chrámu nebyl zmíněnými požáry příliš dotčen a zachoval si neobyčejně ušlechtilý, vznosný barokní charakter až do dnešní doby. Loď je zaklenutá dvěma poli pruské placky oddělenými klenebními pásy, presbyterium jedním polem české placky. Vítězný oblouk je akcentován výrazným klenebním pásem. Klenby lodi i presbytáře jsou svedeny na výraznou, bohatě profilovanou římsu, stěny bohatě členěny pilastry s iónskými zlacenými hlavicemi. Východní stěna presbyteria je pokryta rozsáhlou pseudobarokovou iluzivní malbou, zhotovenou v roce 1930 firmou Břetislav Kafka z Červeného Kostelce. Nad oknem jižní oratoře je vymalován znak města Jilemnice, nad severním erb hrabat Harrachů.

Hlavní oltář pochází z konce 18. století. V novém kostele nejprve sloužil oltář přenesený ze starého kostela. Teprve v roce 1784 byl nahrazen současným s klasicistními prvky. Nad oltářem visí obraz Umučení svatého Vavřince od Dominika Kindermana (1739–1817), za pozornost stojí i soška polychromované gotické Madony (nejstarší hmotná památka města) z počátku 15. století a cínová křtitelnice pod kazatelnou z roku 1545.

Chrám má vynikající akustiku, kterou využívají barokní varhany z roku 1788. U kostela stojí sochy sv. Václava, sv. Barbory a sv. Jana Nepomuckého.

Nové zvony byly pořízeny ze sbírek farníků v roce 1975. Největší zvon je zasvěcen ke cti svatého Vavřince (váží 900 kg), prostřední je Panny Marie (490 kg), malý zvon náleží patronům českých (340 kg).¹⁶⁶

Patronát sv. Vavřince se rozšířil z kostela na celé město a v roce 1819 byl tento světec přidán do znaku města (znak města – strom jilm vyjadřující původ jména), který byl umístěn na věžičce radnice. Tato událost měla velmi slavnostní charakter: 10. srpna v půl osmé ráno vyšly zdejší cechy pod praporce z kostela k radnici, kde převzaly znak města a

¹⁶⁶ Srov. LUŠTINEC Jan: Jilemnice – historická zastavení, Jilemnice: Město Jilemnice, 2000, 141nn.

odebraly se ke kostelu. Zde následovala slavná zpívaná mše svatá. Po mši svaté ve stejném pořádku kráčeli zpět na náměstí a znak byl slavnostně usazen na věž. Následovalo velkolepé pohoštění, které se protáhlo až do časných ranních hodin.¹⁶⁷ (Příloha XIX.)

Vztah k sv. Vavřince dokládá i sousoší sv. Kříže se sv. Janem Nepomuckým a sv. Vavřincem, které získalo dnešní podobu až v roce 1835. Obě umělecky kvalitní sochy stávaly původně na jiném místě. Kříž nechal zhotovit v roce 1799 bohatý pláteník Karel Hrubý s manželkou Annou a umístil jej k cestě do polí. Odtud byl později přemístěn na náměstí a upraven do dnešní podoby. Vedle letopočtu na něm býval i nápis „*Na tvůj hlas, ó Spasiteli, v tmavých hrobích čekáme, mezi tvoje vyvolený poctěny bejt žádáme*“.¹⁶⁸

6.3.4 Příroda

V Krkonoších se nachází i místo, které není spojeno přímo se sv. Vavřincem jakožto zasvětitel sakrálních budov. Jedná se o sevřené svahové údolí mezi Světlou horou a Vlašským vrchem, které se nazývá Vavřincův důl: tato lokalita se nachází v blízkosti Velké Úpy. Protéká tudy Vavřincův potok, na kterém je několik menších vodopádů a kaskád, které však nejsou dobře přístupné.¹⁶⁹

6.3.5 Pout' ke sv. Vavřinci na Sněžce

I když jsou v Krkonoších sv. Vavřinci zasvěceny kostely v Jilemnici a ve Vrchlabí, nejznámější a nejnavštěvovanější pout' k tomuto světcovi se koná na Sněžce. Již od počátku devadesátých let funguje obnovená tradice česko-polské svatovavřinecké pouti. Kaple na Sněžce je vystavěna na polské straně Krkonoš, přesto je zde pravidelně mnoho poutníků z České republiky. Každoročně se pout' k sv. Vavřinci koná 10. srpna. Tak tomu bylo i v roce 2003, kdy se pouti zúčastnilo na tisíc poutníků z české i polské strany, aby tak mimo jiné oslavili 50. výročí polské horské služby a vzpomněli na oběti hor. Mši svatou celebroid královéhradecký diecézní biskup Dominik Duka, OP spolu s několika českými a polskými kněžími. Během mše zazněl kromě českého jazyka také jazyk polský a německý. Uvádím zde úryvek z homilie Dominika Duky, OP, pronesené při této slavnostní příležitosti; „... *Sv. Vavřinec jako věrný služebník svého biskupa splnil jeho příkaz, když měl vydat majetek církve, rozdal ho chudým. A když císař a prefekt si došli pro majetek církve, pak jim ukázal majetek církve; chudé, žebráky, staré a nemocné, vdovy a sirotky se slovy „to je bohatství církve“. A toto jeho gesto, tento jeho čin jako by i dnes se nesl z této*

¹⁶⁷ Srov. LUŠTINEC Jan: Jilemnice – historická zastavení, 137nn.

¹⁶⁸ Srov. LUŠTINEC Jan: Jilemnice – historická zastavení, 164.

¹⁶⁹ Srov. STANĚK Josef: Krkonoše – turistický průvodce ČSSR, Praha: Olympia, 1984, 383.

naší Sněžky do našich zemí: „Bohatstvím církve je člověk.“ Je to především člověk, který potřebuje pomoc, který se nalézá v těžké situaci, v chudobě, v nemoci, opuštěnosti...

Uvědomujeme si, že předci našich sester a bratří německé národnosti, kteří původně kolonizovali naše hory, postavili kapli sv. Vavřince zde na Sněžce. Poselství sv. Vavřince, které potřebuje i náš světadíl, je ono poselství, které Evropě adresuje Svatý otec Jan Pavel II. ve své adhortaci Církev Evropy, kde zavazuje všechny zodpovědné představitele Evropy, aby bránili lidská práva, práva jednotlivce, menšin a národností. Zavazuje naše politiky a státníky v Evropě, aby chránili důstojnost lidského života od počátku až k důstojné smrti, abychom si uvědomovali, že nová Evropa, kterou chceme spoluvytvářet, a jsme zde jako příslušníci tří národů, bude Evropou opravdové úcty k člověku, kde největším bohatstvím je člověk.

Jestliže jsme slyšeli slova evangelia, pak víme, že ona služba Bohu je měřena službou člověku. Právě dnes si připomínáme 50. výročí založení záchranné služby na polské straně Krkonoš. Těch lidí, kteří právě v duchu civilizace Kristovy, civilizace lásky, civilizace sv. Vavřince jednají tak, jak napsal Antoine de Saint Exupéry v knize *Válečný pilot*: Sto horníků riskuje život, aby zachránili jednoho, který je zavalený v dole. A zde zachránci riskují své životy pro turistu, který někdy i nezodpovědně hazarduje bez ohledu na počasí.

Pokud jste vstoupili do kaple sv. Vavřince, pak jste viděli, že nás vítá socha Panny Marie. Panně Marii svěřuje Svatý otec v této adhortaci svou modlitbu, Panně Marii – Matce naděje. A tak uvědomme si, kde je skutečná naděje? Tou nadějí nejsou naše lidské plány, tou nadějí nejsou síla, moc, bohatství a peníze. Tou nadějí je skutečná úcta a láska k člověku, která se zakládá na jednom jediném kroku, který učinil Bůh v Ježíši Kristu, a stal se pro nás, s námi jedním z nás. A proto mohl sv. Vavřinec říci: „To je bohatství církve“.¹⁷⁰

V roce 2005, kdy byl patronem roku tento světec, proudily též 10. srpna poutníci z Čech i Polska, včetně prezidenta ČR republiky Václava Klause, na nejvyšší horu České republiky. Poutní mši svatou celebrouval legnický biskup Stefan Cichy spolu s Dominikem Dukou, OP, biskupem královéhradeckým, arcibiskupem Karlem Otčenáškem a českými i polskými kněžími.

Též i v roce 2007, v den svátku sv. Vavřince 10. srpna, byla sloužena mše svatá pod širým nebem u kaple sv. Vavřince. Trasu z Pece pod Sněžkou doprovázejí pracovníci KRNAP a Horské služby se zajímavým a odborným výkladem o Krkonoších. Tentokrát

¹⁷⁰ Srov. DUKA Dominik: Diecézní biskup – texty, http://www.diecezehk.cz/biskupstvi_dokumenty/-Diecezni_biskup/Snezka-2003.doc, 20. 10. 2008

bylo součástí akce slavnostní otevření nové Poštovny prezidentem ČR Václavem Klausem a slavnostní vysvěcení biskupem Mons. Dominikem Dukou, OP.

Hlavní celebranti se zde každoročně střídají, roku 2008 vyšla řada na královéhradeckého biskupa Dominika Duku, OP, kterého při slavení mše svaté doprovodil biskup legnické diecéze Stefan Cichy. Tím, že letos tato pouť vyšla na neděli, bylo na mši svaté shromážděno kolem tisícovky poutníků. Do průběhu liturgie se aktivně zapojilo sedmdesát mladých lidí z Čech, Litvy, Německa a Španělska, kteří v té době pobývali na mezinárodního setkání v Hradci Králové. Během mše svaté zazněly promluvy obou jmenovaných biskupů a v němčině je doplnil Mons. Anton Otte.

6.4 Místa spojená s úctou sv. Vavřince v jiných částech královéhradecké diecéze

Nelze opomenout ani další místa v královéhradecké diecézi spojená se svatovavřineckým kultem.

6.4.1 Benediktinský klášter s kostelem v Opatovicích

Nejstarší významný doklad úcty v královéhradecké diecézi pochází z Opatovic nad Labem, kde stál čtvrtý nejstarší klášter benediktinů v Čechách s kostelem sv. Vavřince. Až do zničení za husitských válek byl velkým konkurentem kláštera břevnovského.

Několik let před rokem 1086 Mikulec, pán Čenský a dvořan knížete Vratislava II. (1061–1086), vstoupil do řádu sv. Benedikta, vystavěl nad Labem v újezdu hradeckém poustevnu, jež byla nazývána celou Mikulcovou. Usadilo se zde několik benediktinů, kteří spadali pod opatství břevnovské. Asi roku 1086 vyhlásil Vratislav II. celou Mikulcovu za opatství s důstojností prelátskou.

Velkých statků a vzácných svobod nabyly klášter opatovský v první polovině 13. století. V 2. polovině 13. století byl dán základ kostela sv. Vavřince, který byl přestavěný pravděpodobně po roce 1421. Kostel je jednolodní s pravoúhlým presbytářem a věží zakončenou gotickým kamenným jehlanem s cimbuřím.

V polovině 15. století bylo panství kláštera opatovického připojeno ke Kunětické hoře. Od těch dob zůstala větší část statků kláštera při panství pardubickém.¹⁷¹

¹⁷¹ Srov. ZAP Karel Vladislav: Památky archaeologické a místopisné díl 3, Praha: archaeologický sbor Musea království Českého nákladem Matice české, 1859, 188nn.

6.4.2 Děkanský kostel sv. Vavřince v Náchodě

Titulární kostel sv. Vavřince, jehož výstavba začala ve 13. století, se nachází v Náchodě. Pravděpodobně kolem r. 1310 byl vystavěn tento chrám, který převzal funkce od farního kostela sv. Jana Křtitele a ponechal mu vlastnost kostela hřbitovního. Výslovně se však jako farní připomíná až r. 1355.

Kostel je jednodílná orientovaná stavba. Loď kostela je bez přípor, je vyšší než kněžiště a má hrotitá gotická okna. Je zastřešena vysokou sedlovou střechou. Štít střechy na východě přesahuje kněžiště, na západě je tvořen nad římsou štítu dvojstupňovým dvakrát vykrojeným štítem a trojúhelníkem tympanonu štít završujícím. Ve štítu jsou dvě kruhová okénka v kosočtverečných výklencích. Věže nejsou umístěny zcela symetricky k ose kostela. Severní je poněkud vzdálená lodi a má v přízemí sakristii. Věž severní je o něco málo nižší, pravděpodobně dostavěná později. Věže kostela mají nahoře dřevěné bednění s dřevěnými cibulovými báními. Hlavní vstup do kostela je barokním portálem s obloukem.

Gotické kněžiště kostela je 7,6 m široké a 10,4 m dlouhé, je ukončeno pěti stranami osmiúhelníka se čtyřmi hrotitými okny bez kružeb, která jsou v závěrné zdi částečně zazděná. Klenba vysoká 8,7 m se skládá ze závěru a jednoho křížového pole, které odděluje příčné žebro. Klínová žebra klenby spočívají na konzolách v podobě lidských a zvířecích karikatur. Gotická pískovcová žebra kněžiště byla vždy v barvách „boží duhy“ na znamení smíření Hospodina po biblické potopě světa. Síla zdiva v kněžišti je 1,15 m.

Roku 1570 kostel vyhořel a byl částečně přestavěn od stavitele Baltazara Vlacha v letech 1570–1578. Loď byla při té příležitosti sklenuta a vestavěna do ní oratoř a rovněž z vnější strany přistavěno schodiště z náměstí.

Až do roku 1639 stála na místě hlavního oltáře jen pískovcová menza. Dnešní oltářní obraz sv. Vavřince, umístěný vpředu v presbytáři, namaloval r. 1722 Hynek Kapoun z Hradce Králové, obraz v pseudogotickém rámu byl restaurován malířem Gustavem Vackem (Watzkem) z Červeného Kostelce, osobním přítelem Boženy Němcové, v roce 1850. Vacek je také autorem obrazů svaté Anny na postranním oltáři vlevo, svaté Rodiny ve středu kostela vpravo a velké obrazové minulé křížové cesty, která je nyní uložena na půdě děkanství.

Oltářní kříž je krásná řezbářská práce z roku 1859. Na pravé straně presbytáře je barokní dřevěná socha národního patrona sv. Jana Nepomuckého, nalevo socha sv. Jana Křtitele.

U postranního oltáře sv. Anny je umístěna cínová křtitelnice z roku 1463. Křtitelnice je i s víkem, jež vniklo roku 1603, vysoká 1,24 m. Zvonovitý kotel spočívá na třínožce –

třech tlakem značně prohnutých nohách končících nahoře poprsím vousáčů a dole spáry symbolizujícími spoutané d'ábly.

V předsíni kostela nad vchodem připomíná pískovcový znak rod Smiřických, jejichž přispěním byl tento chrám po požáru v letech 1570 – 1578 opraven a přestavěn.

V podempoří vedle oltáře sv. Anny jsou dřevěné sochy sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého.¹⁷²

Slavný náchodský betlém je z roku 1857. Byl pořízen za 200 zlatých. Zhotovil jej plhovský domácí tkadlec a řezbář Karel Beršík (1838–1918). Spolupracoval s ním lidový malíř Josef Hejzlar z Náchoda, který figurky opatřovat polychromií. Některé figurky jsou dílem lidového řezbáře Josefa Martínka z dolejšího Podměstí. V létech německé okupace byly pořízeny nové jesličky (jeskyně – chlév) v umělecké dílně Břetislava Kafky. Dříve bylo zvykem betlém ponechávat nad hlavním oltářem až do svátku Hromnic včetně. Stavba betlému měla svůj pořádek: Na epištolní straně bylo město – paláce. Na evangelijní straně pak byly kopce se stády ovcí a pastýři.

6.4.3 Kostel sv. Vavřince ve Vysokém Mýtě

Dalším kostelem, který nese jméno tohoto světce a pochází (kdy a kdo kostel postavil, není bohužel přesně známo) dle pověsti nejspíše z konce 13. stol. (kostel byl založen s městem) a během 1. poloviny 14. stol. byl nejspíše Karlem Plichtou ze Žerotína dostavěn.

První zmínka o tomto kostele je doložena z roku 1349 při založení litomyšlského biskupství 9. června 1346. Roku 1461 dochází k velkému požáru, kdy vyhořela polovina města i s chrámem. Z kostela zbyla jen jižní věž a část přilehlé jižní lodi s portálem.

Původní stavba byla trojlodní o málo nižší než stavba nová. Po požáru se začalo se stavbou nového kostela. 6. srpna 1774 došlo opět k požáru, při kterém vyhořela velká část města a ani kostel nezůstal ušetřen.

Kostel je postaven v gotickém stylu na nejvyšším místě, skoro u hradeb. Stavba trojlodní, do hlavní římsy 21,5 m vysoká, s dvěma věžemi o pěti patrech v západním průčelí připojenými na boční lodě, se sakristií na jižní a šnekem na severní straně kněžiště, předsíni a kaplí sv. Jana Křtitele přiléhající na severní loď. Jednotlivé části budovy pocházejí z různých dob; nejstarší (rozhraní 13.–14. století) je jižní věž, zdivo jižní lodi s bývalým portálem; kněžiště, sakristie a šnek (z poslední čtvrti 15. století), dále pak loď s přístavky, severní věž a mezivěto a výzdoba vnitřku (z počátku 16. století).

¹⁷² Srov. WIRHT Zdeněk: Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 34, Politický okres Náchodský, 125nn.

Z 10 oltářů je nejvýznamnější velký oltář s obrazem Petra Brandla – Nanebevzetí Panny Marie. Petr Brandl ho původně zhotovil pro Sedlecký klášter, který byl po čase zrušen. Vysoké Mýto oltář odkoupilo a nahradilo tím oltář sv. Vavřince z roku 1728, jenž 1774 shořel. Panna Maria má sepjaté ruce v modlitbě, je obletována andělíčky, kteří nesou oblaka a květinové věnce. Dole jsou apoštolé a ti pozdvihují nesměle svůj zrak právě k tomuto oblaku. V pozadí lesík, vpředu široké schodiště ke hrobu P. Marie. Vzletná kompozice, výtečná perspektiva, kresba správná, šťavnatý a ztemnělý kolorit s ostrými přechody, výraz vystihující zejména extázi apoštolů. Signatura dole v pravém rohu. Snad největší Brandlovo dílo.

Zvony; 1. Vavřinec – výška 1,5 m, průměr 1,65 m, váha 60 centů. Ucha 0,2 m vysoká s maskami lvů, z jejichž tlam vine se akantový list. U koruny nápis dvojřádkový mezi dvěma řádky rokokové ornamentiky, ve spodní kartuše se slabými reliéfy: sv. Jana Nep., Prokopa, monogram MARIA, Václava, Boha Otce, sv. Aloise, Vojtěcha a Josefa. 2. Vavřinec menší – výška a průměr 1 m, váha 20 centů. Ucha 0,2 m vysoká s pletencem. U koruny mezi dvojí řadou stočenou toru a lilií nápis dvojřádkový. Na plášti na jihozápad plaquette: Kalvárie orámovaná stočeným torem a dvojí řadou lilií, ukončeno lomenicí s kytkou. U dolního okraje pás lilií – korunovaný cimbuřím. Výborné dílo i v detailu. V kostelních věžích se nachází ještě dalších 5 zvonů.¹⁷³

6.4.4 Kostel sv. Vavřince v Potštejně

Kult sv. Vavřince je patrný i v Potštejně, kde gotický kostelík zasvěcený sv. Vavřinci stával na dnešním místě již ve 14. století; obnovený v polovině 16. století.

Kolem původního dřevěného kostelíka se nacházel hřbitov, který byl v roce 1790 přeložen ke kostelu sv. Marka. Barokní návrhy pro nový kostel vypracoval již v letech 1772–1773 hrabě Jan Antonín Harbuval de Chamaré. Postaven byl však až v letech 1816–1821 v empírovém slohu stavitelem J. Kurzem z Opočna s pomocí krajského inženýra J. Braunera. Kostel je jednolodní, obdélníkový, s presbytářem uzavřeným uvnitř půlkruhu, se sakristií v ose a s hranolovitou věží v západním průčelí. Nad vchodem v průčelí jsou erby hraběcí rodiny. Na hlavním oltáři je obraz svatého Vavřince od Antonína Machka (1819).¹⁷⁴

¹⁷³Srov. WIRTH Zdeněk, Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 16, Politický okres Vysokomýtský, 106nn.

¹⁷⁴Srov. BAUER František, Potštýnské zátiší a výletní místa v jeho okolí, Praha: J. R. Vilímek, 1891, 5nn.

6.4.5 Ostatní kostely

Kult sv. Vavřince se začal šířit ve 14. století. Např. v Řepníkách stával původní kostel sv. Vavřince již r. 1350, v r. 1677 byl filiálním. V letech 1782–1783 původní kostel zbourán a vystavěn nový. Konventionelní budova barokní, jednolodní, orientovaná. Stěny zvenčí lisenovány, kryt šindelový se sanktusem. Kněžiště polokruhem zakončeno, s dvěma širokými okny; na jihu přistavěna klenutá sakristie. Loď podélná s vyplněnými kouty; dva páry oken a vchod s moderní předsíní. Loď na kněžiště připojena bez triumfálního oblouku, celý prostor kryt plochým stropem. Na západě dřevěná kruchta. Hlavní oltář barokní, sloupový, korintského řádu s novým obrazem, nad ním sochy Mojžíše a sv. Trojice. Kazatelna rokoková. V lodi barokní sochy Ježíše a P. Marie v životní velikosti.¹⁷⁵

Další kostel též ze 14. století se nachází v Květné; první zmínky o kostele jsou z roku 1350, kdy patřil filiálně do Karle, od roku 1860 byl farní a nyní je opět filiální ke Karle. Roku 1908 byl kostel přestavěn. Jedná se o prosté stavení z lámaného kamene tvořící obdélník 12,9 m dlouhý a 7,16 m široký, k jihovýchodu směřující, s šindelovým sedlem, pod střechou prkenné roubení. Čtyřboká věž, v přízemí zděná, v patře z prken roubená, pokrytá osmibokou střechou s bání. Na dubových dveřích pasy a zámek gotický. Tabulkový strop z r. 1751 pokryt hrubou malbou. Zařízení barokní. Na jednom ze zvonů, z roku 1677, můžeme vidět na plášti reliéf sv. Vavřince a Kalvárie.¹⁷⁶

O kostele sv. Vavřince v Seči u Chrudimi máme též první zmínky ve 14. století; plebánie r. 1350; v 17. a 18. století filiální do Bojanova; r. 1787 zřízena lokálie. Kostel postaven nákladem Karla Záruby z Hustiřan asi r. 1620 dostavěn. Sakrální zděná budova stojí na prostranném náměstí; skládá se z dlouhého presbyteria, třemi boky osmiúhelníky zavřeného, a lodí, zevně čtverhranné; před ní věž; kol do kola běží římsa renesanční; pilastry nárožní kvádrového ve způsobu renesančním; v presbyteriu velká polokruhem zavřená okna. Postranní vchod okrouhle sklenutý, po jeho stranách znak Zárubovský a Waldštejnský.¹⁷⁷

K dalšímu rozvoji kultu došlo v době barokní. Nynější kostel sv. Vavřince v Teplicích nad Metují, byl postaven v r. 1724 za neploletí hraběte Jana K. Straky z Nedobyli. Farním se stal v roce 1782. Ale již v 15. století zde stával dřevěný kostelík.¹⁷⁸

¹⁷⁵Srov. WIRTH Zdeněk, Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 16, Politický okres Vysokomýtský, 188.

¹⁷⁶Srov. MATĚJKA Bohumil, ŠTĚPÁNEK Josef: Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století..[díl] 29, Politický okres Litomyšlský, 14nn.

¹⁷⁷Srov. CHYTIL Karel: Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století, XI Politický okres Chrudimský, 194nn.

¹⁷⁸Srov. CECHNER Antonín: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Broumovském, Praha 1930, 305.

Farní kostel v Čenkovicích stojí uprostřed hřbitova, obehnaného zdí. Archivní údaje stvrzují, že v roce 1636 byl na Mlýnském kopci postaven spolu se hřbitovem dřevěný kostel zasvěcený mučedníku svatému Vavřinci. Farnost spadala pod duchovní správu v Jablonném nad Orlicí. Za vlády císaře Josefa II. byl roku 1782 vystavěn zděný kostel.

Kostel je orientovaná stavba sálová s kněžištěm třemi stranami uzavřeným a věží nad průčelím. Průčelí má uprostřed mírně vystupující risalit se skosenými rohy. Uprostřed hlavní vchod s kamennou zárubní, na jejíž supraportě je dvakrát letopočet 1782. Nade dveřmi římsa se vztyčenými úseky, mezi nimiž liechtensteinský erb na drapii s korunou. V krajních polích průčelí dole výkleny se sochami sv. Petra a Pavla s odznaky v prohnutých postojích.

Hlavní oltář; na hranolovité, zděné mense stojí dvouetážový tabernákl zvlněného obrysu a ukončený římsou, uprostřed vypjatou. Po stranách tabernáklu křídla, první pár úzký, druhý širší, vroubený boltci a hřebínky, se zasazenými relikviáři v rokajových rámech. Na úseku římsy putti, nesoucí svícny. Nad svatostánkem beránek na knize se svatozáří.

Nad oltářem na zdi zavěšen obraz umučení sv. Vavřince. Na obraze světec v albě a růžové dalmatice pokleká levým kolenem na rošt, naklání se a hledí, rozpínaje ruce, k nebesům, odkud andělíček přináší korunu a palmu.

Monstrance stříbrná, částečně zlacená, tepaná, 70 cm vysoká, noha o půdorysu zvlněného oválu vystupuje malým profilem a značnějším konkávním zářezem, zdobeným svíslými rýhami, k vrchní části znovu vyduté a rozdělené na čtyři pole čtyřmi vystupujícími žebry s boltci, hřebeny a hřebenatkami. Pole jsou střídavě vyplněna hrozny a růžemi na mušlovitých kartuších. Ořech vázovitý zploštěný s okrajem vykrojeným, nad ním tepaný reliéf sv. Vavřince. Schránka vroubena rámem z boltců, hřebenatky, rokajů, hroznů. Za ním druhý rám stříbrný, tvořený mřížkou z kroužků a lemovaný podobnými motivy jako vnitřní rám a hlavami andělků vysoko tepanými. Nahoře monogram IHS s třemi hřeby. Vzadu rám paprsků, Pražský punc první poloviny 18. stol.¹⁷⁹

Kaple sv. Vavřince na Lysci, vršku asi 5 minut vzdáleném od Cerekvice. Kaple vystavěna v druhé polovině 17. století. Zevně prostá, omítaná stavba, stojí na obdélném půdorysu; o kamenný hladký trnož opírá se v každé stěně čtvero toskánských pilastrů, které nesou hlavní římsu. Ze stanové střechy (šindelové) vyčnívá osmiboký sanktusník, krytý též šindelem. Zajímavě je řešení vnitřek, 10,30 m dlouhý a 9,50 m široký. V každém

¹⁷⁹Srov. CIBULKA Josef, SOKOL Jan: Soupis památek historických a uměleckých v okrese lanškrounském, 1935, 31nn.

ze čtyř koutů vestavěna jest malá kaplička, přes roh okosena, čímž vzniknou kolem oken čtyři valenou klenbou zaklenuté pásy, otvírající se do kaple čtyřmi lunetami; prostora mezi lunetami sklenuta klášterní klenbou. Výprava je zcela jednoduchá. Na oltáři stojí dřevěná soška sv. Vavřince a po stranách na konsolkách soška sv. Františka a sv. Barbory.¹⁸⁰

6.4.6 Zaniklá církevní stavba v Broumově

V diecézi nalezneme i stavby, které byly původně zasvěceny sv. Vavřinci, ale dnes již neslouží původnímu účelu. V Broumově u „horní brány“ stával v 15. století kostel sv. Vavřince; ale již před 30letou válkou byl opuštěn. Teprve v r. 1679 byl péčí bratrstva Bolestné Matky Boží znovuzřízen a posvěcen ke cti sv. Vavřince. Po uzavření kostela v roce 1785 koupil ho r. 1790 soukeník Václav Tölg a přestavěl ho v byty. V letech 60. 19. století upravil ho Josef Birke v hostinec s tanečním sálem „U Hulána“. Od roku 1870 získal ho koupí Adolf Brožovský z Pravoslavů. Nyní se jedná o nájemný dům, z něhož je původní účel úplně setřen.¹⁸¹

6.4.7 Sochy sv. Vavřince

Sochy sv. Vavřince nalezneme jak v kostelech, tak na volných prostranstvích, zejména u cest. Socha sv. Vavřince se nachází pod kůrem v kostele sv. Anny v Trpíku. Socha je dřevěná, polychromovaná, 70 cm vysoká. Světec v dalmatice s rožněm. Zhotovená v 18. století, rázu lidového.¹⁸²

Jedna ze soch, postavených podél cesty z Knírova do Vysokého Mýta nákladem manželů Josefií, znázorňuje sv. Vavřince (druhá sv. Josefa). Na podobných podstavcích, trojbokých s konkavními stranami (obstavených diagonálně pilastry dole ve voluty stočenými, ozdobených festony neb listem akanthovým a korunovaných oblomovanou římsou) stojí sochy slušně tesané, živých postavů a bohatě řasněných rouch, dobře zachované. Celek měří 4 m a je zřejmě z roku 1741.¹⁸³

I podél cesty na trase z Hořic v Podkrkonoší do Hradce Králové (asi 20 min. od Hořic) nalezneme velmi zdařilou sochu sv. Vavřince z roku 1833; jedná se o kopii sochy sv. Vavřince z mariánského sloupu v Hradci Králové. Na barokním podstavci vytesán

¹⁸⁰Srov. CECHNER Antonín: Soupis památek historických a uměleckých v Království Českém od pravěku do počátku 19. století. [díl] 19, Politický okres Královéhradecký, 22nn.

¹⁸¹Srov. WIRHT Zdeněk: Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století.[díl] 34, Politický okres Náchodský, 141.

¹⁸²Srov. CIBULKA Josef, SOKOL Jan: Soupis památek historických a uměleckých v okrese Lanškrounském, 1935, 209.

¹⁸³ Srov. WIRTH Zdeněk, Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století.[díl] 16, Politický okres Vysokomýtský, 65.

vpředu podvojný znak, v jehož levém štítu kohout napravo obrácený, dle kterého lze soudit, že dala sochu zhotovit paní Minická z Minic, choť J. Sossnovce z Vlkova.¹⁸⁴

¹⁸⁴ Srov. CECHNER Antonín, Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Novopackém, V Praze: nákladem Archeologické kommisise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění: 1909, 56nn.

7 Další projevy úcty ke světcům v královéhradecké diecézi

Vedle kostelů, kaplí a soch, o kterých je pojednáno jednotlivě, se v diecézi setkáváme i dalšími projevy úcty k těmto světcům.

7.1 Poutní a mešní písně

Neodmyslitelnou součástí této úcty jsou poutní a mešní písně. V minulém století se jednalo spíše o lidovou zbožnost, jak nám dokazuje modlitební knížka, jejíž součástí je i zpěvník. Knížka vyšla roku 1909 speciálně pro královéhradeckou diecézi; obsahuje modlitby na dny jednotlivých světců, tudíž i ke světcům výše uvedeným. Jsou zde i písně zpívané speciálně ve výroční dny, tedy o poutích. Z našich patronů jsou zde v nejhojnějším počtu uváděny písně k sv. Janu Nepomuckému, opěvující světce jako strážce zpovědního tajemství, zpívané zejména v čase májovém.¹⁸⁵

Od konce 20. století se o poutních slavnostech zpívají písně našich současníků. Jsou to písně, které složil Jiří Strejc, hudební skladatel, varhaník, pedagog, sbormistr a dirigent působící v Hradci Králové. V letech 1957–2001 působil jako ředitel kůru a varhaník katedrály Sv. Ducha v Hradci Králové. Roku 1997, v jubilejním roce 1000. výročí mučednické smrti sv. Vojtěcha, složil píseň na jeho oslavu, kterou otextovala M. Jirásková: v písni se prosí o sílu, kterou nám má pomoci vyprosít sv. Vojtěch, s kterou máme věřit, doufat, žít a umírat. Roku 2003 byla složena píseň na oslavu sv. Klimenta, na kterého se obracíme jakožto na ochránce církve a kněží, od stejných autorů. O rok později složil Zdeněk Pololáník, český hudební skladatel, varhaník a pedagog působící v Ostrovačicích, a Eucherie Křivánková otextovala píseň k slávě sv. Klimenta. V témže roce vznikla i píseň k oslavě sv. Jana Nepomuckého od stejných autorů, téma zpovědního tajemství zůstává po staletí stejné.¹⁸⁶

7.2 Kult svatých v dnešní době

Kult svatých v dnešní době je patrný ze Sedmiletého pastoračního programu diecéze, který vytvořil diecézní biskup ThLic. Dominik Duka v roce 2002 na žádost Svatého otce Jana Pavla II. Diecézní biskup se nechal inspirovat „*Desetiletím duchovní a mravní obnovy národa*“, které vždy stanovilo patrona jednotlivých roků, což ho přivedlo k výběru sedmi patronů, kteří se stávají výzvou či modelem pro duchovní život. Sv. Anna je patronkou roku 2003, sv. Jan Nepomucký se stal patronem roku 2004, rok následující je svěřen do

¹⁸⁵ Srov. Oltář: poučná a modlitební kniha i zpěvník pro diecézi královéhradeckou, Hradec Králové: Biskupská konzistoř, 1909, 252nn.

¹⁸⁶ Srov. Kancionál: společný zpěvník českých a moravských diecézí s dodatkem pro diecézi královéhradeckou, 31. vyd. Praha: Katolický týdeník 2004, 638nn.

ochrany sv. Vavřince. Sv. Vojtěch je vyhlášen patronem roku 2007 a sv. Klimentu I. byl svěřen rok následující. Ze Sedmiletého pastoračního programu je patrné, že úcta k těmto světcům je diecéznímu biskupu velmi blízká. (Příloha XX.)

Velmi důležitým hlediskem úcty k jednotlivým světcům je zasvěcení jednotlivých kostelů. Ti, kdo přinášeli křesťanství do zemí pohanských, zasvěcovali kostely nejraději těm svatým, kteří byli nejvíce ctěni ve vlasti, ze které kazatelé přišli. To je patrné ze zasvěcení sakrálních budov sv. Klimentu na území královéhradecké diecéze. Kaple sv. Klimenta v Hradci Králové a farní kostel v Dobřenicích jsou jediné dvě stavby zasvěcené tomuto světcovi. Sakrální stavby se nacházejí na tzv. cyrilometodějské cestě, která, jak se traduje, vede po stopách sv. Cyrila a sv. Metoděje (Řím, Velehrad, Nitra). Dále na území pod jurisdikcí Biskupství královéhradeckého nalezneme 45 kostelů či kaplí zasvěcených sv. Janu Nepomuckému, sv. Vojtěchu je pod ochranu svěřeno 10 sakrálních budov. Pro přehlednost zde uvádím i počty kostelů v diecézi zasvěcených sv. Anně, a to v počtu 43, a sv. Vavřinci, kde se jedná o 27 kostelů v celé královéhradecké diecézi. (Příloha XXI.)

Závěr

Královéhradecký biskup Dominik Duka, OP označuje úctu k diecézním patronům a světcům, jimž se tato práce věnovala, za pilíř diecézní spirituality. Diecézní patroni mají být podle něho pro věřící královéhradecké diecéze výzvou a modelem pro jejich duchovní život. Některé poznatky, k nimž předložená práce dospěla, však kladou nejeden otazník v souvislosti s biskupovým úsilím zdůraznit význam těchto světců, jako patronů diecéze.

Úcta k těmto patronům má v posledních desetiletích spíše klesající tendenci. Nezdá se, že by pro katolíky ve východních Čechách byla úcta k těmto světcům příliš důležitá. Ačkoli se lze při pontifikálních bohoslužbách setkat se jmény sv. Klimenta, sv. Jana Nepomuckého, sv. Vojtěcha, sv. Anny, sv. Vavřince v průběhu eucharistické modlitby, při jiných příležitostech už tomu tak nebývá.

Kult sv. Klimenta byl nejrozšířenější na počátku dějin královéhradecké diecéze a svého vrcholu dosáhl na začátku 18. století, kdy se v diecézi "osvědčil" jako přímluvce při morové epidemii a kdy jej posléze biskup Jan Adam hrabě z Mitrovic prohlásil za patrona diecéze. V pozdější době je však na území diecéze úcta ke sv. Klimentu mizivá, což dokládá i minimum památek vztahujících se ke svatoklimentskému kultu. Navzdory pokusu oživit svatoklimentský kult mj. znovuotevřením kaple sv. Klimenta v těsné blízkosti královéhradecké katedrály Sv. Ducha, obnovou slavení svátku tohoto hlavního patrona diecéze jako liturgické slavnosti či publikací knihy o sv. Klimentu nelze říci, že by úcta k tomuto světci nacházela v diecézi silnou odezvu.

S úctou ke sv. Janu Nepomuckému je tomu podobně. Lidová zbožnost 18. století závisela na dobové potřebě obklopit se kultem přímluvců a zastánců proti nepřízni osudu, přírody a zejména proti národnímu útlaku, a tak byl sv. Jan Nepomucký na základě úcty prostého lidu prohlášen roku 1771 biskupem Heřmanem Hanibalem hrabětem z Blümengenu za patrona královéhradecké diecéze. Úcta k tomuto světci se rozšířila již před světcovou beatifikací a kanonizací; již z této doby pochází množství soch a staveb na území diecéze, mezi jinými seminární kostel sv. Jana Nepomuckého v Hradci Králové. Tuto úctu je však zapotřebí nahlížet v širším kontextu, neboť přesahuje výrazným způsobem hranice diecéze. Sv. Jan Nepomucký se stal patronem Čech. Úcta k němu hranice Čech přesáhla, o čemž svědčí památky po celé Evropě i v zámoří. Nelze tedy říci, že úcta ke sv. Janu Nepomuckému byla v diecézi patrnější než v ostatních diecézích Čechách a Moravy. V současné době však svědčí o někdejší mimořádném charakteru tohoto světce poutní mše svatá sloužená každoročně před bývalým seminárním kostelem, a nelze ji však považovat za nijak živou. Tato situace ovšem odpovídá i poklesu

popularity svatojanského kultu i jinde v Čechách a ve světě.

Svatovojtěšská úcta se ovšem na rozdíl od předchozích dvou světců začíná utvářet na území diecéze až v posledním století. Rodiště sv. Vojtěcha, Libice nad Cidlinou, je součástí královéhradecké diecéze až od roku 1784, přesto barokní doba přešla sv. Vojtěcha téměř bez povšimnutí. Ke snaze o oživení kultu dochází pouze ve výroční roky mučednické smrti sv. Vojtěcha, což dokumentuje např. pojmenování budov zřizovaných diecézí (Adalbertinum 1947, Nové Adalbertinum 1997).

K rozvoji úcty sv. Vojtěcha v místě jeho údajného rodiště dochází až na samém sklonku 20. a na počátku 21. století. Názornou deklarací rozvoje této svatovojtěšské úcty jsou každoroční setkání věřících přímo na Libici. K tomuto rozvoji nedochází ovšem přirozenou cestou z přání prostého lidu, ale na základě vytvořených podnětů z řad církevních představitelů. Sv. Vojtěch nebyl prohlášen za patrona diecéze ani z podnětu lidové úcty, ani oficiálním způsobem. V současnosti je však za patrona diecéze označován na základě územní příslušnosti Libice - coby jeho rodiště - ke královéhradecké diecézi.

Sv. Anna je dle tradice patronkou rodiny, a tak i v Orlických horách jsou na paměti rodinná pohoda, péče o děti. Počátky kultu sv. Anny lze vystopovat v Rokytnici v Orlických horách v průběhu 17. století, kdy majitel panství prohlásil po ničivém požáru sv. Annu za patronku města a kdy byla následně v průběhu 18. století k její počtě postavena ve městě kaple. Přestože diecézní biskup Dominik Duka, OP uvádí v současnosti sv. Annu jakožto patronku celých Orlických hor, i když její patrocinium se ani historicky nijak významně nerozšířilo. Až do současnosti se udržely zbytky svatoanenských poutí, z nichž nejvýznamnější jsou poutní slavnost v Rokytnici v Orlických horách a na Anenském vrchu; návštěvnost těchto poutních míst ovšem pomalu upadá.

Podobný charakter lze přisoudit i místní úctě ke sv. Vavřinci coby ochránci Krkonoš, které tvoří nejsevernější část diecéze. Kaple na Sněžce zasvěcená sv. Vavřinci byla postavena v 17. století, kdy započal i kult sv. Vavřince v této oblasti. V posledních letech došlo k obnovení svatovavříneckých poutí na Sněžce. Tuto pouť sice navštíví každoročně kolem tisíce návštěvníků, avšak lze opravdu říci, že se jedná o projev úcty ke sv. Vavřinci či o potřebu těchto poutníků dojít si pro přimluvu ke sv. Vavřinci? Nebo je jejich účast motivovaná spíše touhou zúčastnit se akce, na které promluví královéhradecký a legnický diecézní biskup a již se zúčastní současný český prezident Václav Klaus? Z výsledků této práce se spíše zdá, že úcta ke sv. Vavřinci v nejvyšším českém pohoří živá není a že tento projev svatovavříneckého kultu je spíše plodem iniciativy „shora“ než spontánním projevem lidové úcty. Oficiální podpora úcty ke sv. Vavřinci jakožto patronu Krkonoš

však zřejmě navazuje na historickou lidovou úctu, jejíž současná podoba je u prostých věřících slabá. Nepodařilo se ani prokázat, že by sv. Vavřinec kdy byl oficiálně vyhlášen patronem Krkonoš.

Historický vývoj úcty k patronům na území diecéze odpovídá v zásadě vývoji úcty ke světcům na našem území obecně. Narozdíl od předchozích období se dnes už lidé neobrací na světce jako na své přímluvce a ochránce proti nepřízni osudu či přírody. Životní situace obyvatelstva se změnila a spolu s pokrokem na poli medicíny a ve změněné společenské situaci se změnily i prostředky, jichž lidé využívají, aby obstáli v krizové situaci. Stejně tak lidé nacházejí jiné způsoby identifikace s vlastním národem a s katolickou církví. Přesto úcta ke svatým a prosby o jejich přímluvu jsou důležitou součástí duchovního života věřících, neboť právě jejich život nám ukazuje, že chybujícího a hříšného člověka Bůh zve do svého společenství.

Použité prameny, literatura, stati z periodik a internetu

Použité prameny

ADAM Petr: Statuta Katedrální kapituly při chrámu Svatého Ducha v Hradci Králové, Hradec Králové: Biskupství královéhradecké, 2004, 95 s. ISBN 80-86036-70-7.

Almanach Tisová 1900–2000, Tisová: Obecní úřad Tisová 2000, 143 s.

BRUNO Z QUERFURTU: Život svatého Vojtěcha - Legenda Nascitur purpureus flos, Praha: Zvon, 1996, 158 s. ISBN 80-7113-185-7.

BRYNYCH Edvard Jan Nepomucký: Cesty, kterými šel český národ v dobách slávy, úpadku a nového vzkříšení: Dějinný vývoj českého národa od dob nejstarších až do doby nejnovější, jak jej českoslov. mládeži vypráví vlastenecký biskup Eduard Brynych, Praha: Ústřední sekretariát čsl. strany lidové, 1933, 71 s.

DE VORAGINE Jakub: Legenda aurea. 2. přepracované vyd. Praha: Vyšehrad, 1998, 444 s. ISBN 80-7021-272-1.

HANISCH Václav: Přepis kroniky města Rokytnice v Orlických horách: archiv města Rokytnice v Orlických horách, Okresní archiv v Rychnově nad Kněžnou, inv. číslo 5; kniha č. 1; karton č. 1.

KAŠPAR Karel Boromejský: Pastýřský list o sv. Janu Nepomuckém, Hradec Králové: Tiskové družstvo Adalbertinum, 1925, 20 s.

Oběžník z 2. ledna 1714, podepsaný generálním vikářem Tobiasem Josefem Neumanem, Státní okresní archiv v Hradci Králové, Biskupská konzistoř HK II. – Knihy: Nařízení a dekrety královéhradeckého biskupa a konzistoře, nařízení panovníka a českého místopředsednictví (1705–1722) „Publicationes ab Anno 1705 ad Annum 1722“ in č. 37.

Oběžník z 28. prosince 1771, podepsaný generálním vikářem Janem Sebastianem Lierem, Státní okresní archiv v Hradci Králové, Biskupská konzistoř HK II. – Knihy, Pastýřské listy biskupů, dekrety generálního vikáře a biskupské konzistoře (1716) 1722–1781 „Decreta Episcopalia“ in č. 33.

SKÁLA V [...]: Proti potupám sv. Jana Nepomuckého, 2. vydání, Hradec Králové : Biskupské tiskárny, 1920, 16 s.

Slovo biskupů ke vstupu České republiky do Evropské unie, 25. dubna 2004, Acta Curiae Reginae Gradecensis 4/2004, 54–55.

SUŠIL František: Spisy sv. otcův apoštolských a Justina mučedníka, 3. vydání, Praha: Kněhhtiskárna Cyrillo-Methodějská, 1874, 460 s.

VOJÁČEK Metoděj: Pomněnky z 900letého jubilea sv. Vojtěcha slaveného roku 1897, Praha: Cyrill-Methodějská knihtiskárna V. Kotrba, 1899, 164 s.

Použitá literatura

BARTŮNĚK Václav: Solunští bratři, Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1962, 243 s.

BAUER František, Potštýnské zátiší a výletní místa v jeho okolí, Praha: J. R. Vilímek, 1891, 179 s.

BIENENBERG Josef Carl von: Dějiny města Hradec Králové díl II., Hradec Králové, 1968. Nestr. Rukopis.

BOROVÝ Karel: Sv. Jan Nepomucký, mučedník a hlavní patron království českého, Praha: Kněhtiskárna Cyrillo-Methodějská, 1878, 295 s.

BUBEN Milan: KUČERA Rudolf: KUKLA Otakar: Svatí spojují národy, 2. rozšířené vydání, Praha: Panevropa, 1995, 195 s. ISBN 80-85846-00-4.

CECHNER Antonín: Soupis památek historických a uměleckých v Království Českém od pravěku do počátku 19. století. [díl] 19, Politický okres Královéhradecký, Praha: Archeologická komise při České Akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění: 1904, 195 s.

CIBULKA Josef, SOKOL Jan: Soupis památek historických a uměleckých v okrese lanškrounském, Praha: Archeologická komise při České akademii věd a umění, 1935, 290 s.

CHYTIL Karel: Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století, XI Politický okres Chrudimský, Praha: Archeologická komise při České akademii císaře Františka pro vědy, slovesnost, umění, 1900, 223 s.

ČTVERÁK Vladimír aj: Encyklopedie hradišť v Čechách, Praha: Libri, 2003, 431 s. ISBN 80-7277-173-6.

FINK Zdeněk: Církevní stavby v Hradci Králové – Nové Adalbertinum, Hradec Králové: Garamond, 2000, 35 s.

FLÉGL Emil: Průvodce Vrchlabím, Vrchlabí: Jos. Krbal, 1946, 44 s.

HEYDUK Josef: Svatí církevního roku, Praha: Vyšehrad, 2001, 237 s. ISBN 80-7021-385-X.

HRUBÝ Vladimír: Katedrála Sv. Ducha, Kaple sv. Klimenta, Biskupská rezidence. Hradec Králové: Garamon, 2002, 181 s. ISBN 80-86472-10-8.

KADLEC Jaroslav: Svatý Jan Nepomucký, in Bohemia Sancta. Životopisy českých světců a přátel Božích. Praha: Zvon, 1989, 293 s.

KADLEC Jaroslav: Přehled českých církevních dějin I., Praha: Zvon, 1991, 332 s. ISBN 80-7113-004-4.

KADLEC Jaroslav: Přehled českých církevních dějin II., Praha: Zvon, 1991, 281 s. ISBN 80-7113-003-6.

Kancionál: společný zpěvník českých a moravských diecézí s dodatkem pro diecézi královéhradeckou, 31. vyd. Praha: Katolický týdeník 2004, 654 s. ISBN 80-86615-05-7.

Krkonoše: příroda – historie – život, Praha: Baset, 2007, 863 s. ISBN 978-80-7340-104-7

LUŠTINEC Jan: Jilemnice – historická zastavení, Jilemnice: Město Jilemnice, 2000, 223 s. ISBN 80-238-6376-2.

LOKVENC Theodor: Toulky krkonošskou minulostí, Hradec Králové: Kruh, 1978, 267 s.

MALINA Jiří: Královéhradecké obrázky díl druhý, Hradec Králové: Josef Hruža, 2006, 175 s. ISBN 80-903021-4-9.

MATĚJKA Bohumil, ŠTĚPÁNEK Josef: Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století [díl] 29, Politický okres Litomyšlský, Praha: Archeologická kommise při České akademii císaře Františka pro vědy, slovesnost, umění, 1908, 163 s.

MAXOVÁ Ivana, NEJEDLÝ Vratislav, ZAHRADNÍK Pavel : Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okrese Rychnov nad Kněžnou, Praha: Státní ústav památkové péče, 1999, 139 s. ISBN 80-86234-04-5.

MAXOVÁ Ivana, Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okrese Ústí nad Orlicí, Praha: Státní ústav památkové péče, 1998, 195 s. ISBN 80-86234-00-2.

NĚMEC Jaroslav: Nové profily světců v Liturgickém kalendáři, Olomouc: Maticе Cyrilometodějská, 2005, 245 s. ISBN 80-7266-204-X.

NOVÝ Rostislav, SLÁMA Jiří: Slavníkovci ve středověkém písemnictví, Praha: Vyšehrad, 1987, 471s.

Oltář poučná a modlitební kniha i zpěvník pro diecézi královéhradeckou, Hradec Králové: Biskupská konzistoř, 1909, 372 s.

PIŤHA Petr: Sv. Kliment Římský patron diecéze a města Hradce Králové, České Budějovice: Studio Gabreta, 2004, 175 s. ISBN 80-86610-13-6.

POCHE Emanuel: Soupis památek historických a uměleckých okrese Královédvorském, Praha: Archeologická komise při České akademii věd a umění, 1937, 371 s.

RABYŠKA Jan: Kostelec nad Orlicí aneb Památky města Kostelec nad Orlicí dle nejstarších poznámek až do ukončení roku 1888, v Rychnově nad Kněžnou 1889, 88 s.

REJZEK Jiří: Český etymologický slovník, Voznice: Leda, 2004, 752 s. ISBN 80-85927-85-3.

SCHAUBER Vera: Rok se svatými, 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, 383 s. ISBN 80-7192-304-4.

SEKYRKA Tomáš, BOLOŇSKÝ Stanislav, JANŽURA Petr: Svatý Vojtěch – život a smrt mučedníka, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, 102 s. ISBN 80-7192-187-4.

SCHLENZ Johann E: Geschichte des Bistums und der Diözese Leitmeritz. I. teil. Warnsdorf : Ambros Opitz, 1912, 500 s.

STANĚK Josef: Krkonoše – turistický průvodce ČSSR, Praha: Olympia, 1984, 383 s.

ŠEBESTA Zdeněk: Pověsti a příběhy Rychnovska, Sv. 2. Rychnov n. Kněžnou: Okresní muzeum Orlických hor, 1991, 60 s.

TUREK Rudolf: Počátky české vzdělanosti, Praha: Vyšehrad, 1988, 232 s.

TUREK Rudolf: Slavníkovci a jejich panství, Hradec Králové: Kruh, 1982, 180 s.

TUREK Rudolf: Svatý Vojtěch, in: Bohemia Sancta. Životopisy českých světců a přátel Božích, Praha: Zvon, 1989, 293 s.

VLČEK Emanuel: Jan z Pomuku (Sv. Jan Nepomucký), Jeho život, umučení a slavné působení ve světle současné historie a antropologie, Praha: Vesmír, 1993, 80 s. ISBN 80-901131-3-3.

VLNAS Vít: Jan Nepomucký, česká legenda, Praha: Mladá fronta, 1993, 282 s. ISBN 80-204-0358-2.

WIRTH Zdeněk, Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století. [díl] 16, Politický okres Vysokomýtský, Praha : Archeologická kommise při České akademii císaře Františka pro vědy, slovesnost, umění, 1902, 245 s.

WIRHT Zdeněk: Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku 19. století. [díl] 34, Politický okres Náchodský, Praha : Archeologická kommise při České akademii císaře Františka pro vědy, slovesnost, umění, 1910, 212 s.

VOPŘADA David: Kaple sv. Klimenta v Hradci Králové (zápočtová práce z dějin umění na KTF UK) Praha 2001, pro manuscripto – nepublikováno.

ŽEROVNICKÁ Eva, ŠIMEK Vladimír: Biskupský seminář, in: Soupis kostelů v Hradci Králové, Hradec Králové: Společnost ochránců památek ve východních Čechách, 1994, 49 s.

ZAP Karel Vladislav: Památky archaeologické a místopisné díl 3, Praha: archaeologický sbor Musea království Českého nákladem Matice české, 1859, 188 s.

Použité stati ze sborníků a periodik

BENKO Marián: Svatá Anna – 9. díl seriálu o čtení obrazů, in: Informace Královéhradecké Diecéze 9 (2003), 5.

BOHÁČ Zdeněk: Patrocinia v Čechách v době předhusitské a barokní, in: Pražské arcibiskupství 1344 – 1994, Praha: Zvon, 1994, 164–177.

BURÝŠEK Josef: Seminární kostel sv. Jan Nepomuckého v Hradci Králové, in: Časové úvahy 5–6 (1942), 29–41.

KOZEL Václav: Za sv. Janem Nepomuckým, in Časové úvahy 8 (1940), 197–228.

KOSTÍLKOVÁ Marie: Oltářní tumba v kapli sv. Vojtěcha, nález ostatků sv. Vojtěcha roku 1880 a jejich další osudy, in: Svatý Vojtěch – sborník k miléniu, Praha: Zvon, 1997, 141–168.

KOŘÁN Ivo: Baroko pod Orlickými horami, in: Orlické hory a Podorlicko 3 (1970).

NEUVIRT František: Co nám připomíná měsíc mariánský a svatojánský, in: Časové úvahy 5–6 (1942), 26–27.

NEUVIRT František: Zprávy a událostí z diecéze, in: Časové úvahy 5–6 (1942), 61.

POLC Jaroslav V: Svatovojtěšské oslavy v roce 1947, in: Svatý Vojtěch – sborník k miléniu, Praha: Zvon, 1997, 197–225.

POSPÍŠIL Ctirad Václav: Trojice - Partikulární církve - Inkulturace, in: O služebném kněžství; II. Diecéze, partikulární církve – 340. výročí založení královéhradecké diecéze, Svitavy: Trinitas 2006, 159–185.

POSPÍŠIL Ctirad Václav: Problematika partikulární církve v současné eklesiologii a její význam pro život diecéze, in Identita církve – identifikace s církví, Svitavy: Trinitas 2002, 70–79.

ROYT Jan: Poutní místa a milostné obrazy či sochy v diecézi královéhradecké, in Lidová zbožnost ve Východních Čechách a v Kladsku, Náchod: Státní galerie, 1997, 7–23. ISBN 80-85057-54-9.

ROYT Jan: Legendární podání o životě a působení svatého Vojtěcha, in: Sv. Vojtěch : tisíc let svatovojtěšské tradice v Čechách, Praha: Národní galerie, 1997, 11.

ROYT Jan: Renesanční a barokní ikonografie sv. Votěcha, in: Svatý Vojtěch – sborník k miléniu, Praha: Zvon, 1997, 114–131.

ZRŮBEK Rudolf: Poutní místa v kraji Orlických hor, in: MACH Jiří: Křesťanství v Podorlicku, Rychnov nad Kněžnou: Statní okresní archiv v Rychnově nad Kněžnou a Městské muzeum v Dobrušce, 2000, 201–205.

Internetové zdroje:

DUKA Dominik: Diecézní biskup – texty,
http://www.diecezehk.cz/biskupstvi_dokumenty/Diecezni_biskup/svata%20Anna%202003.doc, 20. 10. 2008.

DUKA Dominik: Diecézní biskup – texty,
http://www.diecezehk.cz/biskupstvi_dokumenty/Diecezni_biskup/Snezka-2003.doc, 20. 10. 2008.

<http://newadvent.org/cathen/11562a.htm>, 6. 1. 2009.

Seznam příloh

- I. Znak apoštolského exarchátu církve řeckokatolické v ČR. Zdroj: www.exarchat.cz
- II. Oběžník generálního vikáře T. J. Neumanna, ve kterém je sv. Kliment označen jako přímluvce pro královéhradeckou diecézi (2. ledna 1714). Zdroj: Státní okresní archiv v Hradci Králové, Biskupská konzistoř HK II – knihy, Nařízení a dekrety královéhradeckého biskupa a konzistoře, nařízení panovníka a českého mistodržitelství „Publicationes ab Anno 1705 ad Annum 1722“ 1705–1722, in. č. 37, kn 37, 107–108.
- III. Hradec Králové, kaple sv. Klimenta, 18. století, pohled ze severozápadu. Foto: autor.
Hradec Králové, kaple sv. Klimenta, interiér. Foto: Katedrála sv. Ducha, Kaple sv. Klimenta, Biskupská rezidence. Kaple sv. Klimenta, PODHRÁZSKÝ Miroslav: Hradec Králové: Garamon 2002, 137.
- IV. Dobřenice, kostel s. Klimenta, 18. století, pohled z jihozápadu. Foto: autor.
Dobřenice, průčelí kostela sv. Klimenta, 18. století. Foto: autor.
- V. Oběžník generálního vikáře J. S. Liera, v němž oznamuje povýšení sv. Jana Nepomuckého na patrona diecéze (28. prosince 1771). Zdroj: Státní okresní archiv v Hradci Králové, Biskupská konzistoř HK II – knihy, Pastýřské listy biskupů, dekrety generálního vikáře a biskupské konzistoře 1724–1781, in. č. 34, kn 34, 178–179.
- VI. Pastýřský list o sv. Janu Nepomuckém – titulní strana. Zdroj: Pastýřský list o sv. Janu Nepomuckém, KAŠPAR Karel Boromejský: Hradec Králové: Tiskové družstvo Adalbertinum 1925.
- VII. Hradec Králové, socha sv. Jana Nepomuckého, 18. století, pohled z jihovýchodu. Foto: autor.
- VIII. Hradec Králové, seminární kostel sv. Jana Nepomuckého (dnešní Městská hudební síň), 18. století, pohled z jihu. Foto: autor.
Hradec Králové, seminární kostel sv. Jana Nepomuckého (dnešní Městská hudební síň), 18. století, pohled ze západu. Foto: autor.

- IX. Informační plakátek ke mši svaté v kapli sv. Vojtěcha v Novém Adalbertinu na svátek sv. Vojtěcha, dne 23. dubna 2007, kde je sv. Vojtěch uveden jako patron královéhradecké diecéze. Zdroj: Biskupství královéhradecké.
- X. Znak katedrální kapituly při chrámu Sv. Ducha v Hradci Králové, polepšený při reformě kapituly roku 2004, přebírá jako atribut vedle svatoklimentské kotvy a svatojanských hvězd také svatovojtěšskou pětilistou růží. Zdroj: Biskupství královéhradecké.
- XI. Libice nad Cidlinou – hradiště, slavnostní odhalení sousoší sv. bratří Vojtěcha a Radima, 29. dubna 2000, Foto: Brožura; Slavnost svatých bratří Vojtěcha a Radima, Hradec Králové: Biskupství královéhradecké 2000, titulní strana, 21.
- XII. Zdravice svatého otce Jana Pavla II. (1978–2005) účastníkům svatovojtěšské pouti na Libici nad Cidlinou ze dne 27. dubna 2000, sv. Vojtěch zde není uveden jako patron diecéze. Zdroj: Biskupství královéhradecké.
- XIII. Dopis královéhradeckého biskupa Dominika Duky, OP na Kongregaci pro bohoslužbu a svátosti ze dne 14. září 2000, ve kterém je sv. Vojtěch uveden jako „mučedník uctíváný v diecézi zvláštním způsobem“. Zdroj: Biskupství královéhradecké.
- XIV. Odpověď Kongregace pro bohoslužbu a svátosti na dopis královéhradeckého biskupa Dominika Duky, OP ohledně úpravy liturgického kalendáře, 10. října 2000, v níž sv. Jan Nepomucký a sv. Vojtěch nejsou uvedeni jako diecézní patroni. Zdroj: Biskupství královéhradecké.
- XV. Rokytnice v Orlických horách, kaple sv. Anny, 18. století, pohled ze západu. Foto: autor.
Rokytnice v Orlických horách, kaple sv. Anny, interiér 18. století, mše svatá 25. července 2008. Foto: autor.
- XVI. Hadinec, kaple sv. Anny, 19. století, pohled z jihovýchodu. Foto: autor.
Hadinec, kaple sv. Anny, interiér 19. století, mše svatá, 26. července 2008. Foto: autor.
- XVII. Karpacz – Sněžka, kaple sv. Vavřince, 17. století, pohled ze severu. Foto: autor.
Karpacz – Sněžka, kaple sv. Vavřince, interiér 20. století. Foto: autor.

- XVIII. Vrchlábí, kostel sv. Vavřince, 19. století, pohled z jihu. Foto: autor.
Obraz sv. Vavřince 1877 na postranním oltáři, přenesený z původního kostela neznámého zasvěcení, dílo pražského malíř Viléma Kandlera, Vrchlábí, kostel sv. Vavřince, Foto: autor.
- XIX. Jilemnice, kostel sv. Vavřince, 18. století, pohled z jihu. Foto: autor.
Znak města Jilemnice – historický – lidový s vyobrazením sv. Vavřince (1819), Krkonošské muzeum v Jilemnici, Foto: autor.
Soudobý znak města Jilemnice (2008), radnice města. Foto: autor.
- XX. Letáček – Sedmiletý pastorační program, založený na postavách světců, kteří mají vztah ke královéhradecké diecézi. Sv. Kliment, sv. Jan Nepomucký, sv. Vojtěch jsou zde uvedeni jako patroni královéhradecké diecéze. Tito patroni dále pak sv. Anna a sv. Vavřinec jsou patroni jednotlivých roků uvedených v pastoračním programu. Zdroj: Biskupství královéhradecké.
- XXI. Seznam kostelů a kaplí zasvěcených sv. Klimentovi, sv. Janu Nepomuckému, sv. Vojtěchovi, sv. Anně, sv. Vavřinci v diecézi královéhradecké. Zdroj: www.diecezch.cz

Příloha I.

Znak apoštolského exarchátu Církve řeckokatolické v ČR se svatoklimentskou symbolikou

Příloha III.

Hradec Králové, kaple sv. Klimenta, 18. století, pohled ze severozápadu.

Hradec Králové, kaple s. Klimenta, interiér.

Příloha IV.

Dobřenice, kostel s. Klimenta, 18. století, pohled z jihozápadu.

Dobřenice, průčelí kostela s. Klimenta, 18. století.

Příloha V.

Admodum Reverendi, Eximii, Venerabiles, Honorabiles, Religiosi, Nobis in Christo Dilecti.

Quia Excellentissimus D. D. Episcopus decrevit ex occasione Festorum abrogatorum publicanda Clero tam seculari, ac Regulari Dioeceseos suae, in sequentibus punctis continentur;

Primo: Festivitates, Processionesve, quae nonnulli ex voto habentur, continentur, donec rerum, temporumve Circumstantiae aliud circa hoc determinare suaserint.

Secundo: Et quoniam praeter Festum unius Principalioris Patroni pro toto Regno Nobis liberum relinquitur Festum Diem alius Patroni universae Dioeceseos statuere; seligimus S. JOANNEM NEPOMUCENUM M., atque Diem hujus Sancti 16. Maji occurrentem pro Festo Fori in universa Dioecesi Nostra haberi volumus. Et populo tum in publicatione prima ceterorum Festorum abrogatorum, quam demum ante Diem 16. Maji ita in conveniente vernacula publicari mandamus:

Reverendissimus, Illustrissimus, ac Excellentissimus D. D. Episcopus vigore Decreti 13. Decembris 1771. dati, S. JOANNEM NEPOMUCENUM M. in Patronum Dioeceseos suae eligit, atque hujus Sancti Die, quae est 16. Maji, *Festum Fori* per universam Dioecesim suam observandum sancivit.

Patrocinium S. Clementis P. M. in Ecclesia ejusdem Sancti in Urbe sita consueto more celebretur; respondendum tamen erit querentibus: hunc diem nominato Sancto saceratum non esse *Festum Fori*; adeoque licitum esse servilibus Operibus vacare, neque fideles ad audiendam Missam obligari.

Quoad Festa S. Adalberti M., S. Viti M., Visitationis B. V. MARIE, quae inter cetera abrogata numerantur, & quae haecenus in Dominicis sibi immediate sequentes translata fuere, in

diligentius imbuere, ut adeo sedulitate hac vices compensentur, quae Institutioni illae ad aeternam Salutem consequendam necessariae per abrogata Festa sunt subtractae.

Septimo: Ut rudi praesertim plebecula evellantur falsae opiniones, quas de Festis Diebus a Sede Apostolica sancitae Legis existimata Novitas excitare possit, quaeque potissimum debitam Apostolicae Sedi obedientiam infirmare solent, Curati in id praecipuam operam suam collocabunt, ut dilucide declarent plebi, quanta sit tam in instituendis, quam abrogandis Festis Diebus Ecclesiae Auctoritas, ac potestas. Quia rudium animi exemplo amplius trahuntur, quam verbis moveantur, expedit, ut Curati ipsi Festis abrogatis per famulitium suum servilia opera etiam agrestia praestari curent, sicque opere ipso doceant licere istis Diebus vacare servilibus laboribus.

Quae omnia dum perenni Observationi, & exactae adimplerioni commendamus, ac districtae praecipimus, una Paterno cum Affectu propensi manemus.

Datum Reginae - Hradecii, ex Cancellaria Episcopalis Consistorii, die 28. Decembris, 1771.

JOANNES SEBASTIANUS LIJER, Nobilis de Lauro, Canonicus, Vicarius in Spiritualibus Generalis, & Officialis.

JOANNES PATZNER, Secretarius Consistorii.

propriis Dies reponimus, ut adeo de Sancto Adalberto M. 23. Aprilis, de S. Vito M. 15. Junii, de Visitatione B. V. M. 2. Julii, Missa, & Officium competente Ritu *Ecclesiastico* recitentur.

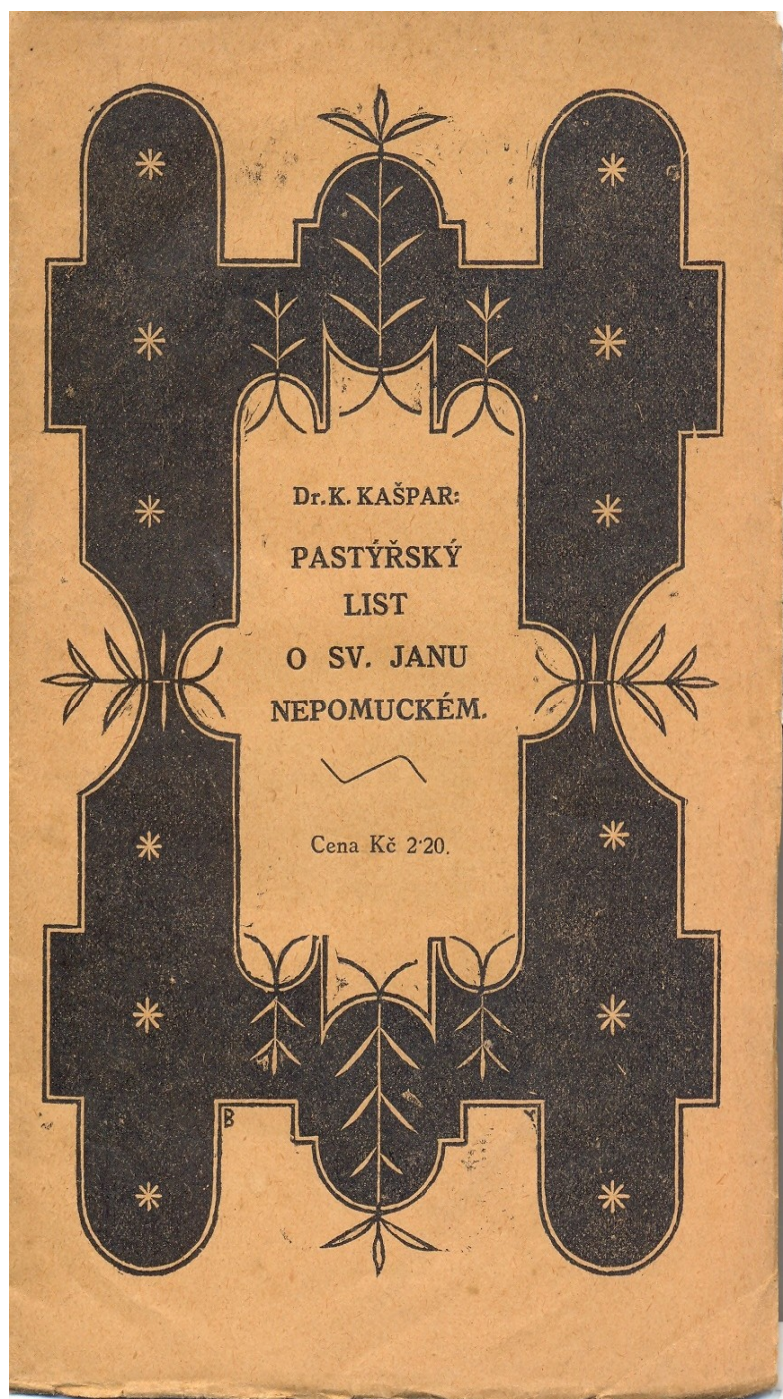
Tertio: Patrocinia Ecclesiarum, seu Parochialium, seu Commendatarum, seu Filialium, si Dies festus abrogatus est, & nisi in Dominicam cadat, quoad Solemnitates suas transferuntur in Dominicam, quae diem Patrocinii proxime sequitur. In qua Dominica, si Leges Rituum admiserint, *Sonus* de Festo legatur, secus saltem Festi illius praecedentis fiat *Commissio ratio*. In Concionibus autem utriusque Diei (praeteriti Festi videlicet, & Dominicae) Evangelium legatur, simulque specialis Virtus Sancti cum Christiana Doctrina, & cum Evangelio Dominicae recte combinentur, ea nempe ratione, quae in Apostolica Encyclica Anno 1742. edita, sapientissime est praecipita; ut nimirum in panegyricis etiam Dictionibus Doctrina Christiana cum plana Methodo Catechetica apte inducantur, neque in solis Laudibus Sancti integer sacer Sermo occupetur. Demum pro his Dominicis, procurandae erunt Indulgentiae plenariae, & in iisdem ex vicinis Parochiis, si alias usitatum fuit, Processiones deducendae.

Quarto: Posteaquam per abrogationem Festorum Dies nonnulli, alias festivi in Ferias labori destinatas abierunt, conformiter menti Augustissimae tam a Clero Seculari, quam Regulari Festis abrogatis nec Missae solemnes, nec Vesperae, nec Conciones habendae sunt; nisi Concio, aut Sermo in hujusmodi Festivitate Titulo Fundationis peragenda foret; quo casu tamen Promulgatio talis Solemnitatis, vel plane omittenda, vel saltem populus edocendus erit, quod tali Die Divinis interesse nequaquam obligetur. Verum functiones illae, quae in quibusdam nunc abrogatis Festis fiebant, non sunt omittendae; quapropter *Benedictio Frumenti, Vini, &c.* similesque in Rituali praescriptae suis Diebus peragendae sunt, ut alias.

Quinto: Festa Titularia, & Principaliora, seu Congregationum, seu Confraternitatum, seu Coetuum, seu Foederum, quae alias cum Solemnitate peragebantur, si inter abrogata numerantur, tam a Clero Seculari, quam Regulari in Dominicis proxime sequentibus celebrentur, atque si opus est, pro his Dominicis Indulgentiae plenariae impetrentur.

Oběžník generálního vikáře J. S. Liera, v němž se oznamuje povýšení sv. Jana Nepomuckého na patrona diecéze (28. prosince 1771).

Příloha VI.

Titulní list pastýřského listu královéhradeckého biskupa Karla Kašpara o sv. Janu Nepomuckém (1925).

Příloha VII.

Hradec Králové, Malé náměstí, socha sv. Jana Nepomuckého, 1718 (kopie), pohled z jihovýchodu.

Příloha VIII.

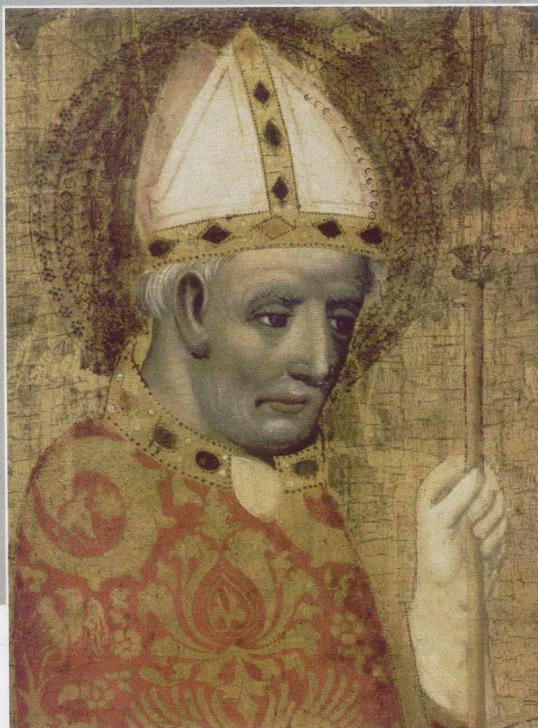

Hradec Králové, bývalý seminární kostel sv. Jana Nepomuckého, dnes Městská hudební síň, 1714, pohled z jihu.

Hradec Králové, bývalý seminární kostel sv. Jana Nepomuckého, dnes Městská hudební síň, 1714, pohled ze západu.

**SVÁTEK SV. VOJTĚCHA,
patrona královéhradecké diecéze**

23. dubna 2007

7:00

**kaple sv. Vojtěcha
Nové Adalbertinum**

MŠE SVATÁ

**celebruje
Mons. Dominik Duka OP**

Informační plakátek vydaný Biskupstvím královéhradeckým uvádí sv. Vojtěcha jako patrona diecéze (2007).

Příloha X.

Znak katedrální kapituly při chrámu Sv. Ducha v Hradci Králové, polepšený při reformě kapituly roku 2004, přibírá jako atribut vedle svatoklimentské kotvy a svatojanských hvězd také svatovojtěšskou pětilistou růží.

Příloha XI.

V posledních letech 20. století se obnovila tradice svatovojtěšských poutí v Libici nad Cidlinou; nově se místem poutí stalo instalací sousoší sv. Vojtěcha a Radima a oltářního stolu libické hradiště (brožura, 2000).

Příloha XII.

Dal Vaticano, 27 aprile 2000

SEGRETERIA DI STATO

PRIMA SEZIONE - AFFARI GENERALI

Mi do premura di farLe avere il seguente Messaggio, chiesto da S. E. Mons. Dominik Duka, Vescovo di Hradec Králové, con lettera del 19 aprile corrente:

Svatý otec Jan Pavel II. se obrací svým srdečným pozdravem na všechny poutníky, kteří jsou shromážděni na slavníkovském Hradišti v Libici nad Cidlinou, rodišti svatého Vojtěcha a jeho bratra svatého Radima, aby si připomněli veliký význam díla těchto misionářů střední Evropy.

Zdraví vysoké představitele politického, společenského a náboženského života České republiky a všechen věřící lid Čech, Moravy i ze zahraničí, přítomný na slavnostní bohoslužbě v rámci jubilejního roku 2000, při odhalení sousoší těchto svatých bratrů.

Se zvláštním pozdravem se obracím na pana kardinála Miloslava Vlka, nástupce svatého Vojtěcha na pražském biskupském stolci, a na Monsignora Dominika Duku, biskupa královéhradeckého.

Svatý otec též upřímně blahopřeje ctihodnému arcibiskupu Karlu Otčenáškoví, který s vděčností Pánu slaví 80 let života a 50 let věrné biskupské služby právě zde, na území rodné diecéze svatého Vojtěcha.

Jeho Svatost v modlitbě prosí Boha, aby na přímělu svatých Radima a Vojtěcha zahrnul všechen lid České republiky svými hojnými nebeskými dary. K tomu také všem přítomným velmi rád uděluje své apoštolské požehnání.

Kardinál Angelo Sodano

Profitto della circostanza per confermarmi con sensi di distinto ossequio

dell'Eccellenza Vostra Reverendissima
dev.mo nel Signore
(G. B. Re)

Sostituto

A Sua Eccellenza Reverendissima
Monsignor Giovanni COPPA
Nunzio Apostolico a Praga

Zdravice Jana Pavla II. účastníkům svatovojtěšské pouti na Libici ze 27. dubna 2000 uvádí sv. Vojtěcha pouze jako světce narozeného na území současné královéhradecké diecéze, a nikoli jako jejího patrona.

BISKUPSTVÍ KRÁLOVÉHRADECKÉ

Velké náměstí 35
CZ-500 01 Hradec Králové
Česká republika

tel.: +420 49 5512311
fax: +420 49 5512850
e-mail: biskupstvi@diecezehk.cz

Hradec Králové, 14 settembre 2000

N. E.: 125/2000 ord.

Eminenza Reverendissima,

in riferimento alla Sua Stimata Lettera N. 1291/98/L dell' 11 luglio scorso, concernente il Calendario Liturgico per le Chiese locali, mi prego di fornirLe quanto richiesto:

1. Patrono principale della Diocesi di Hradec Králové: **S. Clemente I, Papa**.
Le sua devozione si sparse nella Boemia Orientale già in seguito al viaggio apostolico dei SS. Cirillo e Metodio. Alcuni delle prime chiese e cappelle sul territorio diocesano sono dedicate a lui.
2. Anniversario della Consacrazione della Cattedrale dello Spirito Santo: **30 ottobre**.
3. Patrono secondario: si potrebbe considerare **San Giovanni Nepomuceno**.
La sua devozione risale, in Diocesi, fin dai tempi immemorabili. La cappella del Seminario di Hradec Králové fu consacrata a lui. Tutte le Diocesi della Repubblica Ceca celebrano la sua festa il 16 maggio.
4. Tra i santi annoverati nel Martirologio, nella nostra Diocesi è venerato in particolar modo: **Sant'Adalberto („Vojtěch“)**.
Il suddetto Martire nacque a Libice nad Cidlinou, nel territorio di questa Diocesi. Nella Repubblica Ceca la sua festa cade sul 23 aprile.

Inoltre, siccome la festa di San Clemente I viene celebrata nella Diocesi soltanto come memoria liturgica, sono a pregare Vostra Eminenza di voler promuovere tale festa a solennità liturgica vincolante per il territorio della Diocesi di Hradec Králové.

Nel ringraziare Vostra Eminenza della cortese attenzione, profitto della circostanza per porgerLe i sensi della mia profonda venerazione

dell'Eminenza Vostra Reverendissima

dev.mo nel Signore

Josef Růt
Cancelliere della Curia

Mons. Dominik Duka OP
Vescovo di Hradec Králové

A Sua Eminenza Rev.ma
Il Sig. Estévez J. A. Cardinale MEDINA
Prefetto della Congr. per il Culto Divino
e la Disciplina dei Sacramenti
Città del Vaticano

Dopis z 14. září 2000, v němž královéhradecký biskup Dominik Duka, OP informuje Kongregaci pro bohoslužbu a svátosti o svátcích slavených v diecézi a žádá o povýšení památky sv. Klimenta na slavnost; sv. Jan Nepomucký je uveden jako druhý patron diecéze, sv. Vojtěch jako „mučedník uctíváný v diecézi zvláštním způsobem“.

3. Kalendář pro královéhradeckou diecézi – nová úprava

CONGREGATIO DE CULTU DIVINO
ET DISCIPLINA SACRAMENTORUM

Prot. 1291/98/L

REGINAE GRADECENSIS

Instante Excellentissimo Domino Dominico Duka, Episcopo Reginae Gradecensis, litteris die 14 septembris 2000 datis, vigore facultatum huic Congregationi a Summo Pontifice IOANNE PAULO II tributarum, Calendarium proprium eiusdem Dioecesis, prout in adiecto exstat exemplari, libenter confirmamus, ita ut ab omnibus, qui eo tenentur, in posterum serventur.

In Calendario imprimendo mentio fiat de confirmatione ab Apostolica Sede concessa.

Contrariis quibuslibet minime obstantibus.

Ex aedibus Congregationis de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, die 10 octobris 2000.

(Georgius A. Card. Medina Estévez)

Praefectus

(Franciscus Pius Tamburrino)

Archiepiscopus a Secretis

Romae, die 10 octobris 2000

Excellentissime Domine,

pergratum mihi duco mittere ad Te huius Dicasterii Decretum, quo Calendarium proprium Dioecesis Reginae Gradecensis, benigne confirmamus.

Ut ex ipso Decreto depromitur, in Calendario imprimendo mentio fiat de recognitione ab Apostolica Sede concessa. Insuper, in Calendario dioecesano aliqua correctata sunt, iuxta normas Instructionis *De Calendariis particularibus atque Officiorum et Missarum Propriis recognoscendis, diei 24 iunii 1970, (cfr AAS 62 [1970] 651-663), scilicet:*

– 23 aprilis: deletum est *Sancti Adalberti, episcopi et martyris*, quia gradu Festi iam viget in Calendario Bohemiae et Moraviae, cfr Prot. 1678/96/L, die 7 octobris 1998.

– 16 maii: deletum est *Sancti Ioannis Nepomuceni, Patroni secundarii dioecesis*, quia Sanctus Ioannes Nepomucenus Patronus principalis totius Bohemiae est, cfr Prot. 1288/98/L, diei 7 iunii 1998.

Hanc nactus occasionem, libenter sensus venerationis meae erga Te pando atque permaneo

in Domino addictissimus

(Franciscus Pius Tamburrino)

a secretis

(Mons. Mario Marini)

subsecretarius

Schválení liturgického kalendáře královéhradecké diecéze Kongregací pro bohoslužbu a svátosti z 10. října 2000, v němž sv. Jan Nepomucký a sv. Vojtěch nejsou uvedeni jako diecézní patroni."

Příloha XV.

Rokytnice v Orlických horách, kaple sv. Anny, 18. století, pohled ze západu.

Rokytnice v Orlických horách, kaple sv. Anny, interiér, mše svatá 25. července 2008.

Příloha XVI.

Hadinec, kaple sv. Anny, 19. století, pohled z jihovýchodu.

Hadinec, kaple sv. Anny, interiér, mše svatá 26. července 2008.

Příloha XVII.

Sněžka, kaple sv. Vavřince, 17. století, pohled ze severu.

Sněžka, kaple sv. Vavřince, interiér, 20. století.

Příloha XVIII.

Vrchlábí, kostel sv. Vavřince, 19. století, pohled z jihu.

Obraz sv. Vavřince na postranním oltáři kostela sv. Vavřince ve Vrchlábí z roku 1877, přenesený z původního kostela neznámého zasvěcení.

Příloha XIX.

Jilemnice, kostel sv. Vavřince, 18. století, pohled z jihu.

Znak města Jilemnice –
historický – lidový s vyobrazením
sv. Vavřince (1819)

Soudobý znak města Jilemnice (2008)

Příloha XX.

Bože, nejlaskavější Otče,
v Duchu Svatém nás shromažďuješ kolem stolu svého Syna; vyslyš naše pokorné prosby za církev
královéhradecké diecéze a dej, aby si naše společenství, které posiluješ svým slovem a svátostmi, vždy
zachovalo neporušenou víru, svatost života, bratrskou lásku a pravou zbožnost.

Prosíme o to skrze Krista, našeho Pána.

Sv. Klemente, sv. Jene Nepomucký, sv. Vojtěchu,
patroni naší královéhradecké diecéze, orodujte za nás! Amen.

Sedmiletý pastorační program

2002	Eucharistie	<i>patron roku:</i>	<i>ct. P. Gerhard Hirschfelder</i>
2003	Mariánská úcta		<i>sv. Anna</i>
2004	Místní církev – rok rodiny		<i>sv. Jan Nepomucký</i>
2005	Služba v církvi – kněz, jáhen, pastorační asistent		<i>sv. Vavřinec</i>
2006	Písmo		<i>ct. Eliška Pretschnerová OSF</i>
2007	Katecheze		<i>sv. Vojtěch</i>
2008	Svátosti – nová evangelizace		<i>sv. Klement I.</i>

Foto Miroslav Podhrázký: Madona Kladská, Katedrála Svatého Ducha, Klenba presbytáře

Letáček – k Sedmiletému duchovnímu programu. Sv. Kliment, sv. Jan Nepomucký, sv. Vojtěch jsou zde uvedeni jako patroni královéhradecké diecéze. Tito patroni, dále pak sv. Anna a sv. Vavřinec jsou patrony jednotlivých roků uvedených v pastoračním programu. Diecézní biskup Dominik Duka, OP vydal tento program v roce 2002 a pokusil se zde shrnout klíčové problémy, které souvisí s pastorcí, evangelizací i preevangelizací. Každý rok má své téma a svého patrona – modelovou postavu ze staré či novodobé historie.

Příloha XXI.

Kostely a kaple v diecézi královéhradecké

sv. Klementa, papeže

obec

Dobřenice

Hradec Králové

farnost

Dobřenice

Hradec Králové I

sv. Jana Nepomuckého

obec

Bělá

Bělá

Bludov

Bukovina

Bukvice

Čejkovice

Dolní Štěpnice

Hartmanice

Pavlovice

Humpolec

Chmelík

Chvalkovice

Kámen

Královec

Kutná Hora

Lány na Důlku (obec: Pardubice)

Lázně

Letohrad

Libeč

Lipnice

Miletín

Nová Ves u Chotěboře

Nové Město nad Metují

Ohaře

Okrouhlická

farnost

Rychnov nad Kněžnou

Bohdaneč u Zbraslavic

Červené Janovice

Borová

Jičín

Zbýšov v Čechách

Horní Štěpanice

Bystré u Poličky

Úpice

Humpolec

Trstěnice

Chvalkovice

Habry

Žacléř

Kutná Hora

Rosice nad Labem

Hlinsko

Letohrad

Trutnov I

Dvůr Králové nad Labem

Lázně Bělohrad

Nová Ves u Chotěboře

Nové Město nad Metují

Ohaře

Štoky

Opatov	Opatov v Čechách
Orličky	Jablonné nad Orlicí
Osečnice	Dobré
Pavlišov	Náchod
Poříčí u Litomyšle	Mladočov
Potštejn	Vamberk
Ráby	Sezemice
Senožaty	Senožaty
Skuhrov	Česká Třebová
Studánka	Rychnov nad Kněžnou
Studnice	Studnice
Svoboda nad Úpou	Janské Lázně
Svratouch	Svratka
Věž	Skála
Vilémovice	Ledeč nad Sázavou
Vojtěšice	Jablonec nad Jizerou
Vrchní Orlice (obec: Bartošovice v Orl. h.)	Neratov
Zálesní Lhota	Zálesní Lhota
Zubří	Trhová Kamenice
Zvičina	Horní Brusnice

sv. Vojtěcha, biskupa a mučedníka

obec	farnost
Buchary	Kopidlno
Blížňovice	Hrochův Týnec
Bojiště	Ledeč nad Sázavou
Broumov	Broumov
Dolany	Staré Ždánice
Havlíčkův Brod	Havlíčkův Brod
v Novém Adalbertinu Hradec Králové	Hradec Králové I
Libice nad Cidlinou	Libice nad Cidlinou
Tisová	České Heřmanice
Vlčice	Trutnov I

sv. Anny

obec

Anenská Studánka
Čihák
Dobrohostov (Lípa)
Dolní Dochov
Dolní Orlice (obec: Červená Voda)
Horka
Horní Lipka (obec: Králíky)
Hrochův Týnec
Hylváty
Chotěboř
Jaroměř
Jilemnice
Klucké Chválovice
Koldín
Kostelec nad Orlicí
Kukleny
Kunčina Ves
Lanškroun
Litomyšl
Lubná
Modletín
Mostek
Nová Ves (obec: Bartošovice v Orł. h.)
Nové Dvory
Pohled
Polná
Prkenný Důl
Přestavlky
Pustá Kamenice
Rokytnice v Orlických horách
Skřivany
Smrček
Staré Buky

farnost

Česká Třebová
Kláštorec nad Orlicí
Úsobí
Jičín
Králíky
Chrast u Chrudimě
Králíky
Hrochův Týnec
Ústí nad Orlicí
Chotěboř
Jaroměř I
Jilemnice
Zbýšov v Čechách
Choceň
Kostelec nad Orlicí
Hradec Králové – Kukleny
Rokytnice v Orlických horách
Lanškroun
Litomyšl
Sebranice u Litomyšle
Chotěboř
Horní Brusnice
Neratov
Kutná Hora – Sedlec
Pohled
Polná
Žaclěř
Hrochův Týnec
Pustá Kamenice
Rokytnice v Orlických horách
Smidary
Žumberk
Trutnov I

Studené
Suchá Lhota
Temný Důl
Trpík
Třemošnice
Újezdec
Vítanov
Vižňov
Vyhnánov
Žireč

Nekoř
Nové Hrady u Skutče
Janské Lázně
Damník
Ronov nad Doubravou
Červené Janovice
Hlinsko
Vernéřovice
Dvůr Králové nad Labem
Dvůr Králové nad Labem

sv. Vavřince, jáhna a mučedníka

obec

Anenská Studánka
Církvice
Čachotín
Čenkovice
Hrbov
Jilemnice
Kaňk (obec: Kutná Hora)
Křivice
Květná
Květná
Náchod
Nový Bydžov
Opatovice nad Labem
Pátek
Potštejn
Ronov nad Doubravou
Řepníky
Seč
Selmice
Stará Paka
Svinčany
Teplice nad Metují

farnost

Česká Třebová
Kutná Hora – Sedlec
Čachotín
Čenkovice
Polná
Jilemnice
Kutná Hora – Sedlec
Přepychy
Polička
Damník
Náchod
Nový Bydžov
Opatovice nad Labem
Poděbrady
Vamberk
Ronov nad Doubravou
Řepníky
Seč
Kladruby nad Labem
Nová Paka
Heřmanův Městec
Teplice nad Metují

Velký Uhřínov (obec: Liberk)

Vrchlabí

Vršce

Vysoké Mýto

Zbraslavice

Solnice

Vrchlabí

Kopidlno

Vysoké Mýto

Zbraslavice

Resumé

Diplomová práce mapuje historii i současnost úcty k patronům královéhradecké diecéze. Jsou to: sv. Kliment Římský (papež a mučedník, hlavní patron diecéze), sv. Jan Nepomucký, sv. Vojtěch, sv. Anna (patronka Orlických hor) a sv. Vavřinec (patron Krkonoš).

U každého světce je uveden jak obecný historický životopis, tak i život v pozdějších legendách; práce se zabývá rovněž atributy světců a jejich vyobrazením na uměleckých předmětech, zasvěcením kostelů a kaplí na území diecéze a ostatky světců.

U jednotlivých světců jsou pojednány i některé specifické otázky, jako jsou např.: List sv. Klimenta Korintským, objasnění identity sv. Jana Nepomuckého, stranou pozornosti nezůstává ani světcova relikvie. U sv. Vojtěcha si práce všímá jeho příslušnosti do královéhradecké diecéze, jeho vztahu k Evropě a oslav mučednické smrti. V případě sv. Anny je popsána její specifická úcta i v podobě pověstí a legend v oblasti Orlických hor; podobně je sledován vztah sv. Vavřince k oblasti Krkonoš, kde je mu zasvěcena nejstarší stavba na Sněžce.

Práce se věnuje rovněž problematice poutních písní a místu jednotlivých světců v pastoračním plánu diecéze. Všímá si úcty ke světcům v době vyhlášení patronátu a motivů, jež k tomuto vyhlášení vedly. Sleduje současné snahy o znovuoživení kultu a toho, zda k těmto snahám dochází spontánně z potřeby laiků, nebo zda se jedná spíše o iniciativu církevních představitelů.

Annotation

Bc. Smetanová Barbora.

Charles University in Prague. Catholic Theological Faculty, 2009, Diploma Paper.

Title: *Local cult of the saints in the Hradec Králové diocese*

The Thesis undertakes the task to inform about the lives of patron saints of Hradec Kralove diocese – St. Clement of Rome, St. John the Nepomucene and St. Adalbert, together with St. Anna, the patron saint of Orlické Mountains, and St Lawrence, the patron saint of the Krkonoše. The paper deals with these saints according to their promulgation of being a patron saint of the diocese from the most antique one to the most recent one.

The Thesis deals with the saints' lives, legends and other areas of interest concerning these patron saints, in particular in their relationship to the Hradec Kralove diocese. The Thesis evaluates the impact of mentioned patron saints upon the diocese in the times of their promulgation, studies the circumstances of their promulgation and searches for the impact of the cult of the saints upon the church buildings and other works of art in the diocese. The Thesis does not overlook the devotion to these saints of the believers in the territory of Hradec Kralove diocese and tracks the pilgrim festivals from the beginnings of the *patrocinium* celebration to the present times.

Key words: patron saints, veneration of the saints, Hradec Králové diocese, liturgical tradition, sacred art,

Jméno: Barbora Smetanová, Bc.

Název diplomové práce: Místní úcta patronů v královéhradecké diecézi

Počet znaků: 217 121